

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1938.

Andra kammaren.

Nr 24.

Onsdagen den 30 mars.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 23 innevarande mars.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Riksdagsman Olof Andersson, Höör, är på grund av sjukdom oförmögen att delta i riksdagsarbetet under minst 3 veckor från nedanstående datum.
Hörby den 28 mars 1938.

Oskar Lindén,
lasarettsläkare.

§ 3.

Herr statsrådet *Möller* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 265, med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1912 (nr 206) om arbetarskydd, m. m.

Denna proposition bordlades.

§ 4.

Föredrogs var efter annan Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till behandling av lagutskott propositionen nr 259, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1, 3 och 4 §§ lagen den 6 juni 1930 (nr 202) om begränsning av rätten att avverka skog å intecknad fastighet; samt

till jordbruksutskottet propositionerna:

nr 261, angående åtgärder till underlättande av belåning av jordbruksegen-
dom med växande skog; och

nr 262, med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 § skogsvårdslagen den 15 juni 1923 (nr 212).

§ 5.

Härefter föredrogs, med bordlades åter andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 2.

§ 6.

Till avgörande företogs första lagutskottets utlåtande, nr 24, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition nr 40 med förslag till gruvlag m. m., dels *Ang. förslag till gruvlag m. m.*

Genom en den 4 januari 1938 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 40, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t un-

Andra kammarens protokoll 1938. Nr 24.

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Forts.)
 der åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) gruvlag;
- 2) lag angående ändrad lydelse av 10 och 11 §§ lagen den 30 maj 1916 (nr 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag;
- 3) lag om ändrad lydelse av 24 § 2 mom. förordningen den 16 juni 1875 (nr 42 s. 12) angående inteckning i fast egendom; samt
- 4) lag angående ändrad lydelse av 12 § 3 mom. lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 31) om inteckning i tomträtt och vattenfallsrätt.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft följande i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

- nr 227 av herr *Reuterskiöld*,
- nr 228 av herr *Sam Larsson m. fl.*,
- nr 232 av herr *Velander m. fl.*,
- nr 233 av herrar *von Horn* och *Swartling*,
- nr 234 av herr *Lindhagen* och
- nr 235 av herr *Per Andersson m. fl.* samt

inom andra kammaren:

- nr 345 av herr *Andersson* i Rasjön *m. fl.*,
- nr 352 av herr *Skoglund m. fl.* och
- nr 353 av herr *Strindlund m. fl.*

I motionerna nr I: 228 och II: 345, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte avslå propositionen samt anhålla hos Kungl. Maj:t att nytt förslag i ärendet i överensstämmelse med de i motionerna angivna synpunkterna måtte framläggas till nästa års riksdag.

I de likalydande motionerna nr I: 232 och II: 352 hade hemställts, att riksdagen måtte avslå propositionen samt i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om framläggande av nytt förslag till gruvlag med iakttagande av lagrådets yttrande i ärendet och de i motionerna angivna synpunkterna.

I motionerna nr I: 235 och II: 353, vilka jämväl voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta ändring av det i propositionen framlagda förslaget i enlighet med vad i motionerna närmare förordats — i syfte att tillförsäkra jordägaren viss rätt till andel i avkastningen av varje gruvföretag å hans mark — samt att utskottet måtte vidtaga de härför erforderliga ändringarna i den föreslagna författningstexten.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen, med förklarande att riksdagen funnit vissa ändringar böra i Kungl. Maj:ts förslag vidtagas, måtte för sin del antaga i utlåtandet intagna förslag till

- 1) gruvlag;
- 2) lag angående ändrad lydelse av 10 och 11 §§ lagen den 30 maj 1916 (nr 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag;
- 3) lag om ändrad lydelse av 24 § 2 mom. förordningen den 16 juni 1875 (nr 42 s. 12) angående inteckning i fast egendom; och
- 4) lag angående ändrad lydelse av 12 § 3 mom. lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 31) om inteckning i tomträtt och vattenfallsrätt;

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Forts.)

B) att de i anledning av propositionen väckta motionerna, i den mån de icke kunde anses besvarade genom utskottets hemställan under A), icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Enligt utskottets berörda förslag skulle 47 och 53 §§ gruvlagen hava följande lydelse:

47 §.

Sedan mutsedel blivit utfärdad, äge kronan när som helst inom nedan angivna tid anmäla sig till begagnande av kronoandel. Anmälan, som göres skriftligen hos bergmästaren, skall ske sist inom en månad efter det regelbunden brytning av inmutningsbara mineral pågått under en tid av sex månader från det bergmästaren enligt 70 § erhållit underrättelse om påbörjande av sådan brytning; dock må anmälan alltid kunna ske inom två år från utgången av det år under vilket utmålsförrättningen avslutats.

När anmälan om begagnande av kronoandel inkommit, åligger det bergmästaren att omedelbart i rekommenderat brev därom underrätta inmutaren eller den till vilken enligt anteckning i gruvregistret inmutningsrätten övergått.

53 §.

Jordägaren vare berättigad att av gruvinnehavaren erhålla en avgäld, motsvarande en procent av värdet av alla de inmutningsbara mineral som inom utmålet brutits och uppfodrats. Avgäld varom nu är sagt beräknas dock ej för något år högre än till 5,000 kronor och skall upphöra att utgå, sedan regelbunden brytning av inmutningsbara mineral pågått inom utmålet under sammanlagt tjugu år. Finnas inom utmålet flera jordägare, njute de lott i avgälden efter som de äga del i jorden.

Avgälden skall för varje år erläggas inom mars månad nästföljande år. Uppstår tvist om beloppet av avgälden, skall vad i 18 § stadgas för där avsedd tvist äga motsvarande tillämpning.

Utskottet hade vidare, i likhet med Kungl. Maj:t, föreslagit, att andra stycket av slutbestämmelserna skulle hava följande lydelse:

Genom denna lag upphävas gruvestadgan den 16 maj 1884 (nr 24) samt lagen den 28 april 1926 (nr 88) om inskränkning i rätten till inmutning inom vissa län.

Vid utlåtandet voro fogade reservationer:

1:o) av herrar *Karl Emil Johanson, Ewerlöf, Roos, Bergquist, Ewald Lindmark* och *Gezelius*, vilka hemställt i första hand, att riksdagen måtte dels avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 40,

dels ock i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville låta utarbeta samt för riksdagen framlägga förslag till ny gruvlag, som med beaktande av betydelsen av det allmännas inflytande över gruvhanteringen grundades på principen om jordägarandelens bibehållande.

Därest detta yrkande ej skulle vinna riksdagens bifall, hade dessa reservanter hemställt, bland annat,

att riksdagen måtte besluta, att 47 och 53 §§ i föreliggande förslag till gruvlag skulle erhålla följande ändrade lydelse:

47 §.

Sedan mutsedel blivit utfärdad, äger kronan senast vid utmålsläggningen hos bergmästaren skriftligen anmäla sig till begagnande av kronoandel.

När anmälan om begagnande av kronoandel inkommit, åligger det bergmästaren att omedelbart i rekommenderat brev därom underrätta inmutaren

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Forts.)
 eller den till vilken enligt anteckning i gruvregistret inmutningsrätten över-
 gått.

53 §.

Jordägaren vare berättigad att av kronan eller, om kronandelen icke be-
 gagnas, av inmutaren erhålla en avgäld, motsvarande en sjuttiofemtedel av
 värdet av alla de inmutningsbara mineral som inom utmålet brutits och upp-
 fordrats. Avgäld varom nu är sagt beräknas dock ej för något år högre än till
 5,000 kronor. Finnas inom utmålet flera jordägare, njute de lott i avgälden
 efter som de äga del i jorden.

Avgälden skall för varje år erläggas inom mars månad nästföljande år.
 Uppstår tvist om beloppet av avgälden, skall vad i 18 § stadgas för där avsedd
 tvist äga motsvarande tillämpning.

2:o) av herr *Branting*, vilken hemställt, att riksdagen måtte avslå det i
 Kungl. Maj:ts proposition nr 40 framlagda stadgandet om upphävande av
 lagen den 28 april 1926 (nr 88) om inskränkning i rätten till inmutning inom
 vissa län, och att följaktligen andra stycket i övergångsbestämmelserna till
 förslaget till gruvlag måtte erhålla följande lydelse:

Genom denna lag upphäves gruvestadgan den 16 maj 1884 (nr 24).

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes, rörande
 föredragningssättet, ordet av

Herr *Lindqvist*, som yttrade: Herr talman! I avseende å föredragningen
 av första lagutskottets utlåtande nr 24 föreslås,

att utskottets hemställan må företagas till avgörande punktvis och punkten
 A) på det sätt, att de av utskottet framlagda lagförslagen föredragas vart för
 sig, det första paragrafvis med slutbestämmelser och rubrik sist, varefter och
 sedan alla lagförslagen blivit genomgångna utskottets hemställan under A)
 föredrages;

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning,
 denna må omfatta utlåtandet i dess helhet; samt

att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kam-
 marens ledamot begäres.

Denna hemställan bifölls.

Punkten A).

Utskottets förslag till gruvlag.

I enlighet med kammarens beslut rörande föredragningssättet upptogs först
 till behandling 1 kap.

Efter föredragning av 1 § anförde:

Herr *Gezelius*: Herr talman! Det föreliggande förslaget till ny gruvlag
 är liksom vår nuvarande gruvlagstiftning byggt på ett inmutningssystem. Man
 erkänner, att den för vårt land så betydelsefulla gruvhanteringen bäst främjas
 genom att malmletningen åtminstone tills vidare anförts de enskildas initia-
 tiv och företagsamhet, och man är villig medgiva, att kronan, när den nu efter-
 strävar ökat inflytande på gruvdriften i landet, icke i någon väsentlig mån
 är beredd att ens såsom själv jordägare åtaga sig inmutarens uppgift. Men
 oaktat denna principiella utgångspunkt har Kungl. Maj:ts förslag brutit mot
 de hittillsvarande huvudprinciperna för vår gruvrätt, i det att den rätt till
 hälften av en inmutad fyndighet, som nu tillkommer jordägaren, i stället
 skulle tillfalla kronan. Man bibehåller inmutningsprincipen men borttager

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Forts.)

jordägarens rätt, jordägareandelen, och tillskapar en likartad rätt för kronan, kronoandelen. Detta Kungl. Maj:ts förslag innebär obestriddigt en radikal brytning med gällande rättsgrundsatser.

I sitt yttrande över förslaget har lagrådet med skärpa framhållit, »att så till vida är gällande lag fullt klar, att med jordäganderätten följer en rätt till fastighetens mineraltillgångar, låt vara starkt begränsad genom de befogenheter, vilka tillerkänts inmutaren». Och lagrådet tillägger, att »sådan den i verkligheten tillgodogöres har jordägareandelen ägt bestånd under så lång tid, att även mot en avlägsen rättshistorisk bakgrund dess avskaffande måste tilläggas betydelsen av ett ingrepp i obestriddig äganderätt».

Mot detta uttalande har statsrådet Westman vid ärendets föredragning i statsrådet gjort gällande, »att jordägareandelens avskaffande icke skulle innebära inkräktande på någon redan existerande, välförvärvad rättighet». Förslaget skulle alltså bygga på den uppfattningen, att jordägaren icke skulle äga någon rätt till mineralen å hans fastighet och icke heller någon rätt till andel i gruvföretaget, som grundade sig på hans äganderätt till och föfoganderätt över fastigheten. I full överensstämmelse med denna principiella uppfattning tillerkänner Kungl. Maj:ts förslag icke jordägaren, utöver den förut lagstadgade andelen i försvarsavgiften, annan rätt till ersättning än för skada eller intrång, som orsakas hans fastighet genom själva gruvdriften. Men angivna uppfattning vinner icke stöd av det historiska sammanhanget och omfattas icke av den senaste rättshistoriska forskningen på området. Den står i varje fall i strid mot gängse rättsuppfattning.

Det torde icke vara påkallat att närmare dröja vid Kungl. Maj:ts underkännande av varje jordägarens rätt, ty inom utskottet har icke någon röst höjts för ett godtagande av denna Kungl. Maj:ts uppfattning beträffande jordägareandelens rättsliga natur. Jag har därför ingen anledning att dröja vid denna Kungl. Maj:ts uppfattning i annan mån än som är erforderligt för att man rätt skall förstå utskottsmajoritetens något dunkla mening i denna punkt. Jag och mina meningsfränder i utskottet hava anslutit oss till lagrådets uppfattning om jordägarens andelsrätt såsom ett moment i själva äganderätten och finna, i likhet med lagrådet, att då grundsatsen om jordägarens andelsrätt sedan århundraden tillbaka varit fastställd i vår lagstiftning, så måste dess avskaffande vara liktydigt med ett ingrepp i en obestriddig rätt, vilken uppfattning man än må ha om den teoretiska grunden för jordägareandelen. I samtliga i ärendet väckta motioner, med undantag av herr Lindhagens motion nr 234 i första kammaren, förutsätta motionärerna ett bibehållande av jordägarens rätt. I de motioner, som stå Kungl. Maj:ts förslag närmast, eller motionerna I: 235 av herr Per Andersson m. fl. och II: 353 av herr Strindlund m. fl., hava sålunda motionärerna under erinran bl. a. om lagrådets uttalande stannat vid den uppfattningen, »att det väl låter sig göra att, med bibehållande i princip och till dess väsentliga praktiska innehåll av jordägarens rätt», vinna det med Kungl. Maj:ts proposition åsyftade resultatet.

Man kan icke påstå, att utskottsmajoriteten gått motionärerna till mötes mer än på en punkt. Utskottets majoritet synes nämligen så till vida hava anslutit sig till här förut angivna uppfattning, att den — när det gäller att bedöma, vilken ställning inom gruvlagstiftningen, som bör tillerkännas jordägaren — anser, att avseende bör fästas därvid, att mineraler såsom beståndsdelar av marken inrymmas i jordägarens ägovälde, samt att principen om jordägareandel upprätthållits under en jämförelsevis lång tidsperiod. Med hänsyn till berörda principiella inställning, vilken innebär ett erkännande av en jordägarens rätt, har utskottsmajoriteten icke ansett sig kunna tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag i oförändrat skick utan föreslagit, att jordägaren skulle tillförsäkras

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Forts.)

viss rätt till andel i avkastningen av gruvföretag å hans mark i stället för den honom nu tillkommande rätten att inträda i gruvföretag.

Det är med hänsyn till de vaga uttryckssätten i utskottsutlåtandet icke möjligt att vinna full klarhet beträffande utskottsmajoritetens principiella inställning, men i en punkt synes den klar. Utskottsmajoriteten har synbarligen icke i likhet med Kungl. Maj:t ansett sig kunna blunda för det faktum, att, oavsett vilken ståndpunkt man än intager till frågan om rätten till själva mineralen, jordägarens rätt dock kränkes, ty man vill i utskottsutlåtandet icke förneka, att den substans, vari mineralen ingår, ligger under jordägarens ägovälde och kan av denne fritt nyttjas utom till bedrivande av gruvdrift. Och denna rätt att utnyttja t. ex. ett stenbrott å fastigheten skulle jordägaren enligt Kungl. Maj:ts mening vid en inmutning kunna betagas utan att ens erhålla ersättning för förlusten av den substans, vari mineralen ingick.

Sitt tillstyrkande av förslaget om införandet av kronoandel har utskottsmajoriteten motiverat med endast dessa ord: »Införandet av principen om kronoandel har enligt förslaget möjliggjorts genom att den andelsrätt, som för närvarande tillkommer jordägaren, ej avses skola upptagas i den nya lagstiftningen.» Annan motivering har, som sagts, icke lämnats. Det vore icke riktigt att påstå, att denna argumentering är övertygande. Först ersätter man jordägarens nu bestående rätt till andel i gruvföretaget med en rätt till avgäld av gruvinnehavaren. Jordägarens valrätt försvinner, och tvångsvis får han nöja sig med en till tiden begränsad årlig ersättning, som i ett flertal fall säkerligen blir illusorisk. Därpå konstaterar man, att därefter finns ingen jordägarens rätt till andel i företaget; alltså kan denna tillerkännas kronan. Men märk väl, det är icke kronan, som tvångsvis löser in jordägarens rätt, utan denna inlöses av gruvinnehavaren — i de fall, då staten inträder i gruvföretaget, av inmutaren och staten gemensamt och i de fall, då staten icke begagnar jordägareandelen, av inmutaren ensam.

Jag är övertygad om att en sådan uppfattning om statens befogenheter i förhållande till bestående rättigheter för den enskilde icke står i samklang med gängse rättsuppfattning hos menige man. Och det är ägnat att förväna, att det parti, som vill påstå, att det värnar om jordbrukarnas rätt, har en betydande andel i framläggandet av det föreliggande lagförslaget. Hela denna anordning med en kronans andel i en fastighets mineralfyndigheter är enligt min mening — och den omfattas säkerligen av de flesta ägare av jordbruksfastighet — oförenlig med de grundsatser, som behärska vår allmänna jordrätt. Måhända är det i känslan härav, som Kungl. Maj:t icke velat föreslå lagfästandet av den uppfattningen, att äganderätten till mineralen skulle tillkomma kronan. På denna principiella grund vilar dock Kungl. Maj:ts förslag, ehuru, såsom föredraganden år 1936, statsrådet Schlyter, anmärkte, ett dylikt stadgande om statens rätt rättstekniskt sett skulle vara svårt att förena med den begreppsbildning och de grundsatser, som för närvarande behärska vår allmänna jordrätt. Utskottsmajoriteten ansluter sig, som sagt, icke till Kungl. Maj:ts uppfattning utan erkänner jordägarens rätt men avlägsnar sig därmed från den grund, som Kungl. Maj:t kunnat påstå för sitt förslag om införande av en kronoandel, nämligen kronans påstådda rätt till alla mineraltillgångar.

Förslaget om kronoandel har motiverats därmed, att anordningen skulle vara erforderlig för ett bättre tillgodoseende av det allmännas intressen inom gruvnäringen, närmast i form av skärpt kontroll över densamma. Det kan ingalunda bestridas, att inskränkningar i en bestående rätt kunna förekomma, då det för tillgodoseende av ett samhällsintresse av högre ordning så oundgängligen erfordras. Men lagstiftningen i vårt land har dock hittills städse

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Forts.)

upprätthållit den principen, att en dylik inskränkning ej må företagas, med mindre nödvändigheten därav på ett övertygande sätt blivit styrkt. Så har icke skett i förevarande fall. Utskottsmajoriteten har på denna punkt endast erinrat, att denna anordning skulle ge staten möjlighet att träffa sådana avtal med inmutaren, som väsentligen tillgodose icke blott kronans rent privatekonomiska intresse utan även andra samhällliga önskemål, såsom exempelvis reserverande av malm för särskilda ändamål, sociala välfärdsanordningar för arbetarna samt åtgärder till stöd för vederbörande kommun, när driften nedlägges.

Vad först beträffar kronans fiskala intresse så läser väl detta — bl. a. med hänsyn till vad utskottsmajoriteten anført beträffande gruvnäringens riskfyllda natur — bättre kunnat tillgodoses på andra vägar, t. ex. beskattningsvägen. Det har också i skilda sammanhang vitsordats, att kronans fiskala intressen i detta fall äro av underordnad betydelse.

Vad de malmpolitiska synpunkterna beträffar är det anledning erinna om kommerskollegii yttrande över socialiseringsnämndens förslag av år 1927. Kollegiet framhöll, att statstillsynen över driften ju alltid på lagstiftningens väg kunde skärpas, därest fara för rovbrytning skulle anses för handen, utan att därför staten behöfve övertaga jordägareandelen och därmed bliva medintressent i näringen. Det är ju för övrigt så, att om åtgärder i angiven riktning skola få någon väsentlig betydelse, måste de även ha avseende å äldre gruvföretag, men dessa beröras ju icke av en ny lagstiftning. Erfarenheten har för övrigt icke givit vid handen, att behov av dylika restriktiva föreskrifter skulle föreligga. Vid föredragningen år 1936 medgav också dåvarande departementschefen Schlyter, att problem av malmpolitisk art i huvudsak hörde hemma utanför gruvlagstiftningens ram. Staten har för övrigt redan nu ett betydande inflytande genom sitt innehav av gruvanläggningar. Staten äger halva aktiekapitalet i Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag och har tillgodosett sina gruvintressen genom Sveriges geologiska undersökning, genom betydande köp och genom att staten disponerar all odisponerad kronojord ävensom genom den provisoriska lagstiftning, som innefattar förbud för inmutning på kronojord inom de tre nordligaste länen.

Vad därefter beträffar de sociala synpunkterna så föreslogo gruvlagstiftningssakkunniga på sin tid skyldighet för en gruvföretagare att tillgodose behovet av vissa sociala välfärdsanordningar för företagets personal. Gent emot detta framhöll emellertid socialiseringsnämnden, att visserligen borde en dylik skyldighet åligga företagarna, men att detta principiellt gällde alla företagare och ej blott dem, som vore verksamma inom viss näringsgren. Frågan om sociala välfärdsanordningar hörde för övrigt hemma i sociallagstiftningen och icke i de speciella näringslagarna, till vilka gruvlagen måste räknas.

Jag kan sålunda icke finna, att det kontrollbehov, som kan tänkas föreligga, icke skulle kunna väl tillgodoses utanför gruvlagstiftningens ram, och jag kan icke finna, att det anförts skäl av sådan natur och styrka, att de motiverat ingrepp i en bestående rätt och skapandet av en anordning, som skulle göra staten till företagare och medintressent i en näring, som påstås vara i särskilt behov av ett statens överinseende. Mot statens inträde såsom företagare på gruvnäringens område hava anförts andra, tungt vägande skäl. Sålunda har man erinrat, att gruvindustrien är en i hög grad riskfylld och ömtålig näring, att den i regel måste förbindas med en förädlingsindustri, att staten såsom gruvägare lätt skulle kunna komma i en mycket vanskelig ställning vid internationella konflikter, och slutligen att införandet av kronoandelen skulle komma att medföra svårigheter för den, som man dock i första hand avsett att uppmuntra och stödja, nämligen inmutaren. Det synes på-

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Forts.)
tagligt, att de bördor, som Kungl. Maj:t och därtöfver utskottsmajoriteten vilja ålågga inmutaren, äro ägnade att i väsentlig mån verka hämmande på malmletningen. Man skulle då uppnå motsatsen mot vad man åsyftat med förslaget.

Vad till sist beträffar jordägarens ställning innebär utskottsmajoritetens förslag en påtaglig försämring av dennes rätt. Det är visserligen sant, att jordägaren, såsom den ofta ekonomiskt svagare parten, många gånger har fått nöja sig med mycket ringa ersättning för sin andel, och det synes därför motiverat att tillerkänna jordägaren viss minimiavgäld, därest annan överenskommelse icke kan träffas. Den tanken är icke ny. Men vilka skäl ha förebragts för att betaga jordägaren hans fria förfogande öfver sin rätt och förvandla den till en tjuguarig avgäld om 1 procent av värdet av det mineral, som inom utmälet brytes och uppfordras, ett värde som i många fall skall visa sig vara lika med noll?

Det är anmärkningsvärt, att utskottsmajoriteten ansett sig kunna träffa ett avgörande i förevarande fråga utan att ha tillgång till någon aktuell utredning beträffande förslagens praktiska verkningar. Man har föreslagit en anordning, som avviker från tidigare förslag, men icke funnit anledning att med tillmötesgående av ett därom framställt yrkande av minoriteten i utskottet inhämta vederbörande myndigheters och sammanslutningars yttranden om detta förslags verkningar för en näring, som man själv betecknar såsom mycket betydelsefull för samhället.

Visserligen har frågan om en förbättrad gruvlagstiftning varit föremål för utredning sedan många år tillbaka, men det föreligger dock icke ett så trängande behov av en omedelbar lagändring, att man icke skulle kunna låta underkasta förslaget en enligt min mening erforderlig omarbetning, påkallad icke endast av det nya i utskottsmajoritetens förslag utan framför allt av de synpunkter jag här framfört.

Herr talman, jag yrkar bifall till den av herr Karl Emil Johanson m. fl. avgivna reservationen.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Westman**: Herr talman! Första lagutskottet har i sitt föreliggande utlåtande i allt huvudsakligt tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag. Utskottet har emellertid på en punkt gjort en avvikelse däriifrån, och det föreligger vid utskottets utlåtande en reservation, som har förordats av den föregående ärade talaren. Med anledning härav må det här vara mig tillåtet att försöka något belysa de problem, som ligga före till kammarens avgörande i dag.

Den ledande synpunkten vid utarbetandet av propositionen har varit att försöka finna en form, som åstadkommer ett lämpligt samspel mellan det allmänna och de enskilda krafterna inom detta område. Sedan gammalt finnes ju i vårt land en rätt för inmutaren, en rätt, som den som ställer sig på den absoluta jordäganderättens ståndpunkt, ju måste fatta som ett betänkligt intrång i denna. Jag säger i förbigående, att jag naturligtvis icke delar den rättsliga uppfattning, som skulle ligga bakom en sådan åskädning. Vad nu inmutarens ställning enligt det nya lagförslaget beträffar är den bättre än vad den var enligt det kommittéförslag, som ligger till grund för propositionen och som avgavs av 1920 års gruvlagstiftningssakkunniga. Propositionen känner nämligen icke någon tidsbegränsning av den rätt som inmutaren förvärfvar. Vidare är att märka att principiellt inmutningsrätten fått ett erkännande därigenom, att enligt propositionen upphäves det hittills gällande förbudet i 1926 års lag att utan dispens göra inmutning på kronans mark. Ett skäl till att inmutarens betydelse blivit erkänd på detta sätt är naturligtvis, att kronan icke är utrus-

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Forts.)

tad med organ, som kunna på ett effektivt sätt taga hand om malmletning i vårt land. Visserligen bedriver även kronan malmletning, men det behövs vid sidan därav ett enskilt initiativ, och det är så mycket mera befogat att lämna utrymme för det enskilda initiativet, som tillgodogörandet av malmfyndigheter av enskilda i vissa fall kan äga rum under andra förutsättningar än vad fallet skulle vara, ifall kronan skulle tillgodogöra sig dem. Det sagda gäller i fråga om bestämmelserna rörande initiativet.

När det sedan blir fråga om sättet för tillgodogörandet av malmfyndigheterna, innebär ju propositionen en nyhet, i det att kronan skulle få rätt att inträda med hälften i företaget. Innerst inne är väl ändock största delen av svenska folket av den uppfattningen, att de oupptäckta malmfyndigheter, som kunna finnas i vårt land, icke skola betraktas som rikedomar, vilka utan vidare skola tillfalla den enskilde som finner dem för att av honom användas efter hans gottfinnande. Det är i stället helt säkert en allmän uppfattning hos vårt folk att sådana oupptäckta naturrikedomar skola betraktas som hela folkets tillhörighet och att de skola användas för hela vårt folkhushålls bästa. Jag kan därför icke tro, att det skulle föreligga någon allmän rättskänsla hos vårt folk, som skulle stå i strid mot det förslag propositionen på denna punkt innehåller. Vidare vill jag framhålla, att om nu staten inträder på detta sätt med en hälftendel, behöver detta ingalunda betyda, att staten söker helt och hållet andra former för sitt deltagande i gruvnäringen än de som hittills ha använts. Hittills har staten trätt in på så sätt, att staten har utarrenderat en del staten tillhöriga gruvor, eller också har staten inträtt såsom delägare i aktiebolag sedan staten köpt in sig i bolaget. Det har emellertid framställts anmärkningar mot det förslag om en statens hälftendel, varom jag nu talat ur den synpunkten, att i samband därmed den andel, som jordägaren hittills haft i gruvan, har upphävts. Jag skall icke fördjupa mig i den teoretiska diskussion, som förts i denna fråga. Jag ber bara att få erinra därom, att lagrådet, som citerades av den föregående ärade talaren, härom yttrat, att »med allt det intresse, dessa meningsstrider erbjuda såsom ägnade att belysa en lång och växlande utveckling, kunna de dock näppeligen utöva något egentligt inflytande på den lagstiftningsfråga, som här ligger före». Och i fortsättningen säger lagrådet, att den ståndpunkt man intar till frågan skall avgöras icke ur dessa teoretiska synpunkter utan med hänsyn till allmänt väl. Om vi med tillräcklig uppmärksamhet hörde på vad den föregående ärade talaren sade, märkte vi nog, att han under första delen av sitt anförande hade en strängt teoretisk utredning, som utmynnade i ett bedömande av det föreliggande förslaget ur teoretiska synpunkter, men att han längre fram i sitt anförande övergick till samma ståndpunkt som lagrådet, d. v. s. han sade att denna fråga skulle avgöras med hänsyn till det allmänna bästa. Den enda skillnaden mellan åsikterna består då i en politisk bedömningsfråga. Skillnaden ligger däri, huruvida man anser eller icke anser, att det är gagneligt och att det finns tillräckliga skäl för att vidtaga den ändringen i gällande rätt, som här är föreslagen. Jag skall, när saken ligger till på detta vis, icke inlåta mig på att närmare redogöra för den uppfattning som jag i propositionen framlagt rörande den rätt, som hittills tillkommit jordägaren. Var och en som läser det anförande jag hållit till statsrådsprotokollet, ser ju, att jag framställt denna rätt såsom en rätt, som tillkommer jordägaren vid sidan av jordäganderätten, precis på samma sätt som jordägaren kan ha en servitutsrätt som tillkommer honom i hans egenkap av jordägare, men dock är skild från hans jordäganderätt. Men det tjänar icke mycket till att ingå på denna teoretiska sida av saken.

Jag skall i stället tillåta mig att något belysa denna fråga ur praktiska synpunkter.

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Forts.)

Det har sagts, att här föreligger i detta förslag om jordägareandelens avskaffande ett angrepp mot den svenska jordäganderätten, och att alla jordägare i Sverige borde stå upp som en man för att avvärja detta angrepp. Det finns 250,000 jordägare i vårt land, och det finns för närvarande i bruk 70 järngruvor och 20 andra malmgruvor. Det går som bekant till på så sätt, om man vill vinna rätt att bearbeta en gruva, att man först söker en mutsedel. Härpå verkställas försöksarbeten, och anser man att dessa äro tillräckligt förhoppningsgivande, begär man utmål. Av de mutsedlar som sökas och erhållas i vårt land är det endast 5 % som fullföljas fram till utmål. Nu är det att märka, att jordägaren, om han vill göra sin rätt att inträda som hälftendelägare gällande, skall göra det under försöksarbetet och före utmålet. Han skall alltså göra detta på ett stadium, då det är ytterst osäkert ifall det ens kan bli utmål av den fyndighet, varom det är fråga. Företagets ekonomiska välfärd är emellertid ingalunda klar genom att man har fått utmål, ty av de utmål som beviljas är det endast 10 % som fullföljas fram till gruvdrift. För närvarande finnas i vårt land 3,800 gällande utmål, och av dem är det endast 300 som verkligen bearbetas. Dessa siffror äro ju tillräckligt belysande för att visa, att det är en ytterst obetydlig bråkdel av Sveriges 250,000 jordägare som ha något som helst intresse av huru denna fråga ordnas.

Vidare måste framhållas, att det ekonomiska värdet av jordägareandelen, till följd av de omständigheter som jag här flyktigt berört, i regel är mycket ringa, av det enkla skälet att jordägaren i allmänhet icke har råd att träda in i det ovissa företaget, som på hans mark påbörjats av inmutaren. Om jordägaren träder in med hälften, är han nämligen skyldig dels att lösa sig in i vad som redan har anskaffats i fråga om maskiner o. dyl., och dels att betala hälften av alla framställningskostnader. Följden av detta är, som alla som känna till förhållandena på detta område intyga, att jordägarerättens värde enligt nuvarande lagstiftning är mycket ringa.

Vidare vill jag framhålla, att propositionen har utgått från den synpunkten, att den osäkra rätt, som ett mindre antal jordägare i vårt land hittills haft, är en rätt till ett rättsförvärv. Den är en rätt, som gäller ännu ofunna mineral och värden, den är därför icke så starkt grundad som t. ex. den rätt, vilken enligt gällande lag en jordägare kan ha till ett redan i gång varande företag. Propositionen har i stället för denna osäkra rätt givit jordägaren rättigheter, som för honom ha ett större och mera påtagligt värde. Detta har skett därigenom att enligt propositionen ersättning för marklösen och intrång bestämts att utgå, icke som förut varit fallet med värdet, utan med en och en halv gång detta värde. Vidare ha bestämmelserna om försvarsavgifter ändrats på ett för jordägaren fördelaktigare sätt. Dessa bestämmelser om ersättning för marklösen och intrång gälla till förmån för ett vida större antal jordägare än vad bestämmelserna om jordägarandelen göra. Av de siffror jag nyss nämnde framgick det, att det finns 300 utmål i drift. Det är sålunda endast av dessa utmål som jordägaren kan få något ekonomiskt utbyte till följd av sitt delägarreskap. Men det finns 3,800 gällande utmål, där sålunda jordägaren får nytta av de förhöjda belopp till jordlösen och ersättning för skada och intrång om vilka jag nyss talade. Propositionen har således ingalunda behandlat jordägaren på ett för honom ofördelaktigt sätt, om man tar i betraktande jordägarnas stora skara, alla dessa jordägare på vilkas mark utmål ha vunnits.

Utskottsmajoriteten har emellertid tagit ytterligare ett steg till jordägarens förmån, i det att utskottet har tillerkänt honom en avgäld för den gruvdrift som äger rum på hans mark. För min del har jag naturligtvis ur mina synpunkter ingenting att invända mot att jordägaren erhåller en ytterligare ersättning.

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Forts.)

Det måste sägas, att sedan jordägaren blivit tillgodosedd på de olika sätt som jag angivit — ty propositionens förslag kvarstå oförändrade i fråga om bestämmelserna rörande ersättning för marklösen och skada o. s. v. — har han kommit i en ställning, som för honom måste anses vara vida fördelaktigare än den ställning han intar enligt hittills gällande lag. Det torde icke kunna göras gällande av någon, som verkligen ser till realiteterna, att ett antagande från riksdagens sida av utskottets förslag skulle kunna innebära någon som helst skada för vårt lands jordägare, att de skulle sättas i en ställning, som skulle kunna giva dem anledning till klagomål eller till farhågor.

Med anledning av den föregående ärade talarens starka betonande att därest man nu ändrar de gällande bestämmelserna om jordägareandelen, detta skulle vara ägnat att framkalla betänkligheter ur jordäganderättens synpunkt — det var ett yttrande, som den ärade talaren hade i den första, den teoretiska delen av sitt anförande — vill jag till slut endast säga, att då måtte det vara klenst be-
ställt med jordäganderätten i utlandet. Ty ingenstades i utlandet finnes en jordägareandel av den karaktär som vi hittills haft i vårt land.

Med dessa ord ber jag att få uttrycka den förhoppningen, att kammaren skall finna skäl bifalla utskottets hemställan.

§ 7.

Herr statsrådet *Wigfors*s avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 263, med förslag till civilt avlösningsreglemente m. m.

Denna proposition bordlades.

§ 8.

Fortsattes behandlingen av första lagutskottets utlåtande nr 24, 1 § i det av utskottet uti punkten A) upptagna förslaget till gruvlag. Därvid yttrade:

Herr *Lindqvist*: Herr talman! Jag har begärt ordet närmast för att yrka bifall till utskottets förslag. Efter justitieministerns anförande här kan jag ju fatta mig mycket kort, kortare än jag eljest skulle hava gjort.

Jag vill till att börja med erinra om en sak, som torde vara bekant för alla riksdagens ledamöter, i den mån de hava tagit del av de handlingar, vilka nu ligga på riksdagens bord och beröra detta lagstiftningsärende, och det är att innan ärendet kommit så långt, har det föregåtts av ett mångårigt och oerhört stort arbete.

Men trots att det har pågått ett så mångårigt utredningsarbete, finna vi ju nu, att av första lagutskottets ledamöter icke mindre än sex anse, att utredningen icke är tillfredsställande och därför vilja hava en ytterligare utredning.

Av reservanternas talesman här i dag var det dock svårt att få klarhet om, vad man skulle kunna vinna med en förnyad utredning. Herr *Gezelius* uppehöll sig ju huvudsakligast vid det rent teoretiskt juridiska spörsmålet om vem som äger mineralen, om det är kronan eller det är jordägaren. Därutöver tyckte jag mig märka, att herr *Gezelius* ansåg, att utskottet hade på vissa punkter varit mycket knapphändig i sin motivering.

Ja, det är tydlig, att man kan ha olika önskemål ifråga om det skall skrivas mycket eller litet. Men huvudsaken är väl, att det som skrives skrives så, att det förstås. Jag tror ej, att vare sig herr *Gezelius* eller någon annan kan säga, att det ligger något dunkelt över motiveringen och än mindre över lagtexten. Och nog är det tydligt och klart, att meningsskiljaktigheterna i dag, när det gäller gruvlagstiftningen, icke beröra det område, som många gånger tidigare, när man diskuterat en ny gruvlag, varit föremål för diskussion. Då

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Forts.)

har det ju huvudsakligast varit strid om systemet, så att säga, för gruvlagstiftningen, om den nya gruvlagstiftningen skulle bygga på koncession eller inmutning. I dag, när vi stå färdiga, som jag hoppas, att besluta en ny gruvlag, är det en nästan enig riksdag, som går in för att den nya gruvlagen skall bygga på inmutningssystemet. Och i det fallet hava vi ju varit fullkomligt överens i första lagutskottet, där det mellan reservanterna, d. v. s. minoriteten, och majoriteten icke råder några delade meningar om den saken.

Emellertid föreligga också stora meningsskiljaktigheter här, och dessa röra framför allt en sak, som herr Gezelius uppehöll sig vid, nämligen avskaffandet av jordägareandelen och dennas ersättande med en kronoandel. Denna omläggning, om jag så får säga, till kronoandel är ju föreslagen för att staten, kronan skall få större rätt till en av landets naturtillgångar och ett större inflytande över gruvhanteringen än vad den har enligt gällande lag.

Reservanterna i sin skrivna reservation vilja ingalunda bestrida, att med hänsyn till gruvhanteringsens speciella natur samhällets inflytande på detta område bör tillerkännas en stor betydelse. Men de säga också, att det förslag, som här föreligger, går för långt, och de tro icke, att det kan vara behövt för tillgodoseende av det allmännas intresse att gå så långt. Det kan icke, säga de, vara behövt att taga från jordägaren hans sedan århundraden bestående rätt till mineraltillgångar eller att staten inträder som företagare på den enskilda gruvnäringens område.

Ja, om denna sak har ju mycket tvistats, och det kommer väl att tvistas även i fortsättningen. Jag för min del har ej varit i tillfälle att taga del av all litteratur, som finnes på detta område. Men vid föredragningen i utskottet fingo vi ju del av något av vad som yttrats i denna sak, och man finner där, hur meningarna här hava brutits.

Nu tro icke, som jag sade, reservanterna att det är behövt att gå den väg, som Kungl. Maj:t här har föreslagit för att tillgodose det allmännas intresse, och de säga på ett ställe i sin motivering, att naturligtvis kan det finnas andra vägar, som kunna leda till samma resultat. Men så snart man undersökt om det finnes möjligheter att komma fram på en annan väg, har det visat sig, att vägarna icke varit farbara. Man har ej kunnat få fram något förslag, som på samma sätt tillgodoser det allmännas intresse.

Nu är det dock glädjande — åtminstone tyckte jag det, och jag tror, att vi som utgjort utskottets majoritet kunna säga det i första hand — att finna reservationen skriven på det sätt som den är gjord. Ty denna reservation är någonting helt annat än vad vi många gånger fått läsa i en del av de borgerliga tidningarna, där man lagt ut detta förslag som någonting riktigt fasansfullt och där man talat om, vilket intrång man gör på äganderätten, om man genomför denna kronoandel. Utskottsreservanterna tala mycket litet om de jordbrukares intressen, som skulle bliva lidande på denna lag, och de uppehålla sig i den skrivna reservationen ungefär på samma område som herr Gezelius här i dag, nämligen, som jag förut sade, vid den juridiskt teoretiska diskussionen. Denna diskussion har, som jag tror att både herr Gezelius och justitieministern erinrat om, förts på flera håll och, helt naturligt, också inom lagrådet. Jag tycker, att de omdömen, som tre av lagrådets ledamöter avgivit, äro så riktiga, att det icke kan skada, om jag skulle bliva den tredje i debatten, som citerar dessa lagrådets ord, när det säger i fråga om den rättsliga grundvalen för den nuvarande jordägareandelen följande: »Med allt det intresse dessa meningstrider erbjuda såsom ägnade att belysa en lång och växlande utveckling, kunna de dock näppeligen utöva något egentligt inflytande på den lagstiftningsfråga, som här ligger före.»

Jag tror, att det är riktigt. Jag har särskilt förvånat mig över att en så

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Forts.)

praktisk man som utskottets ärade vice ordförande — härmed har jag icke velat säga att herr Gezelius är opraktisk, visst icke, men särskilt herr Bergquist har jag fäst mig vid såsom en praktisk man — icke ser mera på det praktiska utan mera på det rent teoretiska. För min del anser jag, att det är onödigt att fortsätta debatten på detta område. När det gäller denna lagstiftningsfråga, får man väl som man i allmänhet får göra, se till att få fram det bästa möjliga. Och vi böra, när det gäller en gruvlagstiftning, se till, att vi få en lag, som så långt som möjligt tillgodoser det allmännas intresse utan att därmed kränka någon enskilds rätt. Jag tror, att man utan överdrift kan säga, att det föreliggande lagförslaget är sådant, att det tillgodoser det allmännas intresse utan att kränka någon enskilds rätt.

Utskottet har — vilket statsrådet erinrade om — gjort vissa ändringar i Kungl. Maj:ts förslag. Statsrådet har för sin del icke haft någonting att erinra mot dessa ändringar, av vilka den viktigaste ju är den, att man i anledning av en motion, som är väckt av herr Strindlund m. fl., föreslagit en ny paragraf, 53 §. Enligt denna skall jordägaren vara berättigad att av gruvinnehavaren erhålla en avgäld, som dock är maximerad både till sitt årliga belopp och till tiden. Jag tror, att det är alldeles riktigt vad justitieministern nyss sade, att med en bestämmelse som denna kan ingen komma och säga, att jordägaren efter den nya lagens antagande kommer i en sämre ställning än vad han är enligt nu gällande lag. Alldeles säkert är, att jordägarens ställning tvärtom blir bättre än vad den är för närvarande.

Herr talman! Jag skall för tillfället nöja mig med detta och yrka bifall till utskottets förslag i fråga om den föredragna paragrafen. Skulle det sedan bli debatt om olika paragrafer, där reservanterna eventuellt komma att föra fram sina meningar, får jag ju tillfälle att ställa särskilda yrkanden på dessa punkter.

Herr **Andersson** i Rasjön: Herr talman! Den omstridda punkten i förevarande proposition är ju frågan om jordägarens rätt till andel i malmfyndigheterna. Om vad förslaget innehåller i övrigt behöver det säkerligen icke här ordas särdeles mycket.

Propositionen vill nu avskaffa jordägarens andel i gruvfyndighet och ersätta denna jordägarens andel med en kronoandel. Jordägaren skulle alltså bli alldeles lottlös, helt och hållet ställd utanför. Av justitieministerns anförande framgick, att han ville tillmäta viss betydelse åt det förhållandet, att jordägaren skulle få så bra betalt för den mark han måste ställa till förfogande. Jag tror, att det är en mycket ringa tröst för markägaren, ty i allmänhet äro gruvfyndigheterna belägna på sådan mark, som har ringa värde i och för sig, skogsmark eller rent av impediment. Jämväl med de förhöjningar av ersättningen, som propositionen förutsätter, blir det ytterst blygsamma belopp, som markägaren får för upplåtande av marken samt för skada och intrång.

Förslaget har i denna del varit föremål för mycken opposition dels från remissmyndigheternas sida och dels jämväl i den offentliga debatten. Utskottet har heller icke kunnat följa propositionen utan velat åt jordägaren bevara åtminstone ett sken av andelskap. Det har skett genom att tillerkänna jordägaren en årlig avgäld, räknad efter den brutna malmens värde. Så till vida är utskottets förslag givetvis mycket bättre än propositionen, att utskottet har principiellt erkänt det befogade i att jordägaren bibehålles vid någon andel av avkastningen av själva malmfyndigheten och icke bara tröstas med en hederlig ersättning för markupplåtelsen.

Emellertid har utskottet samtidigt från propositionen oförändrat bibehållit

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Forts.)

förslaget att insätta kronan som hälftendelägare i gruvfyndigheterna. För min del anser jag den omständigheten lika betydelsefull som förhållandet beträffande jordägarens rätt till andel. Man har nu som motiv för att staten skulle ingå som hälftendelägare i gruvföretag bland annat anfört statens fiskaliska intresse att på detta sätt kunna få någonting med av naturtillgångarna. Det är klart, att de stora gruvfyndigheter, som för närvarande äro föremål för exploatering, representera mycket stora värden. Man har nu menat, att staten genom sitt delägarskap skulle träda in och göra sitt rent fiskaliska intresse gällande. Däremot vill jag anföra, att i den mån staten har ett sådant intresse bör det tillgodoses skattevägen. Det finnes ingen anledning varför staten beträffande gruvindustrien skulle använda en annan väg att göra sitt ekonomiska intresse gällande än vad fallet är i fråga om andra företagare.

Slutligen har man anfört, att staten har ett stort allmänt intresse att bevaka vid exploaterandet av gruvfyndigheter, dels för att lämplig hushållning iakttages med malmen, dels, och inte minst, därför, att såväl kommunerna som staten hava visst intresse av kontinuerlighet i driften, så att icke de anställda vid ett företag hotas av arbetslöshet och dylikt vid ojämna konjunkturer.

Jag vill säga, att samhället givetvis har ett sådant intresse samt rätt och skyldighet att göra detsamma gällande. Det har dock i andra fall skett på annat sätt och bör ske på samma sätt beträffande gruvindustrien som i fråga om andra industrier. Ty ingen kan påstå, att det är mindre angeläget för samhället att öva sådan kontroll — i fråga om arbetsförhållanden, bebyggelse vid industriplatser och sådant — när det är fråga om andra företag än när det gäller gruvföretag. Snarare visar erfarenheten, att industriföretag av annat slag, icke minst inom träindustrien, hava expanderat i vissa orter på sådant sätt, att det haft menliga följder för den kommunala hushållningen. Om sådana förhållanden tidigare inträffat beträffande gruvindustrien, skall man nog i de flesta fall finna, att bakslaget berott på omständigheter och förhållanden, som varken företaget eller staten kunnat bestämma över.

Jag vill sålunda som min uppfattning angiva, att jag ej kan finna skäl att insätta kronan som hälftendelägare i gruvföretagen vare sig för att tillgodose kronans fiskaliska intresse eller för att tillgodose samhällets intresse av viss kontroll över driften. Man får icke vara förvånad över, att opinionen uti det här framlagda förslaget sett en viss fara för såväl äganderätten som för den enskilda företagsamheten, eftersom det ju är en känd sak, att det största regeringspartiet på sitt program har en punkt, där man kräver samhällets övertagande av naturtillgångarna. Därför kan man med skäl befara, att har staten börjat exproprierat malmfyndigheterna, finnes det alla utsikter att man vill fortsätta på andra områden.

Vad utskottsförslaget angår, är ju detta i de hänseenden, varom nu är fråga, icke byggt på propositionen utan på en enskild motion. Därom är först att säga, att denna motion är tämligen löst hopfogad och inkastad under riksdagsbehandlingen. Den lösning, som där dragits upp, har icke varit föremål för prövning av vederbörande instanser. Herr Lindqvist nämnde nyss, att till grund för propositionen låge ett mångårigt utredningsarbete. Det är riktigt, men det gäller icke den del av problemet, varom diskussionen nu närmast rör sig. Jag vill erinra om, att riksdagen i sådana här fall brukar vara ytterligt försiktig. Många gånger har man varit med om att avvisa motionsvis framställda förslag i lagstiftningsfrågor enbart därför, att dessa förslag icke granskats av lagrådet eller eljest prövats i vederbörlig ordning. Men här är man nu beredd att på basis av denna motion inbjuda riksdagen att god-

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Forts.)

taga en lagstiftning, som skulle komma att gälla för en lång tid, säkerligen för decennier. Jag kan icke finna, att detta sätt att behandla ett sådant spörsmål överensstämmer med de traditioner, den svenska riksdagen brukat hålla på, när det gällt att behandla lagstiftningsfrågor.

Jag vill ingalunda påstå, att det för jordägarna här gäller några större ekonomiska värden. I det hänseendet har naturligtvis statsrådet rätt, att det endast kommer att bli i enstaka fall, som en jordägare på grund av de här föreslagna bestämmelserna »tvingas» att till staten avstå vad han hittills ansett vara sitt. Det är icke med anledning av storleksordningen av värdena, som betänkligheter inställt sig, utan betänkligheterna gälla fastmer själva principen.

För övrigt kan man icke, även om man utgår ifrån att bestämmelsen om att en viss avgäld skall erläggas till jordägaren godtages, komma ifrån att utskottets förslag är bristfälligt. För det första är det anmärkningsvärt, att utskottet icke följt motionärernas förslag beträffande avgäldens procentuella storlek. Motionärerna hava därvidlag åtminstone någon grund att stå på även om den är svag, då för brytning av stenkol vid de skånska stenkolsgruvorna utgår en avgäld motsvarande värdet av $\frac{1}{75}$ -del av de stenkol som uppfordras. Utskottet har lämnat även den grunden och helt godtyckligt föreslagit, att jordägarandelen skall bestämmas till $\frac{1}{100}$ -del i stället för, som motionärerna föreslagit, $\frac{1}{75}$ -del. Vidare har utskottet fört in ett moment, som helt och hållet betagit avgälden dess karaktär av ersättning för ett andelsskap. Utskottet har nämligen föreslagit en maximering av det årliga avgiftsbeloppet och en tidsbegränsning av tjugo år. Efter tjugo år av regelbunden malm-brytning skall jordägaravgälden helt och hållet upphöra att utgå. Detta strider mot min och mina meningsfränders uppfattning om avgäldens karaktär. Vi anse, att skall man ersätta jordägarandelen med en årlig avgäld bör jordägaren tillerkännas rätt att utan tidsbegränsning uppbära denna avgäld.

Slutligen må framhållas, att inmutaren icke bör blandas in i tvisten mellan kronan och markägaren. Inmutaren har förut haft sin hälft av malmfyndigheten, men hädanefter skall han av denna hälft dela med sig för betalning av avgälden till jordägaren. Det förefaller naturligt, att avgälden i stället bestämmas att utgå av kronans andel och att inmutaren lämnas i ograverad besittning av vad som tidigare hört honom till. På sätt som nu föreslås får ju inmutaren, som dock är den, vilken skall företräda malmetareintresset och från vilken man väntar initiativen, att göra med två kontrahenter, nämligen kronan och jordägaren, under det att han förut endast haft att göra med en, nämligen jordägaren. Utan tvivel kommer denna ökning av antalet intressenter i företagen att verka hinderligt för företagarverksamhetens utveckling.

På grund av vad jag här anfört anser jag utskottets förslag icke vara så fast utformat, att det bör läggas till grund för en lagstiftning i förevarande hänseende. Ett nytt förslag, som bättre tillgodosåge såväl gruvindustriens som jordägarnas intressen och som innebure en bättre avvägning mellan dessa intressen, borde kunna utarbetas och framläggas för en kommande riksdag.

Jag ber, herr talman, att få yrka avslag på såväl den föreliggande kungl. propositionen som utskottets förslag d. v. s. bifall till reservationen.

Herr Lindmark: Herr talman! Vi ha ju här redan i flera omgångar påpekat, att i den kungl. propositionen icke upptagits jordägarandel i gruva. Någon kompensation i penningar motsvarande den fördel, som begagnandet

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Forts.)

av jordägareandelen i visst fall skulle hava medfört, har heller icke föreslagits. Obestriddigen innebär detta ett ingrepp i äganderätten sådan den under lång tid uppfattats i vårt land.

Enligt förslaget skall varje utmål årligen försvaras med viss avgift, 10 kronor per har, varav jordägaren erhåller hälften. Denna avgift till jordägaren, som per utmål kan uppgå till högst 80 kronor jämte den med 50 % ökade ersättningen för mark, som avstås för gruvdriften samt för skada eller förlust, som förorsakas genom gruvdriften, torde, enligt utskottsmajoritetens uppfattning, i vissa fall innebära en icke oväsentlig förmån för gruvägaren. Med dessa ersättningar tillsammans med den av utskottet accepterade 20-åriga avgälden av 1 % utav värdet av den uppfordrade malmen anser utskottet, att jordägaren bör vara tillfredsställd.

Om en gruva har betydande värde utgör nyssnämnda försvarsavgift, som jordägaren erhåller, en obetydlighet, som icke kan anses innebära ersättning för den i jorden liggande mineralen. Vad sedan angår markersättningen så kan denna anses tillfredsställande. Men den markersättning, som här avses, kan icke till någon del anses innebära ersättning för den i marken förefintliga mineralen.

Justitieministern påpekade i sitt nyss hållna anförande, att markägaren borde vara tillfredsställd med att ersättningen för marklösen, skada och in-trång skulle utgå med 50 % förhöjning. Med anledning härav vill jag påpeka, att markägaren för närvarande i vissa fall vid expropriation av mark erhåller ersättning med belopp, motsvarande 150 % av värdet av marken och olägenheterna, som genom markupplåtelsen uppstått. Övervärdet har motiverats med att expropriationen innebär ett ingrepp i markägarens äganderätt och fria förfoganderätt, föranlett av åtgärder, som han ej ägt råda över. Justitieministern påpekade även, att gällande bestämmelser om inmutares andel i gruva innebure ett ingrepp i äganderätten. Detta påpekande är givetvis riktigt, men i det sammanhanget bör framhållas, att ingreppet företagits av rent praktiska skäl för att stimulera till upptäckande av nya gruvor.

Bolidengruvan har utomordentligt stort mineralvärde. Den ligger i en blötmyr, som före Bolidensamhällets tillkomst hade synnerligen litet värde. Summa markersättning, som högst kunnat fastställas av opartisk värderings-nämnd enligt föreliggande förslag till gruvstadga, hade blivit en bagatell, som icke stått i någon som helst rimlig proportion till fyndighetens värde.

På tal om huruvida jordägaren, sedan han förlorat sin jordägareandel, kunde antagas icke längre hava något intresse av att mineralfyndigheter upptäcktes, yttrar justitieministern i den kungl. propositionen följande: »Såsom socialiseringsnämnden erinrat, läser en jordägare alltid, oberoende av andels-rätten, kunna påräkna ekonomisk fördel av att ett gruvföretag igångsättes på eller invid hans markområde. Gruvdriften medför stigande markvärde samt bättre avsättningsmöjligheter och priser för jordbrukets, ladugårdens och skogens produkter.» Detta är givetvis riktigt, men man måste i det sammanhanget erinra därom, att andra markägare, som icke hava mineralfyndigheter på sin mark, av gruvdriften kunna hava precis lika stor fördel — i form av ökade fastighetsvärden och höjda priser för sådana jordbrukets, ladugårdens och skogens produkter, som de kunna avvara. Dessutom torde denna fördel på grund av mejerihanteringsens centralisering sakna större betydelse. En kraftig prisutjämning har ägt rum beträffande ladugårdsprodukter. Avståndet spelar som bekant numera icke någon större roll för prisbildningen. Från ett centralmejeri, beläget på 2 à 3 miles avstånd från en malmfyndighet, kan mjölk levereras lika bra som från ett mejeri, beläget alldeles invid malmfyndigheten.

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Forts.)

Största betydelsen har givetvis den stipulerade avgälden. Men genom att denna enligt utskottets förslag skall utgå endast under regelbundet utförd brytning i 20 år, kan den ju icke utgöra ersättning för de mineral, som finnas kvar i gruvan efter utgången av de 20 åren. Avgälden är bunden vid den myckenhet malm, som *brytes*, och värdet av densamma. Sedan de 20 åren äro till ända, är följaktligen den malm, som därefter återstår, avgäldsfri. Omständigheterna kunna hava varit sådana, att under de första 20 åren brytningen varit av mindre omfattning och därmed även avgäldens totala belopp ringa. Först i ett senare skede kan malmbrytningen få den omfattning, att avgälden kunnat betyda något. Men vid det stadiet har den upphört att utgå. Och markägarens glädje av att hava varit ägare av mark med kanske betydande rikedomar visar sig vara i mycket hög grad illusorisk.

Jordägareandelens slopande kan även visa sig få besvärliga och olyckliga konsekvenser. I likhet med reservanterna i socialiseringsnämnden måste man finna, att med godkännande av utskottets förslag jordägarens rätt till allt det som ligger under markytan endast bliver en förfoganderätt, som gäller tillsvidare och som kan när som helst avbrytas av statens anspråk att förfoga över sådan egendom. Den frågan uppställer sig ovillkorligen: hur djupt går markägarens äganderätt? Begränsas den till vanligt plöjningsdjup av 20 till 30 cm.? I så fall, hur går det då med grus- och pinnmoförekomsterna, som i våra dagar på grund av vägväsendets utveckling och det krävande vägunderhållet erhållit ett sådant betydande värde? Eller med förekommande stenbrott, kalkfyndigheter och andra värdeobjekt i jorden? Finnes det verkligen anledning för oss jordbrukare och markägare att vid föreliggande betydelsefulla avgörande stödja Kungl. Maj:ts och utskottets förslag och med slopande av den hävdvunna sekelgamla jordägareandelen ersätta denna med ett haltande avgäldssystem?

Det finns ingen anledning tro, att införandet av statens kronoandel kommer att uppmuntra och underlätta gruvdriften i vårt land. Statens undersökningar genom Sveriges geologiska undersökning hava hitintills kännetecknats av stor försiktighet. Det är givetvis en berömdvärd sak, att statsmakterna icke giva sig in i oekonomiska äventyrligheter. Men denna försiktighet kan understundom gå för långt. Det blir inga resultat, ingen företagssamhet, som stimulerar arbetsmarknaden och näringslivet.

Inmutaren kommer såsom regel att vilja vara ensam i företaget och har — i fall fyndigheten har större värde — intresse av att söka dölja gruvans verkliga karaktär. Detta döljande går lättare att genomföra i samma mån inmutaren begränsar brytningen eller avsiktligt bryter mera värdelös malm. Tvåårsgränsen enligt 47 § verkar i dylikt fall återhållande på gruvdriftens ordentliga igångsättande. Det måste vara staten ovärdigt att låta annan verkställa undersökningsarbetet och taga de egentliga riskerna, medan staten träder till först, när inga risker synas vara för handen. Om bestämmelse angående kronoandel nu införes, är det av stort intresse, för inmutaren såväl som för alla andra, som ha fördel av att gruvdriften snarast kommer i gång, att kronan ålägges att senast vid utmåsläggningen anmäla sig till begagnande av kronoandelen.

Jordägareandelens bibehållande kan måhända inte alltid giva jordägaren påtagliga fördelar. Om, som reservanterna föreslå, jordägareandelen bibehålles och därjämte införes ett lämpligt avvägt avgäldssystem, tillförsäkras jordägaren den *valfrihet* beträffande sättet att förfoga över sin egendom, som just kännetecknar den fulla äganderätten.

Det är framför allt jordbrukarna, bönderna, som hava anledning att hålla på den fulla och odelade äganderättens princip. Såsom tillhörande denna

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Forts.)
yrkesgrupp, är det jag nu yrkar bifall till den av herr K. E. Johanson m. fl. vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr Holmbäck: Herr talman! För min del vill jag gärna erkänna den tekniska skicklighet, med vilken gruvlagförslaget är utarbetat, och beträffande den teoretiska utgångspunkten står jag mycket nära den uppfattning, åt vilken justitieministern givit uttryck. Det är samma uppfattning, som en gång hävdats av presidenten Marcks von Würtemberg och enligt vilken särskilt betonats, att det här gäller lagstiftning angående mineralfyndigheter, om vilkas existens ingen f. n. vet något, och att det därför är tänkbart att lagstiftningsvis ingripa på det sätt, varom här är fråga. Då jag emellertid trots detta yrkar avslag på propositionen, så sker det utav skäl, som jag anhåller att få uppehålla mig något vid.

Den fråga, som i den politiska diskussionen framför allt varit uppe, har varit frågan om kronans andel i gruvorna. Jag tror för min del, att det vore olyckligt, om man införde de bestämmelser om kronoandel, som föreslås. Innan man fattar ett sådant beslut, bör man i varje fall hava någon utredning om hur kronan tänker begagna sig av kronandelen. Det finns emellertid ingenting nämnt om den saken. Tvärtom säges på sid. 108 i propositionen, att man skall hålla den frågan öppen. För mig är det även tveksamt om staten bör engagera sig i näringslivet på detta sätt. Staten bör bl. a. vara en oväldig myndighet, som skiftar rätt mellan olika näringsföretag, och det är därför betänkligt, att den på sätt som nu föreslås träder in såsom delägare i företag.

Tanken om jordägarens avgälds rätt är avvisad av de myndigheter, som ha yttrat sig. Den har avvisats av jernkontoret, ingenjörsvetenskapsakademien, Svenska teknologföreningen, Föreningen bergshanteringens vänner och av de flesta bergmästarna. Av den motivering, som därvid är lämnad, fäster jag mig särskilt vid att man genom införandet av denna ränterätt skulle lämna jordägaren en prestation, för vilken han inte skulle ge någon ersättning, alltså inte något produktivt arbete. Den nuvarande jordägarerätten är grundad på att om jordägaren vill träda in i gruvföretaget med sina pengar, med sitt arbete, om han vill taga vinsten, men också förlusten, han får göra det. Den lagstiftning, som vi nu skola få, säger någonting helt annat. Den betraktar jordägaren så att säga som en rentier; han skall ha sina pengar för att det råkar upptäckas inmutningsbar malm på hans mark. Då tycker jag för min del, att den gamla tanken är mycket bättre än den nya.

Den moderna gruvrörelsen är en kapitalkrävande rörelse. Den fordrar dyrbara anläggningar ovanför och nedanför jord; den fordrar maskiner stundom till hundratusentals kronors värde. Den nya gruvlagen fasthåller emellertid vid det gamla systemet, som varit gällande ett par hundra år. Den ger inte gruvägaren mer än en begränsad sakrätt till gruvan. Han får endast nyttjanderätt till det område, han får begagna. Han har inte möjlighet att inteckna denna jord annat än med förlagsinteckning, alltså med en dålig form av inteckning. Hans kreditmöjligheter äro vida mindre än den person har, som t. ex. köper sig ett litet område för att bygga en sportstuga. En sådan person kan få en vanlig inteckning, men det kan inte gruvägaren få. Enligt min mening skulle det ha varit angeläget, att man under förarbetena till gruvlagen noga undersökt, huruvida det inte skulle kunna ha funnits möjligheter att skapa en själva fundamentet, att göra gruvorna till fast egendom, som kunde intecknas enligt reglerna för fast egendom, och alltså på detta sätt stödja näringen genom att ge den en ny kreditmöjlighet.

När jag studerade gruvlagen, var det också en annan reflexion, som jag gjorde. Propositionen anger, att det är två kommittéer, som ha yttrat sig, en

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Forts.)

kommitté 1923 och sedermera socialiseringsnämnden 1927. De sista yttrandena äro införskaffade på grundval av socialiseringsnämndens yttrande, som emellertid inte innehåller någon lagtext, utan som endast innehåller principerna för en blivande lagstiftning. När jag studerade dessa yttranden i propositionen, fäste jag mig vid, att det fanns inga data, som angåvo, när dessa yttranden voro inkomna. Jag gick då till akten och fann följande: Bergmästarnas yttranden voro avgivna i slutet av 1927 och början av 1928, kommerskollegii yttrande var avgivet den 31 januari 1928, ingenjörsvetenskapsakademiens yttrande den 3 februari 1928, teknologföreningens den 11 februari 1928, industriförbundets yttrande den 29 februari 1928 och jernkontorets, som var det sista yttrandet ifrån näringens representanter, den 3 mars 1928. Herr talman! I denna proposition, som man lägger fram för riksdagen, redovisar man inte ett enda yttrande från någon av näringslivets representanter, som är under 10 år gammalt. Endast ett yttrande, som redovisas i propositionen, och till vilket vi alltså haft möjlighet att taga ståndpunkt genom propositionen, finns från de sista 10 åren, nämligen yttrandet från lagrådet, d. v. s. från en myndighet, vars uppgift är av teknisk, laggranskande natur. Jag kan för min del inte finna detta annat än ganska anmärkningsvärt. Det borde varit så, att när nu propositionen kom fram, man hade delgivit oss uppfattningar från näringslivet, sådana dessa uppfattningar äro för närvarande. Vi veta ingenting om vad näringslivets representanter anse, och det är, herr talman, ett av mina skäl för att yrka avslag på propositionen och bifall till reservationen.

Herr **Ryberg**: Herr talman! Kritiken mot det här föreliggande förslaget till ny gruvlagstiftning inriktar sig huvudsakligen på de bestämmelser, som äro föreslagna för det allmännas inträde som företagare uti gruvnäringen.

Vilka äro då de skäl, som legat till grund för att det allmänna skulle inträda uti denna näring? Jo, det första och viktigaste skälet är, att det allmänna intresset skulle bli tillgodosett vid hushållningen av de mineralier, som det här är fråga om, d. v. s. att staten skulle få en rätt till kontroll, så att dessa för hela vår folkhushållning så oerhört viktiga naturtillgångar inte bli exploaterade eller uttömda på en alltför kort tid. Det är ju givet, att man därvidlag måste taga hänsyn till att den generation, som nu lever, får sina intressen tillgodosedda av dessa tillgångar, men vi ha också ett ansvar inför de generationer som komma, så att även de få sin andel av de naturrikedomar, som vi ha.

Ett annat skäl är, att det också är ett intresse för staten att kunna få en viss kontroll i socialt hänseende. I detta avseende vill jag särskilt fästa uppmärksamheten vid önskvärdheten av att staten har möjlighet tillse att åtgärder i god tid vidtagas till stöd för de kommuner, där gruvnäring bedrives, emot de följder som inträffa då en sådan gruvrörelse eventuellt nedlägges. Vi veta, att det kan bli oerhört stora ekonomiska konsekvenser för en kommun vid ett sådant tillfälle, och det bör ju vara i statens intresse att tillse, att nödiga åtgärder i tid vidtagas för att minska dessa.

Det är av dessa sakskaal, som utskottets majoritet har gått med på att staten skall få inträda som företagare i denna näring. Jag vill också påpeka, att reservanterna inte heller ha förnekat, att staten har ett ganska starkt intresse att tillvarata i denna näring. Reservanterna säga dock, att de icke kunna finna det ådagalagt, att det för tillgodoseende av det allmänna intresset skulle erfordras, att jordägaren betages sin sedan århundraden bestående rätt till mineraltillgångarna eller att staten inträder som företagare på den enskilda gruvnäringens område.

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Forts.)

Jag skall inte ge mig in på den teoretiska diskussion, som här har förts, om jordägaren bör ha rätt till mineralierna eller inte. Jag vill dock säga, att för min egen del har jag ansett, att den rätt för jordägaren till andel i mineralierna, som har uppehållits under cirka 200 år — alltså att jordägaren skulle ha en viss äganderätt till mineralierna — den rätten har ingått i det allmänna medvetandet bland jordbrukarna. Vad som gjort att jag trots detta har kunnat gå med på utskottets förslag, sådant det här föreligger, är den omständigheten att utskottet ju har gått in för att jordägaren, när enligt förslaget den hittillsvarande jordägarandelen avskaffas, tillgodoses på annat sätt. I och med ett sådant förfarande har man enligt mitt sätt att se principiellt erkänt jordägarens rätt till malmfyndighet på hans område, ty i annat fall skulle det inte vara motiverat med en ersättning till jordägaren.

Om jag sedan övergår till att nämna ett par ord om jordägarens ekonomiska ställning sådan den är för närvarande och sådan den blir enligt utskottets förslag måste det stå klart för oss alla, att möjligheterna att draga ekonomisk fördel av jordägarens andel i mineralfyndighet bli betydligt förstärkta genom vad utskottet föreslår i jämförelse med vad som nu gäller. För närvarande har jordägaren rätt att inträda uti ett gruvföretag med sin jordägarandel d. v. s. med hälften i gruvföretaget. Det har emellertid utvecklats sig på det sättet, att jag tror mig kunna säga, att det knappast är någon jordägare, som har kunnat utnyttja sin jordägarandel för att inträda i ett gruvföretag. Jordägaren saknar i regel de nödiga resurserna — han har inte kapital att ställa till förfogande och dessutom torde han i regel även anse det vara alltför riskfyllt att ingå som delägare i en sådan näring. Han har därför i de fall, där gruvfyndigheten varit mindre givande, kanske måst avstå sin jordägarandel för ingenting. I dessa fall har det därför icke blivit någon som helst ekonomisk vinst av denna jordägarandel, och i bästa fall har han fått försälja sin jordägarandel till inmutaren för en ganska ringa penning. Det skulle nog kunna anföras många exempel inom senare tid, där jordägaren har sålt sin andel i ganska rika malmfyndigheter för en mycket liten penningssumma.

Enligt utskottets förslag får ju varje jordägare en viss procent av värdet av all malm som uppfordras. Jordägaren skall sålunda ha en procent av all malm, som uppfordras ur gruvan under året, och för att denna ersättning inte i något fall skall kunna bli oskälig, har man i utskottet gått in för att begränsa den till 5,000 kronor per utmål, som en jordägare har på sin mark, och man har också gått in för att begränsa den att gälla under 20 år, d. v. s. inte 20 år i följd utan under 20 år, då regelmässig brytning av malm företagits. Om gruvan sålunda ligger nere något år under dessa 20 år, räknas inte det året, utan det skall vara 20 år, då regelmässig brytning sker. Genom vad utskottet här har föreslagit blir den ekonomiska ställningen för jordägaren betydligt starkare än vad den är för närvarande. Därtill kommer, att utskottet följt den kungl. propositionen om den lösen av jord, som skall utgå till jordägaren. Jordägaren skall först och främst ha fullt betalt för jord, som tages i anspråk för gruvdriften, och 50 procent därtill, ävensom fullt betalt för skada och intrång och 50 procent däröver. Och så kommer jag till sist till frågan om försvarsavgiften. Det blir enligt nya lagen på det sättet, att om en inmutning inte leder till gruvdrift omedelbart, så skall det erläggas en försvarsavgift för varje år av inmutaren och av denna försvarsavgift erhåller jordägaren hälften.

Vad som har gjort, att jag har kunnat gå med på utskottets förslag är, som sagt, att jag har ansett, att det förslag, som utskottet här framlägger, i princip bibehållit jordägarens rätt till mineralfyndigheterna, jag vill också säga,

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Forts.)

att jag tror, att reservanterna ha givit oss rätt i det fallet, ty om det skulle varit så, att reservanterna haft principiella skäl att inte gå med på vad utskottet föreslagit, hade de stannat enbart vid ett avslag på utskottets förslag. Nu ha emellertid reservanterna i sin reservation ett alternativt yrkande, som helt och hållet bygger på utskottets förslag. Jag anser därför, att även reservanterna i princip ha erkänt det berättigade i vad utskottet här har föreslagit. Jag skall inte fortsätta längre, utan ber att med dessa ord få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Olsson** i Mellerud: Herr talman! Jag kan inte neka mig nöjet att påvisa den påfallande skillnad i fråga om den stämning, som förefinnes nu i dag, när propositionen ligger på bordet och riksdagen skall fatta sitt beslut, i jämförelse med den stämning, som rådde då propositionen framlades. Den hets, som sattes i gång, när propositionen remitterades till riksdagen, gick framför allt ut på att sätta departementschefen i gluggen för försummelse eller oförstånd. Propositionen var rena rama förräderiet emot borgerlig åskådning i allmänhet och emot jordägaren i synnerhet, sades det. Stockholms-Tidningen, som ju inom parentes sagt, dagligen följer justitieministern med kärlekens ögon, ger följande skarpsinniga analys av förhållandena. Det finns endast två möjligheter, säger man där, antingen har justitieministern hävdad jordägaresynpunkterna, men måst kapitulera inför sina socialistiska kolleger, eller också har han försummat att överhuvud taget hävda bondesynpunkterna i propositionen. I det senare fallet, säger man, har han svikit sin uppgift och bör naturligtvis gå. I det förra fallet har han visserligen inte svikit sin uppgift, men då har han i alla fall ådagalagt en så påfallande svaghet, att han måste packa och ge sig i väg. När man på det sättet har tillägnat sig departementschefens skalp liksom i förskott, blir man ändå litet fundersam och undrar: tänk, om han nu i alla fall inte dör riktigt, utan lever upp igen — man har nämligen observerat, att det kan föreligga en möjlighet till utjämning mellan den ståndpunkt som propositionen intagit och en viss opposition. Därför avfyrrar man för säkerhets skull ännu en salva och säger, att även om man skulle lyckas utjämna den dissonans, som kan inträda genom en kompromiss, »så kan saken i alla fall inte undgå att få konsekvenser och främst för den minister, som bär ansvaret för den förolyckade propositionen».

Det är ju bara en provbit på vad man ansåg lämpligt att säga inom en hel del av pressen, kanske främst Stockholmspressen, vid den tidpunkt då propositionen framlades. Jag konstaterar nu det lugn, med vilket kammaren finner sig i, att denna proposition, som jag hoppas, i dag kommer att i allt väsentligt bli bifallen, detta bör kanske vara ett memento för läsarna av denna press att inte taga alltför gudsnådligt den massa uppgifter och konstruktioner, som man där emellanåt lättsinnigt kommer med i politiska syften.

För att komma till själva saken skulle jag vilja påpeka också ett annat förhållande. Vi hörde nyss, hur en av experterna i fråga om lagstiftningen på detta område trots att han var opponent — slöt upp vid sidan av justitieministern i fråga om betraktelsesättet av den omstridda jordägarerätten. Syftet med den långa utredning, som föregått framläggandet av denna proposition, har varit att öka statsmakternas inflytande över gruvnäringen. Detta skola vi inte glömma bort, när det gäller att taga ställning till det föreliggande förslaget. Det är detta syfte, som varit orsaken till de framstötter, som gjorts för att skaffa oss en ny gruvlagstiftning. Då denna fråga år 1910 var före, gick andra kammaren emot den dåvarande utskottsmajoriteten och uttalade sig för ett ökat statsinflytande över gruvdriften.

Den privata äganderätt till oupptäckta naturtillgångar, som man så kraf-

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Forts.)

tigt har velat hävda, är väl egentligen ganska orimlig. När det gäller viktiga naturtillgångar måste, såvitt jag förstår, landets och folkets intressen sättas i första hand, och inför dessa måste givetvis de juridiska synpunkterna vika. Om man studerar detta äganderättsförhållande genom tiderna, finner man också, att betraktelsesättet beträffande äganderätten till mineralfyndigheter har skiftat i ofantligt hög grad. Man kan även påvisa, att denna privata äganderätt till malmfyndigheter har varit på frammarsch vid de tillfällen, då den svenska statsmakten har varit svag.

Det torde för övrigt förhålla sig så, att denna teori, som man söker driva om *absolut* privat äganderätt till mineraltillgångar, är ganska illa genomtänkt. Denna privata äganderätt har aldrig existerat som en absolut äganderätt. Den har nämligen inskränkts genom inmutningen, som ju utgör ett mycket starkt intrång på densamma.

Finns det för övrigt några egentliga former för en sådan absolut privat äganderätt? Hur djupt skulle den t. ex. sträcka sig? Betraktelsesätten beträffande denna äganderätt äro mycket olika i olika länder. I vissa länder anses denna rätt sträcka sig så djupt som brukandet av jorden nödvändiggör. I andra länder finnas inga bestämda normer för densamma. Det är väl orimligt att tänka sig en jordäganderätt, som sträcker sig till jordens medelpunkt. Om man skulle fullfölja denna tankegång i den motsatta riktningen, kan det ifrågasättas, om den privata äganderätten även skall äga tillämpning för det över jordarealen liggande luftlagret. Låt mig belysa detta med ett exempel. Om problemet om tillverkning av kväve ur luften skulle lösas på ett sådant sätt, att råmaterialet skulle få ett verkligt ekonomiskt värde, skulle då verkligen en dylik äganderätt äga tillämpning för det luftlager, som ligger ovanför den jordareal det gäller?

Ju mera man tänker på denna sak, ju orimligare förefaller den i verkligheten att vara. Man måste givetvis taga hänsyn till hävdvunna förhållanden, men denna hänsyn får icke gå till överdrift och måste vika för den utveckling, som landets och folkets väl i sista hand kräver. Men, säga reservanterna, det kan väl i alla fall inte vara riktigt, att staten, såsom i propositionen förutsättes, i vissa fall skall kunna träda in som företagare. Man finner detta ganska orimligt, alldeles särskilt som man från juristhåll varit inne på denna tankegång, och anser det olämpligt, att staten samtidigt som den fungerar som överhet och skall vaka över rättstillståndet, även skall vara företagare. Man gör gällande, att detta innebär en dubbelställning. Man drager samtidigt den konklusionen, att ett dylikt förhållande skapar ett osäkerhetstillstånd, som man inte vill vara med om.

Ja, man kan lätt iakttaga, i vilken riktning utvecklingen gått. Det vill förefalla, som om utvecklingen i det praktiska livet går andra vägar och talar ett annat språk. Vi se ett exempel på detta i den ställning, som vattenfallsstyrelsen intager beträffande tillvaratagandet och samordnandet av landets vattenkrafttillgångar. Ingen, som känner dessa förhållanden, kan bestrida — även om man på en eller annan punkt ställer sig kritisk — att den samordnande verksamhet, som vattenfallsstyrelsen utövar beträffande landets vattenkrafttillgångar, har haft den allra största betydelse för vårt lands ekonomiska utveckling och näringsliv. Och likväl förhåller det sig så, att vattenfallsstyrelsen har en viss möjlighet att öva inflytande även över de enskilda företagen. Detta har också skett på olika sätt. Det har t. ex. förekommit, att enskilda kraftstationer inte ha kunnat disponera över kraft året om utan varit nödsakade att ansöka tillskottskraft, vilken de fått genom vattenfallsstyrelsens försorg mot förbindelse att samtidigt medverka till att skapa förnuftiga distributionsområden. I stället för de tidigare distributionsområdena, som gått in i varandra och

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Forts.)

utvecklat sig på ett sätt, som varit allt annat än affärsmässigt, har man nu undan för undan lyckats skapa förnuftigt avgränsade distributionsområden med hänsynstagande till alla de krafttillgångar, som funnits i såväl statlig som enskild ägo. Här se vi ett praktiskt exempel på att en förnuftig statsmyndighet även som företagare haft möjlighet att gynnsamt påverka förhållandena inom landets näringsliv. Det skall vi inte försöka komma förbi.

Reservanterna invända vidare — och det är det andra skälet man anför — att om staten inträder som företagare, uppstår byråkratisering, då kommer statens döda hand att läggas över företagsamheten. Det hela blir stelt och verksamheten kommer att försvåras. För all del, det kan finnas skäl att ha ögonen öppna för byråkratiseringens faror. Vi måste dock vara överens om att staten har möjlighet att skapa förnuftiga och lämpliga förvaltningsformer. Jag såg förresten nyligen i en av högerns ledande tidningar i Stockholm — jag vill minnas det var i förrgår — en artikel, i vilken man ville tillmäta den svenska byråkratien en alldeles oerhörd betydelse. Det säges där, att det är just tack vare den svenska ämbetsmannavärlden och den s. k. byråkratien, som man lyckats befrämja landets välstånd och utveckling, trots att demokratiseringen har fört fram till bestämmanderätt ett folkmaterial, som inte varit vuxet sin uppgift! Där visar det sig, att man sätter sin lit till byråkratien i stället för att som man gjort i en del av de kritiska uttalandena i reservationen söka göra gällande, att statens hand, när det gäller förvaltningen, är för tung och byråkratisk.

Det har också visat sig, att man även från det håll, där man talat om den enskilda företagsamheten som det allra viktigaste här i landet — den enskilda företagsamheten i all ära, vi behöva såväl enskilda som statliga företag — inte försummat att ropa och ropa mycket kraftigt på statsingripande, när man på allvar kommit i knipa. Jag behöver kanske inte ge några exempel på detta. Jag vill endast som hastigast erinra om Kreugerkraschen och vad som hände i samband därmed. Jag vet visserligen, att en av dem, som sökte animera statsmakterna till ingripande, omvände sig och året efter ville söka förmå riksdagen att ge bankofullmäktige en bakläxa för att de hade ingripit. Men detta betraktades väl knappast som något föredömligt handlingssätt, utan man var nog närmast generad över denna omvändelse. Det förekommer ofta, framförallt i den konservativa pressen, att man å sitt partis vägnar karskt avvisar statsingripanden på olika områden. Erfarenheten har emellertid lärt mig, att detta avvisande mycket ofta är av ganska ytlig beskaffenhet. Jag är övertygad om att om exempelvis socialministern ville vittna i denna sak, skulle han kunna ge åtskilliga upplysningar om personer, som ha anropat socialdepartementet och socialministern om stöd och hjälp, fastän de offentligt på det kraftigaste ha vänt sig mot att staten gripit in i det enskilda näringslivet. Jag vill alltså komma fram till, att *ändamålsenligheten* bör vara provostenen för det system, som i utskottets utlåtande är föreslaget.

Det skulle kanske finnas skäl att med några ord beröra det resonemang, som förts beträffande koncessionssystem och inmutningssystem. Det måste stå klart för alla, att koncessionssystemet ger vissa fördelar, som inmutningssystemet inte kan ge. När man nu i alla fall från socialdemokratiskt håll är villig att gå med på inmutningssystem, är det på grund av att det är kombinerat med denna kronoandel, som ger staten möjlighet att utnyttja sin ställning beträffande den ytterligt viktiga naturtillgång, som malmfyndigheterna i alla fall utgöra. Men, säger man, man begår här en oförrätt gentemot jordägarna. Jag tror att man skulle kunna vara djärv nog att gentemot detta påstående ställa frågan: Finns det någon jordägare i landet, som har kunnat utnyttja sin jordägareandel till att bli gruvägare eller delägare i gruvföretag? Jag har ställt frågan förut,

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Forts.)

och jag har inte kunnat få något svar. Det är uppenbart, att om det någon gång har förekommit, måste det ha varit ett rent undantagsfall. I verkligheten är det nog så, att inmutaren eller gruvbolaget, som numera, sedan gruvletningen blivit en affär i stor stil, är den verkliga gruvletaren, i allmänhet har mycket lätt att komma ifrån jordägaren. Då ligger det mycket nära till hands att fråga sig: Är det från gruvbolagshåll man är rädd för denna kronoandel? Är man möjligen rädd för att det skall vara litet värre att komma ifrån kronoandelen än vad det visat sig vara att komma ifrån den andel, som den enskilde jordägaren skulle kunna ha juridisk rätt till i fyndigheten? Enligt propositionen erhåller i alla fall jordägaren, som förut påpekats, en med 50 procent förhöjd ersättning för marklösen, skada och intrång jämfört med vad som nu är gällande. Han erhåller vidare tillsammans med kronan en försvarsavgift av 10 kronor per hektar eller del av hektar, och detta oavsett om driften är i gång eller inte. Det förhåller sig alltså inte så, som jag har sett uppgivas i pressen, att försvarsavgift skall utgå till jordägaren endast då gruvdrift icke uppehålls. Den skall utgå årligen oavsett om drift pågår eller icke. Avgälden är som vi sett 1 procent på bruten minerals värde. Såvitt jag kan finna blir jordägarens ställning enligt den nya lagen väsentligt starkare än förut. Den gamla lagen ger visserligen jordägaren en formell rätt att bli delägare i gruvföretaget, men i verkligheten föreligger ingen möjlighet att utnyttja denna rätt. Genom den nya lagen ges jordägaren en verklig rätt, som han kan utnyttja.

Det skulle vara frestande att litet närmare ingå på reservanternas uppfattning på denna punkt, men det har redan gjorts av tidigare talare, och jag skall därför icke längre uppehålla mig vid denna sak. Jag kan icke finna annat än att jordägaren beredes väsentliga fördelar genom denna proposition. Den stärker desutom statens inflytande och ger den möjlighet att kunna utnyttja sin ställning som gruvföretagare. Staten beredes härigenom tillfälle att få en starkare hand över en av de stora råvarutillgångarna i riket. Men hänsyn till detta finner jag det för min del angeläget att yrka bifall till utskottets hemställan rörande den proposition, som vi i dag behandla.

Herr **Lindqvist** erhöll ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag har begärt ordet för en liten replik till herr Holmbäck. Han var inte inne i kammaren nyss; jag har skickat efter honom, men jag vet inte om han kommit ännu.

Herr Holmbäck började med att säga, att han i stort sett kunde instämma i den uppfattning, som statsrådet Westman givit uttryck åt och att han likaså anslöt sig till den uppfattning, som Marcks von Würtemberg för flera år tillbaka uttalat. Men så slutar han sitt anförande med att yrka avslag på propositionen och utskottets hemställan. Och det gör han med att hänvisa till att detta förslag inte varit ute på remiss. Myndigheterna ha inte varit i tillfälle att yttra sig. Bland annat talar han om att jernkontoret yttrat sig senast 1928.

Nu har herr Holmbäck orätt i detta, och det var för att tala om den saken för honom, som jag närmast begärde ordet, ty när han fått reda på detta kanske han kommer att ändra sitt votum. Jernkontorets yttrande finns tryckt och har funnits tillgängligt för första lagutskottets ledamöter. Det är ett yttrande över 1936 års förslag till gruvlag och är tryckt 1937.

Liksom jernkontoret varit i tillfälle att yttra sig över lagrådets remiss, så har också en del andra organ och myndigheter varit i tillfälle att yttra sig över densamma. Herr Holmbäck har således orätt i sin uppfattning, och det var detta jag ville meddela.

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Forts.)

Vidare yttrade:

Herr **Bagge**: Herr talman! Gången av detta ärende och dess utveckling företer onekligen några ganska påfallande egendomligheter. Först var det på det sättet, att det framlades en proposition, som kom åtskillig oro åstad på grund av att man ansåg den innebära bland annat ett angrepp på jordäganderätten. En föregående ärad talare har erinrat om detta, men han ansåg att detta endast var, som han kallade det, en hets i huvudstadspressen. Jag undrar i alla fall, om han har rätt däri. Oro tycks i själva verket ha spritt sig ganska vida omkring, eftersom den åstadkom en motion ifrån justitieministerns eget parti, således ifrån bondeförbundet. Detta visar väl om något, att det inte var någon begränsad pressagitation, som låg bakom oron i fråga.

Den nämnda motionen var ju inte, såvitt jag kan bedöma, allt för starkt konstruerad, utan den föreföll att ha ett ganska tydligt politiskt syfte. Det var uppenbart att den kom till, för att man skulle kunna rädda sig i en prekär situation. Hela denna aktion har ett mycket starkt tycke, förefaller det mig, av Jonae havsfärd hos Karlfeldt, där det gällde — naturligtvis inte att kasta ut justitieministern till vidundret i havets djup, men däremot ett försök att kasta ut hans principer så gott sig göra lät och på det sättet en smula lätta på skutan.

Sedan kom motionen till första lagutskottet och lades där helt enkelt till grund för förhandlingarna, medan propositionen i viktiga delar sköts åt sidan. Här har påpekats ifrån flera talare i dag, att lagutskottet led brist på sedvanliga sakkunnigutlåtanden. Man invänder då, att ett tidigare förslag, på vilket propositionen delvis bygger, hade varit föremål för remissyttranden. Men detta var ju, som här sagts tidigare, år 1927, då socialiseringsnämndens yttrande, som för övrigt bara var ett principbetänkande, remitterades ut. Den föregående ärade talaren har erinrat om att jernkontoret dock hade avgivit ett yttrande, som förelegat vid behandlingen i utskottet. Detta är, efter vad jag hört, riktigt, men det gjorde jernkontoret på eget bevåg, och man kan ju inte på något sätt påstå, att en sådan ingiven skrift skulle kunna motsvara ett vanligt remissförfarande över hela linjen.

Nu kan man ju inte på något sätt säga, att utskottet saknat sakkunskap. Tvärt om, det fanns en formidabel sakkunskap i utskottet. Det var nämligen på det sättet, att ordföranden i utskottet var den departementschef, som utarbetat propositionen i fråga, och föredragande var, som det ju ofta brukar vara, föredraganden i departementet. Under sådana förhållanden tycker jag inte man gör sig skyldig till någon missaktning om man säger, att det kunde ju kanske varit bra, om man också fått litet sakkunskap även från annat håll vid utskottets arbete.

Man frågar sig nu: Vad beror det på, att så icke skett? Det hade varit så enkelt att ordna alltihop på vanligt sätt. Varför har man inte gjort det? Berodde det männe på att läget var för ömtåligt för en saklig behandling i de former, som vi äro vana vid här i riksdagen? Det gäller ju i alla fall en principiellt mycket viktig fråga; som jag ser saken, så föreligger här det första anloppet emot jordäganderätten. Herr justitieministern bagatelliserade detta, men det är uppenbart, att åtminstone hans meningsfränder inom bondeförbundet haft en annan mening än han, ty annars hade de väl inte funnit det nödvändigt att göra en så uppseendeväckande aktion. Herr justitieministern bagatelliserade det hela och sade bl. a., att det var så få människor, som egentligen kunde beröras av detta, och därför var frågan om jordägareandelen så betydelselös. Jag tycker detta är en rätt besynnerlig, kvantitativ uppfattning av rätten, som jag för min del har mycket svårt att dela. Vad som är

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Forts.)

rätt är väl rätt, vare sig det är många eller få, som det är fråga om. Men framför allt skulle jag vilja säga, att detta resonemang träffar inte saken, det träffar inte kärnan, såvitt jag kan förstå. Det resonemanget träffar inte det, som vi anse vara av betydelse, nämligen vad som kan bli konsekvenserna på andra områden av detta förslag.

Herr justitieministern sade, att om sådana här fyndigheter gå över i enskilda händer, måste det anses vara, såvitt jag förstod honom rätt, något orättmätigt, något som strider emot den allmänna rättskänslan, och de borde därför inte stanna hos de enskilda. Detta är, såvitt jag kan förstå, en princip med mycket stora och betänkliga konsekvenser. Det är ju inte bara malmfyndigheter och dylikt, som kunna medföra fördelar för ägaren av jorden, utan det är ju så mycket annat, som inte beror på hans arbets- eller kapitalinsats, vilket också kan medföra fördelar för jordägaren. Om vi tänka en sådan sak som att det blir en förändring av produktionen eller en förändring av marknadsförhållandena, som gör att en jordägare får en bättre reventy, en bättre avkastning av sin egendom — det kan ju också hända på många andra områden, att sådana tillfälligheter kunna föra med sig att ägaren av den ena eller andra kapitaltillgången kommer att tillskyndas en vinst, som inte direkt beror på hans arbete eller hans kapitalinsats — jag frågar då: Är det också orättmätigt? Är det något, som är oriktigt enligt justitieministerns uppfattning? Om det är fallet så får jag säga, att då tycker jag justitieministerns principer ha mycket långt gående konsekvenser, som vi ha all anledning att se upp med.

Den andra synpunkten, som, såvitt jag förstod, justitieministern i detta sammanhang gjorde gällande, var att det kunde strida emot »allmänt väl», om malmfyndigheter exploaterades av enskilda. Jag erkänner mycket väl, att det kan tänkas att exploatering av malmfyndigheter intar en speciell ställning och att det på den grund på detta område kan bli nödvändigt med en lagstiftning, som inte är av samma karaktär, som lagstiftning på andra områden. Det är ju för övrigt redan fallet, som här i debatten påpekats, i flera avseenden.

Om jag tänker igenom, vad det kan vara för allmänna intressen, som måste tillvaratagas gentemot den enskilde ägaren, så kan det vara malmpolitiska intressen, socialpolitiska intressen o. s. v., men alla dessa olika intressen kunna mycket väl tillgodoses, utan att man behöver ta de arrangemang, som här äro föreslagna, och inkräkta på jordägenderätten på sätt, som nu föreslås. Jag menar alltså, att det inte är nödvändigt med detta ingrepp i ägenderätten, och det tycker jag är ett starkt skäl för att man inte skall gå denna väg.

Det är en ganska typisk metod för resten, som har kommit till synes här. Man söker förändra grunderna för våra nuvarande samhällsinstitutioner, genom att sätta in en kil på ett område, där det kan vara svårt för allmänheten att klara ut hur saken verkligen ligger till. Man använder det minsta motståndets lag och man börjar på sådana områden, där man kan vänta sig att finna vissa sympatier i olika avseenden för ett inskridande med i verkligheten mera långtgående konsekvenser än som till en början påstås föreligga. Vi ha enligt min mening all anledning att observera detta och att vara försiktiga.

Jag vill sluta med att säga, att oklarheten beträffande den principiella innebörden i utskottets förslag har ökats i hög grad genom justitieministerns yttrande, vari han, av grunder som jag väl förstår, gärna har velat minska motsättningen mellan propositionen och utskottsmajoritetens utlåtande. Under sådana förhållanden, herr talman, förefaller det mig vara riktigt att gå på reservationen, och jag ber att få yrka bifall till den.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Westman**: Herr talman! Den föregående ärade talaren började sitt anförande med några betraktelser

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Forts.)

över den omständigheten, att en motion fått föranleda att man ifrån regeringens sida gått ifrån en framlagd proposition på den punkt, som motionen berör. Han tyckte, att häri låg något uppseendeväckande ur hans synpunkter. Det överraskade mig verkligen att höra den ärade talaren säga det i en sådan missbelåten ton, därför att jag många gånger från hans sida hört framställas den önskan, att regeringen skulle ta hänsyn till vad som framföres ifrån riksdagsmännens sida oavsett ifrån vilket parti, som förslagen framställas. Det är ju ingenting ovanligt att även i anledning av andra propositioner det väcks motioner ifrån samtliga partier.

Den ärade talaren vände sig vidare emot ett yttrande, som jag hade haft. Jag har försökt belysa denna frågas reella betydelse, och jag gav då några siffror, som skulle antyda vilket antal jordägare, som kunde vara intresserade av det här förslaget. Då säger den ärade talaren, att jag därmed gav uttryck åt en kvantitativ uppfattning av rätten, en uppfattning, som han inte delade, ty han ansåg, att rätt skulle vara rätt, vare sig det är många eller få, som bli berörda av frågan. Jag vill då säga att jag talade, när jag gav dessa siffror, inte alls ur rättslig synpunkt, utan jag berörde frågans politiska sida, och det hade jag ju full anledning att göra, eftersom det sagts ifrån annat håll, att detta är en fråga, som berör alla Sveriges jordägare och där de ha ett gemensamt intresse. Det beror således på missuppfattning av den ärade talaren, när han trodde, att jag anlagt den synpunkt, som han angav, då jag yttrade mig om denna sak.

Vidare talade den ärade talaren om att den rättsändring, som propositionen medför, då kronan erhåller en hälft i gruvföretagen enligt propositionen, skulle kunna vara ett steg, som medförde konsekvenser av oöverskådlig räckvidd. Men längre fram i sitt anförande sade den ärade talaren, att just här på gruvrättens område föreligga alldeles särskilda omständigheter som göra, att man där kan vidtaga anordningar utan att detta behöver medföra konsekvenser för andra områden. Jag förstår mycket väl, att den ärade talaren ställer sig på den ståndpunkten, ty vi kunna ju erinra oss, att det var en högerregering, som slöt det avtal, vilket äsyftade, att i fråga om Gällivarebolaget skaffa staten ett medinflytande just i den form, som man avser att åstadkomma i ett stort antal fall genom den proposition, som nu föreligger. Mitt yttrande får således anses handla om den fråga, som nu är före, nämligen om gruvlagstiftningen, och icke någonting, som ligger utanför det område vi i dag diskutera.

Den ärade talaren var också inne på detta ärendes formella behandling. Det har ju förut från herr Holmbäcks sida anmärkts på att de remisser, som ligga till grund för propositionen, äro rätt gamla. Det här är ju ett mycket tungbearbetat ärende. Det är en materia, som fordrar övervägande av mycket ingående natur, och det är många olika intressen, som stöta emot varandra och som skola avvägas emot varandra. Vi veta ju också, att utredningen av detta ärende har pågått ett 30-tal år. När det ansågs, att saken var tillräckligt utredd, förelades den för lagrådet. Det skedde genom en remiss, om jag minns rätt, av den 29 maj 1936. Sedan har ju lagrådet legat på detta ärende så att lagrådet avgav sitt yttrande någon gång i december 1937. Det måste naturligtvis under alla omständigheter anses vara uteslutet, att någon remiss skulle ske till myndigheterna efter det att lagrådet avgivit sitt uttalande. Och vad utskottets behandling beträffar vågar jag tro, att utskottet i de yttranden, som föreligga refererade på mycket vidlyftigt sätt i propositionen, haft tillgång till samtliga de synpunkter, som kunna komma ifråga vid ärendets bedömande. Åtminstone har jag under denna debatt inte fått höra någon synpunkt, som inte blivit framförd redan i remissyttrandena. Jag kan där-

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Forts.)

för mycket väl förstå, att utskottet inte kände något behov av en ytterligare utredning utan ansåg, att utskottet kunde ta ståndpunkt till frågan på grund av den utredning, som min företrädare i ämbetet hade åstadkommit. Man får väl i alla fall inte uppställa anspråk på att i samma ärende det skall äga rum remisser gång på gång, ty i så fall blir statsmaskineriets verkan i hög grad förlamad. Jag vågar säga med denna digra proposition i handen, att det finns nog inte många parlament i världen, som få så utförligt motiverade framställningar ifrån regeringarna, som den svenska riksdagen får.

Herr Bagge erhöll härefter ordet för kort genmäle och anförde därvid: Herr talman! När justitieministern menade, att jag inte borde funnit det uppseendeväckande, att en motion föranledde ändring ifrån regeringens sida i dess ställning till en framlagd proposition, vill jag säga, att detta nog med de erfarenheter vi ha för närvarande i och för sig kunnat verka uppseendeväckande, men herr justitieministern vet mycket väl, att det inte var det jag menade, utan det var det *sätt*, på vilket denna motion kom fram, och de omständigheter, som föranledde dess framkomst, som var av allra största intresse.

Justitieministern sade, att denna fråga inte berörde alla Sveriges jordägare, och det var på den grund han lade fram sin lilla statistik. Jag har försökt visa, att den berör alla Sveriges jordägare på grund av de konsekvenser en sådan princip genomförande kan få. Vi ha olika meningar i detta avseende, och det är väl bara att konstatera den saken.

Sedan sade justitieministern, att det var ju en högerregering, som genomförde avtalet med Gällivarebolaget, där man hade använt samma metoder, som han föreslagit. Jag ber, herr justitieminister, att få påpeka, att avtalet med Gällivarebolaget innebar, att *staten avstod ifrån sin jordäganderätt till bolaget* och i gengäld fick preferensaktier och vissa andra fördelar. Det är således absolut motsatsen, till vad som här föreslås. Det har ingenting med den enskildes jordäganderätt att göra, om staten avstår sin egen jordäganderätt i det syfte, som här är gjort.

Dessutom vill jag säga, att jag har alltjämt den uppfattningen, att det var ett utmärkt avtal och en bra gärning, när detta genomfördes, och jag skulle vilja tillägga att jag tror, att den gärningen gör att vi inte behöva gå på den väg, som herrarna föreslå här i dag, utan att vi mycket väl kunna klara oss med andra metoder.

Tiden tillåter mig inte att fortsätta, herr talman. Jag ber bara att få konstatera att önskemål ha förelegat från minoritetens sida i utskottet att få en annan behandling av detta ärende.

Vidare yttrade:

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag skall icke inlåta mig på någon diskussion om äganderätten och de kränkningar den kan vara hotad av genom föreliggande lagförslag. Jag begärde ordet för att något belysa de faktiska konsekvenserna av förslaget.

Jag tror, att det från alla håll har omvitnats, att gruvnäringen intager en sådan speciell ställning, att den mycket väl kan behandlas efter andra grunder än andra näringar. Dessa säromständigheter bottna främst däri, att en mineralfyndighet är till sin massa begränsad. När man sätter i gång verksamheten, kan den icke drivas hur länge som helst, ty en vacker dag är fyndigheten utbruten, och då upphör verksamheten av sig själv. Det ligger i sakens natur, att särskilt denna omständighet medför vittgående sociala konsekvenser. Dessa hänföra sig, såsom det redan sagts här, till dem som arbeta i företagen, till dem som äga byggnaderna i det samhälle, som uppstår kring

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Forts.)

företagen, till de kommuner, som skuldsätta sig för att tillgodose allmänna behov o. s. v. Det blir därför ett mycket starkt allmänt intresse, att man kan öva inflytande på i vilken takt en sådan fyndighet får utnyttjas. Det kan nämligen lätt uppstå en konflikt mellan den enskilde ägarens lust att utnyttja fyndigheten för att nå ett gott ekonomiskt resultat, och det allmänna intresset utav att skydda de medborgare, som äro beroende av ifrågavarande näring.

Nu yttrade herr Bagge i sin sista replik, att det avtal, som i början av detta århundrade träffades om järnmalmsfyndigheterna i Norrbotten, visat, att man icke behöver en sådan lagstiftning som den föreliggande för att komma till önskat resultat. Jag tror, att vi behöva icke gå tillbaka så långt i tiden för att få belägg på de frågor, det här gäller. Jag vill bara bringa i erinran, att omkring år 1930 var det så, att de dominerande intressena i Boliden önskade få denna gruvfyndighet i hastigast möjliga tempo utbruten, så vitt man kunde förstå av rent börsintresse. Jag kan vittna om hur den då sittande borgerliga regeringen var i högsta grad bekymrad för den utveckling, som höll på att inträda, och hur den sökte efter medel att undgå den hotande sociala fara, som var på marsch. Vi känna alla till, att sedan inträffade en katastrof, som gjorde, att dessa planer icke längre blevo lika aktuella. Sedan kom en period, då det var starka krafter i rörelse för att få in rent utländska intressen i företaget, då faran för en för snabb utbrytning åter igen blev aktuell och då den dåvarande regeringen, vilken jag tillhörde, måste söka finna utvägar för att skapa något stöd för dem, som voro beroende av gruvföretaget. Alla veta vi, att vi den gången lyckades åstadkomma en liten fondbildning. Hur kunde regeringen göra det? Jo, därför att det rörde sig om guldproduktion, och eftersom det för guldhandeln gäller särskilda omständigheter, kunde man nå ett resultat. Men nog hade vi en klar uppfattning av att hittills gällande maktresurser i det allmännas hand voro fullständigt otillräckliga för att åstadkomma den allmänna kontroll, som gruvnäringen ur social synpunkt måste vara underkastad. Vi behöva således icke gå till århundradets början för att få belägg. Vi ha det mycket närmare i tiden.

Sedan kan man naturligtvis säga som ifrån många håll här har sagts: detta syfte bör man kunna finna på annat sätt än genom den föreslagna lagen. Icke skall jag bestrida möjligheten därav. Men i så fall borde väl från dem som så säga läggas fram ett hållbart förslag till åtgärder. Vi kunde då få välja mellan å ena sidan den utväg propositionen innefattar och å andra sidan den utväg herrar opponenter i det avseendet kunna prestera. Men det har icke kommit några alternativ, och följaktligen får man väl säga, att riksdagen är i sin goda rätt, om den tager det enda hållbara förslag, som framlagts.

Om man nu bortser från frågan om jordäganderätten och jordägareandelen, som närmast är å ena sidan en teoretisk, å andra sidan en politisk spekulation, kan man fråga: vilka olägenheter kunna uppkomma av denna lagstiftning ur landets synpunkt, ur näringslivets och gruvnäringens synpunkt? Jag har hört, att man säger, att det blir besvärligt att ha staten med här och att det kommer att vila en tung hand över gruvnäringen. Jag frågar då först: har det visat sig, att det blivit ett minskat intresse från enskilda inmutares sida att inmuta på kronans mark? Icke alls. Vi ha t. o. m. måst ha en lag för att förhindra alltför stor inmutning på kronans mark i de tre nordligaste länen, för att icke de enskilda skulle gå alltför långt, detta trots att kronan där har halvparten på grund av den gamla jordägareandelen. Det finns alltså icke belägg för att inmutareverksamheten skulle lamslås därigenom, att inmutaren står inför konsekvensen, att kronan blir ägare till halvparten. Erfarenheten säger motsatsen. Men naturligtvis kan man från de enskilda intressenas sida säga, att det blir så tillvida besvärande att ha kronan med, som

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Forts.)

det icke föreligger samma vinstmöjligheter för det enskilda intresset. Å andra sidan: vad kan det vara för glädje för Sveriges folk, att enskilda personer eller företag få en större vinstchans än som är nödvändigt? Icke tror jag, att man vågar påstå, att den omständigheten, att staten skulle bli hälftendelägare, omöjliggör en lönande och förnuftig gruvverksamhet i vårt land. Det har dock icke varit några svårigheter för Boliden att få till stånd en gruvindustri vid Laver i Norrbotten, trots att kronan har jordägareandelen, vilken bolaget har fått arrendera av kronan för att få i gång en gruvindustri. Det har gått utmärkt. Naturligtvis hade det varit enklare för bolaget, om man där haft en liten åttandedelsbonde att tagas med i fråga om jordägareandelen, men det kan icke vara något allmänt intresse, att bolaget fått sina förtjänstmöjligheter underlättade. Huvudsaken är, att företaget kommer till stånd och visar sig kunna drivas ekonomiskt.

Jag föreställer mig också, att det förslag, som ligger på riksdagens bord om ett anslag för att möjliggöra för staten att gå in i undersökningsarbeten rörande Rackejaure-fältet tillsammans med inmutaren, Bolidenbolaget, också visar, att den omständigheten, att staten har sin jordägareandel, icke hindrar en förnuftig utveckling av gruvverksamheten.

Jag skulle alltså vilja fastslå, att erfarenheten, som hänför sig till det läge det här är fråga om, erfarenheten om statens hälftendelägarskap i gruvfyndigheter, icke visar på något hinder för uppkomsten av nya gruvföretag i landet. Det är vi på vår sida, som ha erfarenhetens säkra belägg, varigenom vi kunna påvisa, att de svårigheter, som här framkonstrueras såsom konsekvenser av lagförslaget, icke i verkligheten äro befintliga. Det är vi som stå på verklighetens mark, opponenterna komma med konstruktioner, med antaganden, som icke stödjäs av verkligheten. Jag menar därför, att det förslag, som här föreligger, måste med hänsyn till den ekonomiska sidan av saken vara av den beskaffenhet, att det borde kunna godtagas av riksdagen.

Herr talmannen gav nu ordet för kort genmäle till herr **Lindqvist**, som anförde: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av herr Bagges anförande.

Det är ganska ovanligt, att ledamöter, som icke tillhöra ett utskott, giva sig till att här i kammaren bedöma, huru arbetet inom utskottet bedrivits. I regel känna ju icke utomstående till den saken. Och herr Bagge är i detta fall vilseledd. Det förhåller sig icke så, som han säger. Herr Bagge påstår, att yrkanden ha inom utskottet framställts från minoriteten om remiss till vissa myndigheter. Det är icke riktigt, herr Bagge. Yrkande framställdes av en nykommen högerman om dylik remiss. Vid voteringen om detta yrkande var det endast fyra, som röstade för remiss. Två av utskottets ledamöter sutto och tio röstade emot remiss. Det är sålunda endast högern, som velat ha remiss i detta fall. Men det är ju ganska förklarligt, att en partiledare kan bli vilseledd, när en av hans stora tidningar, nämligen Svenska Dagbladet, i går återgav de uppgifter herr Bagge kommer med i dag.

Det enda nya, som tillkommit i utskottet, herr Strindlunds m. fl. motion, gav oss anledning att höra särskild sakkunskap vad denna motion beträffar. I anledning av denna hemställde vi till kommerskollegium att få upp till utskottet den mest sakkunnige man hade där. Ett kommersråd kom också upp och lämnade de upplysningar vi önskade. Så ligger saken till.

Härefter yttrade:

Herr **Herou**: Herr talman! Av de yttranden, som här fällts av utskottets talesmän till försvar för utskottets förslag mot högerns agitation, fram-

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Forts.)

står det allt klarare och tydligare, att det förslag utskottet här lagt fram, är mycket acceptabelt ur starkt borgerlig synpunkt. När man iakttagit förvåningen över att högern dämpat sin agitation en liten smula, förstår man, att dess uppträdande förestavas av önskvärdheten av att få ett nytt agitationsämne. Och för all del: mycket vill ha mer. Man vill ha mer än utskottet vill giva. Detta är naturligt för högern med dess inställning och försvar för privatkapitalistisk förvaltning av naturens rikedomar. Herr Rybergs anmärkning om att jordägareintresset i själva verket är bra mycket bättre företrätt genom utskottets förslag än genom den ordning som hittills gällt är sannerligen mycket riktig.

Jag vill, innan jag närmare går att giva en summarisk framställning av mitt betraktelsesätt i frågan, säga ifrån, att när vi, som icke ha möjlighet att deltaga i utskottsarbetet, ha följt denna fråga och sett handläggningen av densamma från de fyra stora riksdagspartiers sida, vilka ha makten i utskottet, har sannerligen vårt förtroende till den svenska riksdagen och dess förmåga att sakligt handlägga ett ärende icke styrkts. Regeringen — och där-ibland två ledamöter av den gamla socialiseringsnämnden — kommer med ett förslag i en för landet så viktig sak som den föreliggande. Det är klart, att de borgerliga måste vädra, att det skall bli farliga attacker mot äganderätten, när det parti, som har majoritet i kammaren, nu kommer och lägger fram en fråga som denna. I regeringen sitta som sagt två ledamöter av den gamla, saligen avsonnade socialiseringsnämnden. Nu framlägges emellertid icke förslag om en radikalare ordning, om en koncessionslagstiftning o. s. v., utan man kommer med den lilla, lilla kronoandelen i stället för jordägareandelen. Högern och folkpartiet upptäcka här ett litet ben för sin valagitation och sätta i gång med en larmande agitation, och bondeförbundarna bli oroliga. Det gäller äganderätten, det gäller jordägarnas rätt. Jordägarnas parti kan icke vara likgiltigt inför en sådan agitation. Och så föds en motion, som frambäres av en bondeförbundare — herr Strindlund —, i vilken man kommer med ett förslag och vill rädda den stackars jordägaren, som regeringen med dess bondeförbundare hotar. Sedan pågår utskottsbehandlingen en tid, och vi, som följa det hela på avstånd, upptäcka att den lilla sprickan i regeringsunderlaget kit-tas ihop. Socialdemokraterna acceptera bondeförbundarnas förslag i utskottet och taga tillbaka attacken mot jordägarna. Ställningen är räddad och sämjan också. Facit av alltsammans blir, att riksdagen här kommer att antaga en ny gruvlag, som innebär, att kronans ensamrätt till inmutning i de norrländska länen, i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län, upphäves. Vilket utmärkt tillfälle för det enskilda initiativet som man nu också från socialdemokratiskt håll höjer till skyarna. Den stackars staten, t. o. m. den socialdemokratiska framtidsstaten, tycks icke kunna leva utan spekulant-lanten — företrädaren för det enskilda initiativet. Vidare får man kronoandel i stället för jordägareandel. Och slutligen kommer en ny intressent till, en som icke funnits förut. Eller rättare sagt: man flyttar bort en gammal intressent och kronan träder i hans ställe. Jordägarna ger man något annat. De få 1 % av det brutnas värde upp till 5,000 kronor om året under 20 år. Bondeförbundet har tillvaratagit jordägarnas rätt så utmärkt i denna kompromiss, att nu kan t. o. m. en småbonde få 100,000 kronor för dolda rikedomar under jordytan, om någon är vänlig och upptäcker dem åt honom och exploaterar dem, för den händelse det bryts under 20 år och årligen för $\frac{1}{2}$ miljon kronor.

Det är verkligen en intressant behandling denna fråga varit föremål för. Många väntade sig givetvis, att riksdagens största parti skulle komma med en radikalt genomgripande förändring nu, och det var många på borgerligt

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Forts.)

håll, som bävade. Spörsmålet om tillgodogörandet av naturrikedomar är intet nytt spörsmål i svensk politik. Det har varit föremål för riksdagens prövning under årtionden. Om jag icke misstager mig alltför mycket, har andra kamraren också för ett par tre decennier sedan uttalat sig för en koncessionslagstiftning. I socialdemokratiska partimotioner bars detta ärende fram för några årtionden sedan och därefter av socialdemokratiens företrädare herr Lindhagen. Socialiseringsnämndens majoritet med socialdemokraterna Steffen, Möller, Sandler och Leo begärde även en koncessionslagstiftning. Nu är det förslag, som man kommer att antaga, inte alls så radikalt och genomgripande, utan det är ju, som sagt, ett förslag att jordägarandelen blir kronoandel, och att spekulanten eller inmutaren har samma möjligheter som förut. Men det allvarligste i det hela är, att kronans ensamrätt till inmutning i de områden av landet, där man har att vänta upptäckter av nya inmutningar, där avföres kronans företrädesrätt och införes möjlighet för inmutare, för enskilda spekulanter sålunda, att erhålla hälftenrätt till dessa kronans naturrikedomar.

Ja, om nu högern fortfarande anser sig ha skäl till oro och verkligen kan bedriva agitation med tillhjälp av denna lilla fjäder, så måste jag ju säga, att det måste vara — inte som herr Olsson i Mellerud refererade de förändrade tonfallen — utan på det sättet, att man på borgerligt håll föreställt sig, att det skulle bli ett genomgripande förslag. Man hade säkerligen läst i det socialdemokratiska partiprogrammet, och det hördes i herr Bagges senaste anförande, där han sade: det är principen som vi äro rädda för, vi befara, att det kan komma något liknande till stånd på andra områden, om man här börjar ge kronan någon större rätt. Herr Bagge hade säkerligen läst sådana avsnitt i det socialdemokratiska partiprogrammet, som äro aktuella, såsom exempelvis att »massfattigdomens avskaffande kan ske först genom att upphäva den privatkapitalistiska äganderätten till produktionsmedlen», eller detta: »arbetarklassen blir medveten om sin historiska mission att vara bärare av en ny produktionsordning, frigjord från profitintresset». Och så får man höra de här tonerna från utskottet och företrädarna för regeringens förslag om hur outhärlig den där spekulanten, inmutaren, i själva verket är, och att det måste vara samspel mellan staten och de enskilda intressena på ett instrument, som är till fördel för den gemensamma folkhushållningen. Eller hade man kanske läst den rent programmatiska inställningen i det socialdemokratiska partiprogrammet, där det heter, »att till samhällets ägo skola överföras alla för en planmässig folkhushållning erforderliga naturrikedomar». Jag föreställer mig, att de nu ifrågavarande naturrikedomarna väl äro bland de allra första, som måste överföras till samhällets ägo vid en planmässig hushållnings genomförande.

Låt mig till sist säga, att när högern och folkpartiet här i dag försöka uppträda som räddare för alla småbönders rätt till jorden här i landet, är det ganska misslyckat. Ty så har jag ändå inte fattat den svenska bondens uppgift — även om han nu skall böka i jorden — att han skall gräva ner sig så djupt, att han skall hitta malmfyndigheter, eller att han skall sitta och lura med sin jordägarerätt, tills spekulanten kommer och upptäcker inmutningsbara rikedomar och exploaterar dessa rikedomer åt honom. Det är inte detta, som de svenska bönderna egentligen önska sig och kunna få. Det har i annat sammanhang upplysts, hur litet man har att vänta av det intresset. Det är väl inte många av de svenska jordbrukarna här i landet, som ha några som helst inkomster på grund av sin jordägarandel, utan det är, som det heter i utlåtandet, så att jordägarandelen i det stora flertalet fall antingen icke begagnas eller ock medför en allenast obetydlig vinst.

Statsrådet Westman har formulerat en mycket bra sats, som gott kunde

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Forts.)

ha skrivits av någon, som inte har en borgerlig uppfattning, när han säger, att borttagandet av den möjlighet till jordspekulation, vartill den nuvarande regeln om jordägarandel kan ge upphov, utgör en vinst ur jordbrukspolitisk synpunkt. Jag ber att få instämma i denna synpunkt, formulerad av en bondeförbundets representant. Jag bara beklagar, att herr Strindlund inte kunde acceptera denna synpunkt utan underkände densamma och åter införde detta spekulativa moment i jordbrukspolitiken. Jag tycker också, att det borde ha varit mycket bättre för alla parter, om det hade kunnat bli en konferens mellan statsrådet Westman och herr Strindlund före propositionens avlämnande, så att sådana där motsättningar redan på ett tidigare stadium kunnat slippas av.

Här är ju inte fråga om rätt till fyndigheter, som redan nu kunna exploateras, utan här är det bara fråga om fyndigheter, som hädanefter upptäckas och kunna bli föremål för exploatering och tillgodogörande. Jag skall inte göra någon stor affär av att man inte kommit längre nu än till att man ansett sig behöva bibehålla inmutaren vid hans rättighet. Jag skall inte heller uttala något beklagande i och för sig, såsom saken nu ligger till, över att man har fått en kompromiss, med vilken man möjligen kan ge någon jordägare reell avkastning i stället för en rättighet, som han tidigare haft på papperet. Men jag beklagar, att samtidigt som man här visserligen ger kronan viss möjlighet att bli hälftendelägare — så långt nu denna möjlighet kommer att utnyttjas — vilket vi kunna acceptera och vara glada åt, man samtidigt går in för att upphäva kronans ensamma inmutningsrätt till de malmförande områdena i vårt land.

Det är detta jag reagerat mot, och det är därför, som jag, herr talman, begärt ordet för att med denna motivering yrka bifall till det förslag, som i en reservation framförts av herr Branting.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Gezelius: Herr talman! Den siste ärade talaren efterlyste litet mera saklighet och litet mindre politik i denna fråga. Det har inte hållits ett anförande, som varit mera färgat av politiska synpunkter än herr Herous anförande i denna sak. Kontentan av den politiken var, att här gällde det att till varje pris bagatellisera principfrågan. Det är dock den, som är den väsentliga. Den har av justitieministern formulerats så, att är en åtgärd gagnelig för samhället, spelar rättsfrågan — frågan om den enskildes rätt — en ganska underordnad roll. Denna uppfattning är enligt min mening felaktig. I detta fall är icke den stora tvistefrågan huruvida jordägarens bestående rätt betraktas såsom en äganderätt eller såsom en rätt av annan beskaffenhet. Utan det väsentliga spörsmålet är detta.

Här finnas i detta land medborgare, som ha en sedan århundraden bestående rättighet, och de ha hittills med stöd av gällande rättsordning kunnat lita på, att den principen skulle alltid uppehållas, att deras rätt inte skulle kränkas, utan att det är ådagalagt att det är nödvändigt för samhället, att man inkräktar på denna deras rätt. De ha också kunnat lita på, att om staten nödgats kränka deras enskilda rätt, staten varit skyldig lämna ersättning därför. Först om vi acceptera herr Herous uppfattning, och den enskilda äganderätten försvinner, är läget ett annat, men för närvarande erkänna vi den enskildes rätt gentemot staten.

I propositionen utgår Kungl. Maj:t från att den enskilde här ingen rätt har, och att han följaktligen inte skall erhålla någon ersättning. Men justitiemini-

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Forts.)

stern är i dag villig att rekommendera en ersättning till en person, som enligt hans uppfattning i går inte hade någon rätt därtill.

De är väl ändå så, att det, som verkligen utgör den betydande skillnaden mellan Kungl. Maj:ts och utskottets förslag, är, att utskottet erkänt, att den hittills bestående rättighet, som jordägaren har till jordägarandel — oavsett vilken den teoretiska grunden därtill är — inte får annekteras utan skall avlösas.

Nu har man mot detta invänt, att jordägaren enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle få dels hälften av utgående försvarsavgift och dels ersättning för den avträdde markens fulla värde och hälften därutöver. Man vill göra gällande, att däri skulle ligga någon ersättning för hans jordägarandel. Detta är fullkomligt felaktigt. Försvarsavgift fanns i den gamla gruvestadgan jämsides med jordägarandelen. Och vad beträffar ökningen med 50 procent av marklösen, har den bestämmelsen tillkommit, såsom framgår av Kungl. Maj:ts proposition, för att bringa denna marklösen i full överensstämmelse med de principer, som införts bland annat i vattenlagen. När genom expropriation mark tvångsvis tages i anspråk, ligger i detta tvång en särskild börda, och den kompenseras med angivna förhöjning. Det är därför inte riktigt att framställa detta som en ersättning för jordägarandelen.

Den opposition, som rests mot Kungl. Maj:ts förslag, har i första hand varit grundad på det faktum, att Kungl. Maj:t ansett sig kunna föreslå, att man skulle utan ersättning annektera en rätt, som bestått i århundraden. Det är därför, som avgörandet i denna fråga blivit av största betydelse för alla Sveriges jordägare. Det ligger nämligen ingen skillnad i sak mellan andra beståndsdelar av marken, såsom kalk, grus och annat sådant å ena sidan, och mineralier å andra sidan, det är därvidlag endast fråga om en skillnad i värde och beträffande svårigheterna att kunna upptäcka och utnyttja tillgångarna.

Vad sedan beträffar frågan, huruvida nödvändigheten av de föreslagna åtgärderna styrkts, vill jag säga några ord med anledning av handelsministerns anförande.

Det är anmärkningsvärt, att alla hörda myndigheter och alla representanter för näringen ha haft en helt annan uppfattning beträffande kronoandelens verkan och betydelse för gruvhanteringen än handelsministern i dag gjort sig till tolk för. Och när handelsministern efterlyste hållfasta förslag från reservanternas sida beträffande erforderliga åtgärder, ha vi rätt att först få veta vad det är för frågor, som inte kunna lösas och inte böra lösas utanför gruvlagstiftningens ram. Ty det är av vederbörande departementschef en gång vitsordat, att om man skall komma till något väsentligt resultat, får man lösa både de sociala och de malmpolitiska frågorna, så att de komma att beröra även nu bestående företag, och då måste de lösas utanför gruvlagstiftningens ram, och jag har ännu inte hört något anföras, som ådagalagt att dessa problem icke skulle kunna lösas på annat sätt än genom införandet av en kronoandel.

Reservanterna ha tagit konsekvensen av sin uppfattning och påkallat en utredning, som de själva inte kunnat verkställa. Och det må förlåtas oss, att vi inte, som handelsministern önskat, själva kunnat komma med några förslag i en fråga, där vi för övrigt inte ha någon fast utgångspunkt.

Vad slutligen beträffar frågan om den bristande utredningen, har det anmärkts, att utredningen varit fullständig. Jag skulle vilja fråga: vad finns det för utredning, som belyser frågan om den föreslagna avgäldens storlek? Såvitt jag vet har man inte härom inhämtat några som helst yttranden av sakkunniga.

Nu tror jag inte, att den föreslagna avgälden kommer att utgöra någon större

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Forts.)

belastning för gruvnäringen, sådan som bestämmelsen är avfattad, ty i regel är värdet av den uppfordrade icke anrikade malmen ringa. Men det finns inte någon utredning härom och därför ingen säker utgångspunkt för bedömandet av avgäldens värde för jordägaren.

Herr talman! Jag yrkar bifall till herr Karl Emil Johansons m. fl. reservation, däruti hemställas, att riksdagen måtte dels avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 40, dels ock i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville låta utarbeta samt för riksdagen framlägga förslag till ny gruvlag, som med beaktande av betydelsen av det allmännas inflytande över gruvhanteringen grundas på principen om jordägarandelens bibehållande. Jag gör detta förnyade yrkande, för att något misstag inte skall uppstå angående innebörden av mitt första yrkande.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Om jag riktigt uppfattade herr Gezelius anförande, så menade han, att åtgärder, som kunna vara erforderliga från statens sida beträffande kontroll över gruvnäringen, kunde komma till stånd utanför gruvlagstiftningens ram. Det har jag inte bestritt.

Han anmärkte vidare, att det förslag, som här föreligger, kan få betydelse endast för de gruvor, som komma till framdeles. Jag tror, att det var så han yttrade sig. Den saken har jag heller inte bestritt. Men kan den omständigheten, att man inte på en gång kan råda bot inom hela området, vara anledning till, att man skall låta bli att taga hand om den del, varom nu är fråga? Om det skulle vara så, att man skulle skilja mellan redan befintliga företag och sätta somliga i en kategori och somliga i en annan, kunde man ha den meningen, men när det här gäller ett ingripande endast mot företag, som inte redan existera, kan det inte ske någon orätt, om man gör så. Och då kommer jag till den frågan: när här från regeringens sida framlagts ett förslag, som ger staten möjlighet till inflytande på hädanefter uppkommande företag, ett inflytande, som ur allmän synpunkt kan vara erforderligt, och man å andra sidan säger, att det kan tänkas, att vi behöva någonting, men att vi inte vilja ha det på detta sätt, vore det inte då ett sätt att manifesteras allvaret i sin mening, att man lade fram ett alternativt förslag? Bli det inte eljest på det sättet, att det kan förefalla, som om man försökte komma ifrån det hela genom att säga, att det borde vara på ett annat sätt? Lämna det inte kvar det intrycket, att egentligen är det inte allvarligt menade mot skäl utan bara ett försök att komma ifrån ett statligt inflytande på detta område?

Herr **Gezelius** erhöll ordet för kort gemäle och anförde: Herr talman! Jag skulle då bara vilja framställa den frågan: vad är det för missförhållanden, som man vill avhjälpa? Är det beträffande redan bestående företag påvisat, att missförhållanden råda, som man tror sig kunna avhjälpa genom att vidtaga de nu föreslagna åtgärderna?

Vidare yttrade:

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag tycker, att om herr Gezelius något litet tror på vad jag säger och efter de skildringar jag i mitt första anförande gav beträffande en situation, som uppkom strax efter år 1930, borde herr Gezelius inte efterlysa ytterligare exempel. Det exempel jag anförde är tillräckligt talande i fråga om vad samhället kan få att möta.

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Forts.)

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Vid utskottets behandling av denna fråga har, så vitt jag kan se, tre olika ståndpunkter varit företrädda.

Den första ståndpunkten är den gamla borgerliga, som företrädes av högern och folkpartiet, och som slår vakt om exploatörernas intressen härvidlag på så sätt, att man låter exploatören i namn av upptäckare krypa bakom jordägarens intresse för att dymedelst maskera sin kamp mot jordbrukaren och för exploatören. Detta är naturligtvis den riktiga ståndpunkten för den, som i vått och torrt hävdar det privata initiativets rätt.

Den andra ståndpunkten har det väl inte ordats så mycket om i utskottet. Den har framförts i en motion av herr Lindhagen, en motion, som hävdar statens rätt till mineralierna, och en motion, som vi för vår del i enlighet med vår principiella uppfattning anse vara riktig till sin tendens. Det är här inte fråga om några nya principer. Redan Gustav Vasa fastslog ju, att »alla malmberg i landet skola lyda till kronan». Under de sekler som gått har rättsuppfattningen varit helt på den linjen, att mineraltillgångarna skulle vara statens egendom. Även vid sista sekelskiftet var riksdagen mycket angelägen att fastslå statens regalrätt på detta område. En talare här har också påmint om, att även socialiseringsnämndens majoritet intagit samma ståndpunkt. Vi för vår del finna denna uppfattning sund. Mineralierna, jordens dolda skatter, böra inte vara den enskildes egendom; de böra vara hela folkets egendom.

Den tredje ståndpunkten har företrätts av regeringen, som sökt finna en kompromiss mellan de tre antagonistiska intressena: jordägaren — den s. k. upptäckaren — staten. »Det finns något gott ock i en lus», som Fröding säger. När jag tittade på regeringens förslag, fann jag, att det inrymde också något gott. Emellertid måste jag säga mig, att det fanns så mycket ofördelaktigt i detta regeringens förslag att det motvägde det goda. Därför känner jag mig också närmast benägen att förorda en smärtfri död åt det förslag, som regeringen här lagt fram. Det finns emellertid, som jag redan sagt, något gott även i detta förslag, och detta goda är att man slagit fast, att staten äger rätt till hälften av en inmutnings värde. Det är klart, att detta betyder ett steg framåt. När emellertid staten uppger sin monopolställning i de mest malmförande trakterna i landet, nämligen de tre nordligaste länen, såsom en talare redan omnämnt, till förmån för de privata intressena, anser jag, att man i och med detta gjort så stora eftergifter, att dessa mer än väl täcka de eventuella förluster, som de privata företagen kunna riskera genom den här föreslagna åtgärden. Härtill kommer ju, att denna nya gruvlag inte kommer att träda i kraft förrän 1940, och att det därigenom kommer att ges större möjlighet för de bolag, som nu arbeta med att söka malm, att gardera sig kanske för ett 50-tal år framåt. Vem vet, om de inte redan ha på lur en guldförekomst, som de nu tänka passa på att vid tillfälle exploatera.

Jag hade för min del väntat mig något helt annat än detta förslag efter all socialdemokratiens tidigare kamp för naturtillgångarnas socialisering. Socialiseringsnämndens majoritets ståndpunktstagande, som jag redan erinrat om, gruvbolagens skoj med fattiga och okunniga jordägare och de sagolika vinster, som gruvkapitalet gjort i detta land på det allmännas bekostnad, tyckte jag annars borde tala för att regeringen, när den nu skulle rulla upp jordfrågan, skulle göra detta på ett sådant sätt, att man inte stannade vid en halvmesyr utan försökte ta steget fullt ut. Nu tar man ett steg fram och två tillbaka. Utskottet talar med rätta om de många nyheter, som äro »ägnade att bereda gruvföretagaren beaktansvärda fördelar».

Det har berett mig ett visst nöje att läsa såväl den förre socialdemokratiska justitieministerns som den nuvarande justitieministerns orddueller med de gamla jordintressenas juridiska förespråkare i såväl lagråd som ämbetsverk. Jag

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Forts.)

förstår dem, när de konstatera den romerska rättsteoriens gråhet i detta fall. De försvara i verkligheten det privata industriintresset emot det privata jordintresset. Och privategendom är som bekant inte till för alla utan bara för de starkaste, i detta fall för industrien. Nu befinner sig detta intresse, som jag redan erinrat om, i den gynnsamma positionen att kunna krypa bakom statsintresset. Kronans intresse är som en dimbank, som man lägger för att dölja sig bakom. Kronan, som under tidigare århundraden var ensamägare till mineralierna, skall nu få hälften av sin gamla rätt tillbaka. Detta skänker åt dem som nu företräda de industriella intressena en ganska gynnsam position. De ha alltid modellerat om den romerska rätten, när deras intressen så krävt. Då har det inte givits någon egentlig gräns för expropriationsmöjligheterna i detta land. Det finns ingen jordägare som sitter säker på sin mark, om storindustriens intressen kräver, att hans mark skall brukas för dess ändamål. Det finns ingen jordägars sängkammare som är skyddad mot ett storföretag, där-est det befins, att den ligger ovanpå ett viktigt malmförande område. Stora fiskrika sjöar har man kunnat förstöra i samma intresses namn. Man har också kunnat lägga hundratals kvadratkilometer bördig mark under vatten, om det gällt att bygga en kraftanläggning för ett industriellt företag. För att nu inte tala om allt det andra, som man på lagens yttersta rāmärken gjort emot jordägare i storindustriens intresse. Då det å andra sidan gjorts försök att expropriera jord från samma storföretag till förmån för odlingslägenheter åt småbrukare, har man fått till fullo klargjort för sig, att det funnits en äganderätt till jorden. Denna äganderätt existerar i realiteten endast för de stora företagen i samhället. För de små jordbrukarna finns den i realiteten inte, i vart fall inte i den omfattning, som man här juridiskt sett försöker inbilla allmänheten.

Nu invändes visserligen utav dem som företräda högerns och folkpartiets reservation, att de företräda jordägarnas intressen i det här sambandet. Jag har försökt göra mig en bild av hur stor den rätt för jordägarens vidkommande i och för sig är, som dessa försvara emot regering och emot utskottets majoritet, och jag har då funnit, att den rätt de fixera uppgår till en och en halv procent av avkastningen. Medan regeringen ju ansåg, att man inte behövde ge något, har utskottets majoritet ansett, att jordägaren skulle få en procent. Detta är i realiteten den skillnad som består mellan högerns och folkpartiets ståndpunkt å ena sidan och bondeförbundets och socialdemokraternas å andra sidan, eller den skillnad som kristalliseras ut från högerns motion. Nåväl, högern har ett avslagsyrkande, och nog bekänner den sig i ord till den privata äganderätten, men man behöver inte läsa mycket mellan raderna för att man skall komma underfund med, att $\frac{1}{75}$ -del skulle vara vad som högern anser på ett ungefär täcka jordägarens rätt i detta fall. Om man erinrar sig det larm, som förts i denna fråga, och sedan stannar inför reservationen, tycker man, att berget fött en rätta. Detta yrkande står nämligen inte i någon som helst proportion till det oväsen, som från högerns och folkpartiets sida förts i hela denna fråga. Det som enligt min mening är särskilt allvarligt för närvarande är — om jag bortser från det förhållandet att regeringen inte velat gå så långt, som jag tycker situationen vore mogen för — att man förordar slopan- det av den 1926 genomförda lagen, som skyddar statens rätt, ja, som ger kronan monopol på detta område i de tre nordligaste länen. I och med att man slopar denna lag anser jag, att man prisger just de områden, där man kan vänta sig de största upptäckterna. Man prisger de malmförande områden i vårt land, som enligt allas mening sannolikt gömma de största skatterna. Man prisger dessa områden åt låt mig säga Bolidenbolaget eller åt Grängsbergsbolaget, som säkert kommer att utnyttja tillfället att exploatera de

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Forts.)
möjligheter, som riksdagen för närvarande står i beredskap att lämna ut. Låt oss anta, att man nu upptäcker ett nytt Kiirunavaara eller ett nytt Boliden. Då kommer ju staten i en sämre rättslig ställning än den gjorde vid sekelskiftet, när man gjorde upp det rättsliga mellanhavandet mellan Grängesbergsbolaget och staten i fråga om Lapplandsgruvorna. Detta förhållande kan betyda hundratals miljoner kronor liksom uppgörelsen beträffande Lapplandsregionerna gjorde, och det kommer att betyda, innan det privata intresset blir bortkopplat, bortåt en miljard kronor, som faktiskt på det allmännas bekostnad tillföras enskilda exploatörer av våra malmtillgångar.

Den enda fördel som enligt regeringens proposition skulle vara att vinna på detta arrangemang är, att man därmed skulle stimulera malmletningen och upptäckandet av nya mineralfält, att man alltså skulle stimulera denna verksamhet med löfte om stora rikedomar på statens bekostnad. Det finns många frågor att ställa i detta sammanhang, men jag vill bara komma med ett par. Jag frågar sålunda: Varför skall inte staten, som äger dessa marker i de tre nordligaste länen, själv kunna bedriva denna malmletningsverksamhet? Har staten sämre resurser än de privata företagen? Naturligtvis inte! Staten har resurser att kunna upptäcka nya malmfält. När man tänker på de rikedomar, som hämtas upp ur gruvornas djup, tycker man, att det inte kan vara någon tvekan om vilka rika löften, som en planmässigt utförd undersökning och malmletning från statens sida skulle kunna infria. Jag är övertygad om, att staten har långt större möjligheter än de privata företagen att kunna bedriva en systematisk och framgångsrik malmletning. Jag påminner bara om resultaten från Sovjetunionen, där denna verksamhet ligger helt under statens kontroll. Man har där under loppet av några år ryckt upp landet från en mycket blygsam position, så att det till exempel nu i fråga om guldproduktionen är nummer två i hela världen. Detsamma gäller oljeproduktionen. Man har upptäckt oerhörda förekomster av annat slag, exempelvis av stenkol. Tillgången på stenkol, som före kriget beräknades uppgå till 232 miljarder ton, kunde enligt en officiell beräkning av år 1927 beräknas till 552 miljarder. Vid senaste geologkongressen beräknades, att man funnit fyndigheter, som tillsammans representerade 1,650 miljarder ton; en fantastisk ökning av de upptäckta tillgångarna, som man alltså fått fram genom den statliga letningen. Detsamma är förhållandet, när det gäller järnmalmförekomsterna. De kända tillgångarna på järnmalm ha under dessa år ökat till det dubbla jämfört med vad förhållandet var före kriget. Jag tror också, att staten har alla möjligheter i detta land att kunna bedriva en framgångsrik malmletning, vilket borde vara sunt också ur den synpunkten, att det här huvudsakligen är fråga om undersökningar å kronans mark i de tre nordligaste länen.

Dessutom förhåller det sig på det sättet, att den malmletning som hittills förekommit varit av ganska slumpartad natur, och att de upptäckter av malm som hittills gjorts också skett ganska slumpartat. Man talar här om »upptäckandet», men är det då de verkliga upptäckarna av vårt lands malmförekomster, som fått skörda frukterna av sitt arbete? Ånej, det vet var och en, att det inte är den enskilde upptäckaren och malmletaren utan de stora penningstarka bolagen, som tillgodogöra sig frukterna av upptäckten. Man använder uttrycket jordägarandel för att maskera, att det är bolagen, som ha den ekonomiska ryggraden att kunna exploatera och vidare undersöka de upptäckter, som gjorts av menige man — mången gång enkla gruvarbetare och enkla bönder. Jag minns mycket väl, när år 1930 en bonde kom till mig och sade, att han var säker på att ha funnit guld på sitt hemman. Jag sade till honom, att han skulle skicka mig ett prov, så skulle jag vidarebefordra det

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Förts.)

till statens provningsanstalt. Detta skedde också, men anstalten konstaterade, att det inte var fråga om guld, utan provet var värdelöst. Det kan hända, att det bara var svavelkis i detta prov. Det är som sagt möjligt, men om vi hade haft ett statligt organ för verkligt systematisk malmletning, hade vederbörande kanske intresserat sig litet mera för denna sak. I dag, mina herrar, är den mark, där denne bonde plockade upp dessa stenar, ett stort malmfält. Det är Lavers gruvfält uppe i Norrbotten, där Bolidenbolaget har öppnat en stor gruva och nu håller på att bygga upp ett helt samhälle. Jag nämner detta som ett exempel. I regel är det nämligen fattiga människor som upptäcka de rika malmförekomsterna. Men de få som regel knappast något för sitt arbete. Det sägs, att de som ägde Boliden fingo ungefär 20,000 kronor för sin andel. Det var den jordägarandel som tillföll dem, när dessa oerhört rika tillgångar började exploateras. Det är ju bara bluff och humbug, när man talar om jordägarens rätt eller upptäckarens rätt i detta fall. Bägge uttrycken äro ingenting annat än synonymer och pseudonymer, bakom vilka man döljer de finansiella intressen, som härvidlag äro tillfinnandes.

Till det sagda kommer ännu en synpunkt, som väl inte är alldeles betydelselös i detta sammanhang. Våra kända malmtillgångar äro ju så stora, att de garantera under åtminstone ett par hundra år framåt en produktion, som med fem gånger överskrider vårt lands eget årliga behov. En stor del av vår järnmalmsexport sker för direkt krigiska ändamål. Jag tycker, att någon anledning att vidtaga åtgärder, som i dag syfta till att ytterligare öka denna export, knappast finnas. Och dessutom ha vi ju god tid på oss att upptäcka nya skatter. Det står inga särskilda värden på spel genom att man inte force-rar malmletningen däruppe för närvarande. Tillgångarna räcka. De ge både oss och kommande generationer möjlighet att i god tid grundligt utforska de eventuella rikedomarna. Riksdagen behöver inte stimulera dessa bolag att nu sätta i gång med en extra malmletning. Som en reservant i utskottet påpekar, syftar detta förslag inte bara till att stimulera dessa bolag till ökad malmletningsverksamhet utan också och inte minst till en ökad exportverksamhet. Därtill kommer, att propositionen ger dessa privata intressen möjlighet att kunna berika sig på det allmännas, på statens bekostnad. Detta borde för alla dem som mena, att staten och inte de privata företagarna skola exploatera mineraltillgångarna, kännas förhatligt.

Vårt land är rikt. Dess mineraltillgångar kunna ge staten oerhörda inkomster, som väsentligt kunna nedbringa skattebördorna. Kunde dessa mineraltillgångar också förädlas inom landet, och vår kvalitetsindustri utbyggas på samma basis, skulle ytterligare hundratusentals människor i detta land beredas en tryggad försörjning. Vårt lands ställning som industriland skulle väsentligt stärkas därigenom. Det skulle lösa en hel del av vårt jordbruks svårigheter och skapa en köpkraftig marknad.

I en sådan riktning skulle enligt vår mening statens strävanden gå. Det är på det sättet, Carl Lindhagen skisserat upp sin motion, och hans förslag skulle enligt min mening fylla kraven på en tidsenlig och praktisk gruvlagstiftning. Det betyder icke, att man behöver förbise jordägareintresset och ännu mindre förbise det verkliga upptäckareintresset. Det betyder tvärtom, att man skall befördra dessa intressen. Förr hade herr Lindhagen hela sitt parti bakom sig. I dag står han nästan ensam kvar bakom de barrikader, där han och Hjalmar Branting tidigare stått. Jag förstår herr Lindhagen, när han i sin polemik påminner om konung Ane den gamle, som offrade sina söner, den ena efter den andra, för att få tillfälle att leva längre, men det gick icke så länge. Det offer, som socialdemokraterna gjort, när de offrade statens monopol på inmutningsrätten inom de tre nordigaste länen, är en sådan typisk efter-

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Forts.)
 gift. Regeringen har i detta fall icke följt sina ledamöter, Sandler, Leo, Möller och vad de nu må heta i socialiseringsnämnden. Regeringen har i stället följt disponenten Falkman och ingenjören Lindblad i Bolidens Gruvaktiebolag och de linjer, som de uppskisserat i socialiseringsnämndens betänkande — åtminstone i väsentliga delar. Jag tycker, att det skulle kännas litet konstigt, när regeringen i sin proposition konkluderat — jag citerar: »I enlighet med vad förut anförts synas dock några bestämmelser motsvarande vad nämnda förslag innehåller beträffande rätt för jordägaren att bekomma årlig avgäld, skyldighet för gruvinnehavaren att tillgodose vissa önskemål angående arbetarnas bostadsförhållanden, tillhandahållande av malm för inhemsk förbrukning samt rätt för kronan att övertaga gruva ej böra införlivas med den nya lagstiftningen.» Ja, mina herrar, här uppoffras många socialdemokratiska önskebarn.

Jag känner mig, herr talman, hågad att yrka bifall till herr Lindhagens motion i denna fråga. Jag skall emellertid, dels därför att regeringsförslaget ändå på en viktig punkt innebär ett framsteg, och dels med hänsyn därtill, att man genom att följa en reservant i utskottet kan få bort det mest stötande i denna nya gruvlagstiftning, nöja mig med att yrka bifall till den reservation, som herr Branting avgivit i första lagutskottet. Här har redan tidigare bondeförbundaren — förlåt socialdemokraten — Herou också yrkat bifall till densamma. Jag tror, att riksdagen genom att följa denna reservation skulle åt staten rädda den rätt, som i lag faststälts, och som ännu består, den rätt nämneligen, som 1926 års lagstiftning skapat.

Herr **De Geer** i Lesjöfors: Herr talman! Jag skall icke ingå på själva principfrågan utan endast beröra en detalj av detta problem.

Det förnämsta argumentet för ett ökat statsinflytande på detta område har varit uppfattningen om våra malmtillgångars otillräcklighet. Det har anförts av departementschefen, och det har även kommit fram under diskussionen vid ett par tillfällen här i dag. Beträffande järnet, som är den väsentliga av våra naturtillgångar, vill jag framhålla, att faran därvidlag icke ligger däri, att våra tillgångar skola förbrukas, utan däri, att dessa tillgångar skola förlora i värde. Vår dagliga erfarenhet säger oss, att järnet på sina olika användningsområden icke förbrukas i detta ords bokstavliga bemärkelse. Bensin och kol t. ex. förbrukas, eftersom de förbrännas, men järnet förbrukas icke. En järnvägsskena, som tjänstgjort i fyrtio år, har förlorat endast 6 procent av sin vikt. Lokomotiv och kasserade maskiner gå till 100 procent tillbaka till järnverken. Denna omständighet har man hittills icke haft sin uppmärksamhet så starkt inriktad på, därför att det är ej mer än en mansålder, sedan massproduktionen av järn började. Först nu har så att säga den första vägen av järnskrot i denna järncirkulation börjat komma åter till järnverken. Detta är icke några teoretiska spekulationer. Man kan alldeles klart statistiskt fastställa, att behovet av malmjärn undan för undan kommer att minskas, även om produktionen av järn ökas. Att ange några data är mycket vanskligt, men för varje år, som går, har det — om man tar flera år i medeltal — visat sig, att produktionen av malmjärn minskas i förhållande till den totala järnproduktionen. Det är försvinnande litet järn, som förbrukas i detta ords verkliga bemärkelse. Det är skoppligg, hästskor, fartyg, som sjunka till botten, järnrör, som läggas ned i jorden och icke kunna tagas upp o. s. v. Allt detta kan man kanske uppskatta till 10 procent av den kvantitet järn, som lämnar järnverken. Resten kommer att återvända till den mänskliga hushållningen. Därför är det, när det gäller järnet, som är den väsentliga malmtillgången för oss, för framtiden en stor risk icke att våra tillgångar komma att förbrukas, utan att

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Forts.)

de komma att förlora i värde. Den tiden kan komma, då många av våra nu värdefulla såväl upptäckta som oupptäckta tillgångar icke ha större värde än graniten i våra berg. Därför är det av väsentlig betydelse, att medan ännu våra malmtillgångar ha ett värde, så många fyndigheter som möjligt upptäckas och exploateras.

Det väsentliga här är, att fyndigheter upptäckas, att nya företag skapas, som ge arbetsmöjligheter och nya skatteobjekt. Jag tror icke, att denna exploateringsverksamhet befordras av de nya principer, som här föreslagits.

Herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet framhöll, att vi stå på erfarenhetens grund. Vi kunna peka på att samarbetet mellan statsmakterna och de enskilda givit positiva resultat. Det är naturligtvis svårt att på detta område komma med några bevis. Men jag har under hela mitt liv levat i Bergslagen, själv inmutat fyndigheter, samarbetat med malmletare på olika områden och underhandlat med jordägare av olika kategorier samt alltid kommit till den uppfattningen, att malmletarna — det må vara enskilda eller stora malmletningsföretag — sky malmletning på kronojord, därför att det är svårare att komma till uppgörelse med kronan. Jag har försökt mig på en liten statistik angående antalet inmutningar på malmförande områden, där det varit fråga om såväl kronojord som enskild jord. Denna statistik har också visat alldeles tydligt, att inmutningarna äro proportionsvis större på enskild jord än på kronojord. Det är naturligtvis svårt att få en generell statistik på detta område, då den verksamhet, jag här berör, hänför sig till ett ganska begränsat område men dock relativt lång tidrymd. Jag bestrider icke, att det allmänna har stora intressen att bevaka, men jag betonar, att det väsentliga är, att nya gruvfyndigheter upptäckas, och att vi ha en lagstiftning, som stimulerar till en sådan upptäckarverksamhet. Detta tror jag, att den nuvarande lagstiftningen gör i långt högre grad än den tilltänkta.

Beträffande välsignelsen med ett ökat statsinflytande har ifrån ett par talare åberopats den av herr Branting avgivna reservationen, och det har framhållits såsom något katastrofalt, att rätten till inmutning i de norrländska länen skulle frigivas. Jag undrar, huru många inmutningar som skett i dessa norrländska län under de tolv år, som inmutning av enskilda varit förbjuden i dessa län. Jag tror, att det är ytterst få. Är det då någon fördel för statsmakterna att begränsa denna inmutning? I det avseendet anser jag alldeles givet, att det föreliggande förslaget innebär betydande fördelar, som också understryker, att de enskilda ha förutsättningar för att på detta område göra sig gällande. Jag tror, att i det avseendet kommer en lagändring att bära riklig frukt, ty vi komma att på detta område få motse en livlig inmutningsverksamhet, som kan ge anledning till nya företag på området.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till den av herr Karl Emil Johanson m. fl. avgivna reservationen.

Herr Holmbäck: Herr talman! Jag har begärt ordet för repliker.

I mitt föregående anförande gjorde jag gällande såsom något anmärkningsvärt, att i den proposition, som nu ligger på riksdagens bord, finns icke från näringslivets representanter ett uttalande, som är yngre än tio år. Jag underströk också, att det var detta förhållande, som gjorde, att man icke kan veta, vad näringslivets representanter tänka om denna lagstiftning. Herr Lindqvist har därefter sagt, att faktiskt har jernkontoret yttrat sig i utlåtande i september 1937. Det är riktigt, men det träffar icke min anmärkning, därför att detta utlåtande finns icke redovisat i propositionen. För egen del fick jag reda på det utlåtandet i går, och alltså har jag först sedan i går haft tillfälle att taga del därav. Det väsentliga är emellertid, att här kommer en proposition, i vilken

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Forts.)
det icke sägs någonting om vad näringslivets män menat under de sista tio åren. En helt annan sak är det ju, att det kan finnas något utlåtande, som icke återfinnes i propositionen, liksom även någon tidskriftsartikel av någon sakkunnig person.

Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet var också inne på samma fråga. Även han replikerade mig, och utgick då ifrån en riktig uppfattning om vad jag sagt. Herr statsrådet sade: Detta är en mycket tung lagstiftningsfråga. Man har infordrat utlåtanden från näringslivets representanter, sedermera i justitiedepartementet fortsatt arbetet med ärendet, och därefter i maj 1936 beslutat remiss till lagrådet. Det är alldeles riktigt. Men jag måste göra en liten erinran mot herr statsrådets resonemang. Mellan den tidpunkt, då utlåtandena inkommo och den tidpunkt, då remissen till lagrådet skedde, alltså under den tid, som arbetet i justitiedepartementet bedrevs, förflöto åtta år. Detta innebär intet klander mot nuvarande justitieministern, ty det var icke han, som föreslog remissen till lagrådet. Men nog måste man tycka, att när det under arbetet i justitiedepartementet förflutit en så lång tid som åtta år, det kunde varit lämpligt att åter höra näringslivets representanter.

Herr statsrådet Sköld hade här ett anförande, som visade den polemiska skicklighet, som statsrådet så ofta givit bevis för. Han sade, att kronan redan har jordägarandel, då det gäller inmutning på kronojord. Det har icke visat sig, säger han, att det är mindre malmletning på kronans jord än på enskild jord, och man har därför den erfarenheten, att malmletare icke sky det kompaniskap med kronan, som uppstår, då en gruva hittas på kronojord. Ja, herr talman, är detta verkligen riktigt? Vi ha en kungl. kungörelse från år 1899, som sedermera flera gånger förnyats och fortfarande gäller, i vilken det står, att kronans jordägarandel i gruva på kronojord skall utarrenderas, och det blir väl därför egentligen icke något bolag mellan kronan och den enskilde, utan mera ett bolag mellan kronan och arrendatorn. Då kanske herr statsrådet Sköld replikerar: »Ja, vi kunna ju fortsätta att utarrendera.» Vad jag emellertid efterlyst i mitt anförande har varit, att det icke finns några fasta linjer för huru det skall ställa sig.

Det har nämnts mycket om de olägenheter, som det skulle medföra, att kronan blir delägare i en gruva. För min del har jag hört yttranden från gruvägarhåll, och därvid funnit, att vad man är mest rädd för är kanske, att det skulle bli byråkratism i gruvrörelsen. I riksdagen har nämnts ordet: Gällivare. Det är just en händelse i fråga om Gällivare, som man lagt vikt vid. Den ligger visserligen litet i det förflutna, men skuggar av sig framåt och är långtifrån glömd. I augusti 1892 inmutades på kronojord 95 utmål. Inlösningssumman till jordägaren uppgick till icke 6,000 kronor i sin helhet. Dessa pengar skulle enligt gällande författning inom tre månader — vilket blev den 25 november 1892 — deponeras i länsstyrelsen. De deponerades av ren felaktighet den 24 november hos länsmannen. Denne skickade då icke genast in pengarna, som alltså icke voro i länsstyrelsen den 25 november, och bolaget deponerade därför på nytt summan den 28 november, denna gång i länsstyrelsen. Sedan skickade länsmannen in pengarna den 29 november, men de kommo till länsstyrelsen först den 1 december. Tio år senare, år 1902, stämde kronan in saken. Därför att dessa pengar ingivits till länsmannen i stället för till länsstyrelsen, skulle gruvrätten vara förlorad och bolaget skulle betala en summa av 7,930,305 kronor 67 öre + 5 procents ränta från stämningdagen. Denna process gjordes sedan upp 1907 i samband med det stora gruvavtalet. Är det någon, som är intresserad av den, kan jag meddela, att saken står mycket utförligt omnämnd i propositionen nr 107 till 1907 års riksdag, sid. 49.

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Forts.)

För en byråkratism av den art, som tagit sig uttryck i denna rättegång, är man inom gruvkretsar rädd, och bl. a. därför vill man ej, att kronan skulle bli hälftendelägare i en gruva.

Herr Lundstedt: Herr talman! Jag önskar mycket ogärna polemisera med den föregående ärade talaren, icke blott min mycket gode vän utan även min både bänk- och universitetskollega. Jag skall därför inskränka mig till att säga, att jag har svårt att riktigt förstå den okuvliga energi, med vilken han efterlyser vissa myndigheters utlåtanden efter år 1928. Jag kan icke tänka mig, att det kan finnas någon särskild anledning att förmoda, att sådana nya utlåtanden skulle kunna ha resulterat i något väsentligen annat än de föregående, och man torde därför icke ha vunnit något särskilt med att infordra dem.

Jag har emellertid, herr talman, begärt ordet, därför att jag önskar få uttala ett par saker, som jag skulle vilja ha in i protokollet. Jag har däremot icke begärt ordet för att influera på debatten i kammaren, och detta är anledningen till att jag anmält mig så sent, att jag skulle bli den siste talaren eller i varje fall en av de sista talarna.

Enligt min mening har debatten i dag stundom kommit att snarare röra sig om *ingenting* än om *saken*. Ty att diskutera den frågan, huruvida den föreslagna lagen är eller icke är ett obehörigt ingrepp eller överhuvud ett ingrepp i jordäganderätten eller annan böndernas rätt, det är sannerligen att diskutera påvens skägg. Jordäganderätt, äganderätt eller vilken rättighet som helst är i och för sig blott ett tomt ord. Bakom detta ord finnas vissa realiteter, det är sant, men dessa realiteter äro *konsekvenser av lagarna* och icke *bestämmande för lagarna*. Vad som förnuftigtvis bestämmer dessa är den allmänna välfärden eller riktigare den uppfattning, som allmänligen hyses angående vad som är det bästa för samhällsekonomin i den fråga, som avses, alltså en rent politisk fråga, såsom justitieministern formulerade saken. Detta framträder särskilt tydligt i förevarande fall, eftersom här till sist den uppfattning blir avgörande, som framgår efter en strid mellan de politiska partierna. När jag säger, att det är en politisk fråga, så utesluter detta ingalunda, att det också är en juridisk fråga. Man går så till väga, att man väger de framkomna allmänna synpunkterna mot varandra. Därvid få också de, som representera en synpunkt, föra fram denna gentemot dem, som representera en annan synpunkt. Allt utmynnar till sist i en lag, och då har denna lag kommit till stånd i enlighet med den lagstiftningsmetod, som i dylika fall måste komma i fråga.

Hela vår specifikt socialekonomiska lagstiftning, däri inbegripna våra skatte- och expropriationslagar under innevarande sekel, företer mängder av s. k. ingrepp i äganderätten eller i andra rättigheter, i jämförelse varmed det nu ifrågavarande »ingreppet» knappast förtjänar att nämnas. Liksom i nyssnämnda lagstiftningsfrågor i allmänhet kan det också här endast vara fråga om en så allsidigt som möjligt gjord bestämning av det samhälleliga intresset. Att våra *ännu icke upptäckta* naturtillgångar, däribland malmfyndigheter, komma samhället i det hela tillgodo är självfallet en angelägen sak. Kan då vad som nu i sådant avseende föreslagits av Kungl. Maj:t i princip vara betänkligt ur synpunkten av det samhälleliga intresset? Den frågan kan, såvitt jag förstår, bejakas endast och allenast om man anser sig kunna hävda, att intresset att förvärva jord och därmed också intresset att driva jordbruk skulle i märkbar grad förringas i vårt land genom den föreslagna lagen. Den s. k. äganderätten eller annan rättighet i avseende å jord å landet har visserligen en mycket betydande *raison d'être*, men denna är ingen annan än att utgöra

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Forts.)

en produktionsstimulerande faktor för jordbruket. Det torde emellertid vara uteslutet att påstå, att jordförvärv och jordbruksdrift skulle bli mindre begärliga, därför att gruvlagen på föreslaget sätt ändras. Det behöver man sannoligen icke spilla några ord på. Påståendet att själva gruvdriften eller fyndighetsupptäcksverksamheten skulle komma till korta genom statens i stället för jordbrukarnas andel har visserligen också gjorts. Det synes mig emellertid vara ett fullkomligt grundlöst påstående. Då några direkta undersökningar i frågan dock icke kunna åberopas, är det kanske riktigare att säga, att påståendet i varje fall icke bär sannolikhetens prägel.

Det är av dessa skäl ett misstag att, såsom en talare gjorde, mena — och jag är mycket angelägen om att taga avstånd från en sådan mening — att de juridiska synpunkterna här måste böja sig, d. v. s. suspenderas, till förmån för det allmänna intresset. Man skulle alltså här, tycktes denne talare anse, ta sig för att med berätt mod stifta en lag i strid med de rättsliga synpunkterna. Kan lagen icke rättsprincipiellt försvaras, hur kan man då vilja vara med om att stifta densamma?

Det är emellertid nu, som sagt, tvärtom så, att de juridiska, de rättsliga, synpunkterna icke äro något annat, än vad som framgår av hänsynen till de samhällsekonomiska behoven. De *reella* juridiska synpunkterna kunna icke heller — såsom en annan talare syntes tro — råka i konflikt med de praktiska. Äro synpunkterna opraktiska och odugliga, visar detta endast, att man icke har lyckats gå till botten av frågan och funnit de verkliga juridiska synpunkterna. Men till dessa synpunkter, d. v. s. till de samhällsekonomiska, hör naturligtvis också att man undersöker opinionen och t. o. m. att man understundom tager viss hänsyn även till en falsk rättsåskådning, om nämligen en sådan åskådning hyses av en mera beaktansvärd samhällsgrupp. På detta sätt komma alltid i hithörande frågor avvägningar av skilda slag att få göras. Detta strider icke heller emot rättsynpunkten utan tillhör denna, tillhör så att säga själva lagstiftningens metod.

Rättsprincipiellt finnes nu, enligt min mening, intet att invända mot den kungl. propositionen. Helt oväntat, åtminstone i mina ögon, uppstod emellertid också på denna linje en mycket stark opposition mot propositionen från vissa håll. Detta föranleder rent juridiskt frågan att göra en jämkning. Kan man nu göra någon allmän nytta genom att göra en jämkning, så bör man göra det, även om oppositionen icke har någon reell grund. Det är då det faktum, att en opposition föreligger från betydande partier, som gör, att man bör jämkna, när sådan jämkning kan ske utan att man ger efter på huvudsyftet i det ursprungliga förslaget. Så tillåter åtminstone jag mig att i allra största korthet se på denna fråga, och det är därför — ingalunda därför att jag anser utskottets förslag vara principiellt bättre — som jag för min del ansluter mig till detta och icke till propositionen.

Herr **Andersson** i Rasjön: Herr talman! Det var en talare på Älvsborgsbänken, som med viss förvåning konstaterade med vilket lugn den föreliggande frågan har diskuterats här i dag. Han ansåg, att detta lugn icke stod i någon proportion till vad som förut hade förekommit från oppositionens sida. Förhållandet är emellertid ganska förklarligt, ty den opposition, som tidigare förekommit, åtminstone från vårt håll, har riktat sig emot regeringens proposition, och det är ju icke längre den, som diskuteras. Ingen har mig veterligt yrkat bifall till regeringens förslag, icke ens den siste ärade talaren, fastän han i princip kanske står ett stycke bortom regeringspropositionen i dess inställning till jordäganderätten.

Jag skulle alltså vilja säga, att om diskussionen är lugnare än herr Olsson

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Forts.)

i Mellerud har önskat, så beror detta på att oppositionen har lyckats tillvinna sig betydande medgivanden i principiellt hänseende till jordägarens förmån. Jag undrar bara, hur det skulle sett ut, om icke oppositionen låtit höra av sig i detta fall. Om vi stillatigande hade låtit saken ha sin gång, hade då propositionen blivit bifallen i sitt ursprungliga skick eller hade till äventyrs någon part i regeringskoalitionen även då vaknat upp och sagt sig, att här kommer något att ske, som måste förhindras? Jag lämnar frågan öppen. Kan någon annan besvara den, så må han göra det.

Herr Hagberg i Luleå tyckte också, att vad som står i reservationen på ett mycket ofullkomligt sätt återspeglar vad som tidigare förekommit i den offentliga debatten. Han talade om att det varit ett så förfärligt oväsen förut. Jag vet icke om, att det har varit något oväsen. Vi ha motionerat om avslag på propositionen och därvid hållit vår motivering i lugn och saklig ton. Jag skulle tro, att vi också här i kammaren uppträtt på ett lugnt och sakligt sätt. Och slutligen, nog är det väl litet pretentiöst av herr Hagberg att försöka uppträda som någon slags bullerkontrollant här i kammaren.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag har begärt ordet nu till sist i debatten för att yttra några ord om en fråga, som här från något håll har förts fram, nämligen frågan om det kan vara tillräddligt, att staten avstår från sin ensamrätt att göra inmutningar på kronomark i de tre nordligaste länen.

Ståndpunktstagandet till denna fråga beror naturligtvis helt och hållet därpå, om man anser det värdefullt, att mineralfyndigheterna i landet upptäckas, eller om man anser det vara lika gott, att de få förbli oupptäckta. Man kan naturligtvis ha olika meningar om den saken. På regeringshåll ha vi emellertid den uppfattningen, att det är värdefullt att få veta vad som finns av naturrikedomar i landet. Vi tro, att upptäckter kunna tillgodogöras för att förbättra det svenska folkets levnadsmöjligheter. Om vi, såsom icke torde ligga utanför verkligheten, kanske om några få år börja bygga en järnväg in i det inre av Västerbotten för att där börja bearbeta stora gruvfyndigheter, sätta människor i arbete och skapa ny fart i näringslivet i den landsändan, så tror jag att vi komma att göra detta, även om man kan hysa utrikespolitiska och andra betänkligheter. Vi anse alltså, att med hänsyn till intresset för svenska folket av ökad produktion bör man göra vad man kan för att få kunskap om landets naturfyndigheter.

Man kommer då över till frågan, huruvida icke staten själv skulle kunna utföra det prospekteringsarbete, som kan komma i fråga. Jag säger, att visst kan staten göra det, även om vi kanske icke ha tillgång till samma påtryckningsmedel, som man exempelvis har i det land, som herr Hagberg framställde såsom en mönsterbild för oss. Vi ha redan en institution, som utför malmletning för statens räkning, vilket sker icke slumpvis utan systematiskt. Den utnyttjas till sin yttersta kapacitet för detta ändamål, och man kan naturligtvis göra gällande, att vi skola utöka denna institution, Sveriges geologiska undersökning, anställa mera folk och taga upp en större verksamhet. Vi kunna göra detta, men å andra sidan skola vi komma ihåg, att när vi utöka en sådan statlig verksamhet, så är det icke lätt att göra den tillräckligt smidig, utan det kommer att bli en permanent utökad institution, som vi sedan komma att få behålla för lång tid, vare sig den kan utnyttjas eller ej. Av denna anledning kan det vara en fördel att tillåta enskilda att i fri konkurrens med denna statsinstitution utföra denna prospekteringsverksamhet. Vi ha därför inom regeringen ansett, att det vore nyttigt att tillåta enskilda att vid sidan om statens institution arbeta på att upptäcka nya malmfyndigheter.

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Forts.)

Jag kommer så till den sista frågan, om man härigenom eftersätter några allmänna intressen eller om man förlorar en skälig kontroll över den gruvverksamhet, som kan uppkomma på grund av denna enskilda prospektering. Jag svarar, att det gör man icke, eftersom staten, även om en enskild gör upptäckten, har halva delägarskapet och sålunda har i sin makt att bestämma över när och hur en sådan fyndighet skall utnyttjas.

Det är alltså efter dessa överväganden, som vi inom regeringen ha funnit, att detta förbud icke har så stor betydelse, att icke en ökad inmutningsverksamhet kan vara värd mera. Regeringen har därför föreslagit, att det hittillsvarande förbudet skall upphävas samtidigt med att den nya gruvlagen träder i kraft.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på godkännande av 1 § i utskottets förevarande förslag till gruvlag dels ock på bifall till det huvudyrkande, som framställts i den av herr Karl Emil Johanson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gezelius begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner 1 § i första lagutskottets förevarande förslag till gruvlag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det huvudyrkande, som framställts i den av herr Karl Emil Johanson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet.

Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Gezelius begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 145 ja och 63 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt ifrågavarande 1 § enligt utskottets förslag.

2 §, 3 §, rubriken till 1 kap., 4—11 §§, rubriken till 2 kap., 12—19 §§, rubriken till 3 kap., 20—45 §§, rubriken till 4 kap. jämte övriga överskrifter inom kapitlet samt 46 §.

Godkändes.

47 §.

Sedan paragrafen föredragits, anförde:

Herr Bergquist: Herr talman! Vi ha nu att räkna med Kungl. Maj:ts förslag, sådant det framgått ur utskottsbehandlingen skärseld, såsom bas för riksdagens beslut. Även beträffande detaljerna i utskottsmajoritetens förslag råder det emellertid delade meningar, och i fråga om den paragraf, som vi nu

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Forts.)

ha att behandla, § 47, föreligger en reservation, till vilken jag för min del ber att få yrka bifall.

Denna § 47 reglerar den tid, inom vilken kronan skall anmäla sig för att få tillgodogöra sig sin kronoandel. Det har i Kungl. Maj:ts av utskottsmajoriteten godkända förslag föreskrivits, att anmälan skall ske sist inom en månad efter det regelbunden brytning av inmutningsbara mineral pågått under en tid av sex månader, dock att anmälan alltid må kunna ske inom två år från utgången av det år under vilket utmålsförrättningen avslutats. Reservanterna ha funnit, att detta stadgande ej kan vara lyckligt och hemställa om en ändring härvidlag.

Enligt nuvarande lag finnes en viss tid föreskriven, inom vilken jordägaren skall anmäla sig, därest han vill tillgodogöra sig jordägareandelen. Den tiden är bestämd så, att han skall anmäla sig senast vid utmålsläggningen. Då tidigare gruvlagsförslag var ute på remiss och frågan behandlades av socialiseringsnämnden, intog socialiseringsnämnden den ståndpunkten, att kronan, om den ville använda sin kronoandel, skulle anmäla sig senast vid utmålsläggningen. Nu har man gått ifrån denna bestämmelse i Kungl. Maj:ts förslag och bestämt en så lång tid som två år från utgången av det år, under vilket utmålsläggningen avslutats.

Reservanterna ha funnit, att detta är en ganska betänkelig bestämmelse. Utskottsmajoriteten har däremot ansett, att det ej blir så stora svårigheter för inmutaren, om han får vänta en tid, innan kronan tar ställning till huruvida kronan skall inträda som delägare eller ej. Det har då påpekats, att det ej torde möta några större svårigheter för gruvinnehavaren att kalkylera dels med den möjligheten att kronan inträder som delägare och dels med den möjligheten att kronan ej inträder. Enligt reservanternas mening är detta ett ganska lättvindigt sätt att behandla denna fråga. Det kan dock ej vara likgiltigt för inmutaren, om han inom en kort tid får veta, huruvida kronan kommer att inträda eller om han får sköta gruvföretaget själv. Det måste bereda stora svårigheter för inmutaren att under så pass lång tid som två år från det utmålsförrättningen ägt rum leva i osäkerhet om huruvida kronan kommer att inträda eller icke. Det måste vålla svårigheter för honom i fråga om ordnandet av finansieringsfrågan och dylikt.

Det har också påpekats som skäl för att staten skulle få sin kronoandel, att det skulle vara av särskild betydelse, att inmutaren kunde påräkna stöd från statens sida genom den kapitalinsats, som staten kunde komma att göra här. Men det stödet blir ej så värdefullt för honom, om man skall räkna med att staten har ej mindre än två år på sig att lämna besked i denna fråga. För inmutaren är det just de första åren, som äro de svåraste, och det är uppenbarligen av betydelse för honom att på ett tidigt stadium få reda på, om han ensam skall utöva denna gruvdrift eller om han har att räkna med staten som hälftendelägare.

Med hänsyn till dessa omständigheter ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen i denna del.

Herr Lundberg: Herr talman! Jag vill helt instämma i vad den föregående ärade talaren yttrade, men jag skulle vilja med några ord understryka betydelsen av den ändring, som reservanterna här föreslagit.

Sättet att söka efter malmförekomster har på senaste åren anmärkningsvärt förändrats. Nu har man föga utsikter att med en enkel gruvkompass kunna finna några malmförekomster i vårt land. Å andra sidan är det otvivelaktigt så, att i stora delar av vårt land, som äro täckta av jord, värdefulla malmförekomster alltjämt vänta på att bli upptäckta. Men det kräves numera betydligt

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Forts.)

mera vetenskapliga metoder för att därvidlag uppnå ett resultat. Jag vill i korthet skildra, hur ett sådant prospekteringsarbete måste förberedas.

Man måste till att börja med geologiskt undersöka området, i den mån så ske kan, för att begränsa den del därav, som skall bli föremål för geofysikaliska undersökningar. De störningar, som därvid konstateras, giva anledning till förmodan om förekomst av malm av olika slag. Man söker då försäkra sig om de områden, vilka sålunda äro misstänkta, genom att belägga dessa med inmutningar. En av anledningarna till att det, såsom justitieministern framhöll, är så många inmutningar, som få förfalla, är nog helt enkelt den, att den moderna prospekteringsmetoden kräver en mycket större inmutningsarea, än man tidigare använt. Om senare undersökningarna giva till resultat, att den malm, som påträffas, ej är brytvärdig, så förfaller inmutningarna. Är det däremot fallet, att man påträffar en malm, som man förmodar är brytvärdig, då måste ytterligare undersökningar utföras, avseende blottandet av malmen antingen direkt genom skärpning eller genom borrhningar.

Nu är det tydligt, att ett sådant prospekteringsarbete kostar mycket pengar, och det är till detta jag vill komma, att den bestämmelse, som utskottet här formulerat i § 47, är av den art, att detta prospekteringsarbete blir svårt att finansiera därigenom, att när man kommer fram till avgörandet, huruvida en egentlig brytning skall igångsättas, då kanske de finansiella resurserna i stor utsträckning äro uttömda. Då bör man dock kunna kalkylera någorlunda säkert med avseende på rätten till den fyndighet, som skall bli föremål för brytning. Jag måste därför säga, att den formulering som utskottet har givit § 47 i hög grad försvårar prospekteringsarbetet och sålunda ingalunda främjar det syfte, som såväl utskottet som departementschefen avsett att främja med bibehållandet av inmutningssystemet, nämligen upptäckandet av nya malmförekomster i vårt land.

Herr talman! Jag yrkar likaledes som den föregående talaren bifall till reservationen i denna paragraf.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Lindqvist: Herr talman! Det är klart, att man kan ha delade meningar om denna paragrafs ordalydelse, och därom har ganska mycket diskuterats i första lagutskottet. Vi ha nog alla eller åtminstone det stora flertalet varit överens om att det behövs en mera utsträckt tid, än som reservanterna sedan föreslagit. Vid övervägandet av de skäl för och emot, som förelegat, har majoriteten stannat för Kungl. Maj:ts förslag.

Det är riktigt, som utskottets ärade vice ordförande säger, att socialiseringsnämnden på sin tid föreslog något annat, än vad utskottet här föreslår. Men 1923 års sakkunniga, som sysslade med denna fråga före socialiseringsnämnden, hade dock den uppfattningen, att det var behöfligt med en utsträckning av tiden. Personligen vill jag säga, att det förefaller mig vara viktigt, att innan staten går in som delägare i en gruva, saken ligger på det planet, att staten har möjlighet att något så när bedöma, vad den ger sig in på.

Jag tror sålunda, herr talman, att även i detta fall är det klokt att följa Kungl. Maj:ts och utskottets förslag, till vilket jag ber att få yrka bifall.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av 47 § enligt utskottets förslag dels ock på godkännande av paragrafen i den lydelse, som föreslagits i den av herr Karl Emil Johanson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra pro-

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Forts.)

positionen. Votering begärdes likväl av herr Lundberg, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner 47 § i första lagutskottets förevarande förslag till gruvlag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt 47 § i den lydelse, som föreslagits i den av herr Karl Emil Johanson m. fl. avgivna, vid utlåandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Lundberg begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 139 ja och 67 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets förslag till lydelse av förevarande 47 §.

48—50 §§, rubriken till 5 kap., 51 § och 52 §.

Godkändes.

Efter föredragning av 53 § yttrade:

Herr **Bergquist**: Herr talman! Paragraf 53 innehåller den väsentliga nyhet, som under utskottsbehandlingen har införts i Kungl. Maj:ts förslag. I denna paragraf regleras den avgäld, som skall utgå. Den innehåller bestämmelser dels om vem som skall betala avgälden, dels om avgäldens storlek och dels om den tid, under vilken avgälden skall utgå. Beträffande denna paragraf föreligger en reservation, som innebär vissa modifikationer i förhållande till utskottsmajoritetens förslag. När nu Kungl. Maj:ts förslag skall läggas till grund för riksdagens beslut här, ha vi anslutit oss till det förslaget, att en avgäld bör utgå till jordägaren, men vi ha ansett, att den kompensation, som enligt Kungl. Maj:ts ursprungliga förslag tillerkänts jordägaren, ej i någon mån kan utgöra en tillräcklig ersättning för avståendet av den jordägarandel, som lagstiftningen tidigare tillerkänt honom.

Frågan om vem som skall betala denna avgäld är en fråga av principiell natur, och dess avgörande blir här givetvis beroende på hur man vill motivera denna avgäld. Av utskottsmajoritetens förslag framgår ej fullt klart, på vilken princip man vill basera denna avgiftsplikt, om det endast är på den grunden, att jordägaren tidigare haft en sådan jordägarandel och därför bör få någon ersättning, eller om det verkligen är något rättsligt skäl för att avgälden skall utgå. För min del har jag ingen anledning till tvekan i detta avseende. Jag anser, att avgäldens natur är den, att den utgör en ersättning från kronan, för att kronan övertar den jordägarandel, som tidigare tillkommit den enskilde markägaren. Här ligger alltså saken så till, att kronan faktiskt avlöser en rätt, som hittills tillkommit den enskilde markägaren. Från denna principiella utgångspunkt är det helt naturligt, att den avgäld, som det här är fråga om, bör utgå från kronan, som övertar den gamla jordägarandelen.

Andra kammarens protokoll 1938. Nr 24.

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Forts.)

Det bör ej vara gruvinnehavaren som betalar avgälden, ty han vinner ej något genom denna anordning, utan det bör vara kronan, som principiellt skall ansvara för denna avgäld. I enlighet med denna uppfattning har i reservationen påyrkats, att denna jordägarandel skall betalas av kronan eller, om kronan ej vill begagna sin kronoandel, av inmutaren. Det är självfallet, att om kronan ej använder kronoandelen, kan man ej ålägga kronan att betala. Men vi anse, att kronan principiellt bör ansvara för avgäldens utgörande.

Sedan råder det också delade meningar om storleken av denna avgäld. I den motion, som ligger till grund för utskottsmajoritetens ståndpunkt i denna fråga, har yrkats, att avgälden skall utgå med en sjuttiofemtedel av värdet av alla de inmutningsbara mineral, som inom utmålet brutits och uppfodrats. Utskottsmajoriteten har dock ej godtagit detta procenttal, en sjuttiofemtedel, utan har i stället föreslagit, att avgälden skall utgå med en hundradel av det ifrågasvarande värdet. Vi reserverar oss här ansett, att det finns mycket starka skäl för motionärens ståndpunkt i detta avseende och att man alltså bör beräkna avgälden till en sjuttiofemtedel. Det kan kanske låta som bud och överbud, när man här bjuder en sjuttiofemtedel i stället för en hundradel, men det är ej denna synpunkt, som varit avgörande för reservationerna utan det är helt andra resonemang, som ligga till grund för yrkandet här.

Det är så, och det ha vi också sagt inom utskottet, att det är oerhört svårt att här få en fast grund för avgörandet, om avgälden skall vara den ena eller den andra. Det har här tidigare under principdebatten framhållits som en brist i detta förslag, att de sakkunniga myndigheterna och de enskilda sammanslutningar, som finnas inom gruvhanteringen, icke fått tillfälle att göra sina röster hörda här. Det kan därför naturligtvis vara mycket vanskligt att säga, vilken avgäld som är lämpligast. Det kan i mycket tyckas vara en smaksak. Varför vi förorda en sjuttiofemtedel, är därför, att då håller man sig åtminstone något på fast mark. Vi ha nu i fråga om stenkolsfyndigheter sedan 50 år tillbaka haft den bestämmelsen, att till jordägaren skall utgå en avgäld, som beräknas till en sjuttiofemtedel, och vi ha också i vår nuvarande gruvlag i fråga om inmutningar en bestämmelse om att avgälden i visst fall skall utgå med minst en sjuttiofemtedel. Detta är alltså något som vunnit hävd i vår lagstiftning, och man bör ha en sådan bärande grund. Det är därför, som vi med den känsla av osäkerhet, som vi ha inför utskottsmajoritetens förslag, ha ansett, att vi åtminstone böra försöka hävda en norm, som vunnit erkännande i lagstiftningen och som såvitt man vet visat sig vara riktig och väl avvägd.

Nu kan man mot detta förslag om en sjuttiofemtedel göra den invändningen, att när man bestämmer en maximiavgift på 5,000 kronor om året, är det för de mindre gruvinnehavarna, som svårigheterna bli större, om man gör avgälden större. Men detta är en anmärkning, som ej drabbar vårt förslag, ty vi hävda, att det är kronan som skall betala denna avgäld och ej den enskilde gruvinnehavaren, och därför skulle det ej bli några svårigheter för gruvhanteringen. Skulle det vara så, att kronan avstår från sin kronoandel och låter den enskilde inmutaren helt sköta gruvdriften, då är det naturligt, att han för denna stora fördel får betala denna, som vi anse, ringa avgäld.

Även i ett tredje avseende anmäles reservation i denna paragraf, och det är i fråga om tidsbegränsningen. I detta fall sammanhänger naturligtvis också vår ståndpunkt med den principiella bas, på vilken vi grundat denna avgäld. Vi ha konstruerat den så och vill att den skall ses ur den synpunkten, att kronan här avlöser en för jordägaren bestående rätt. Då är det helt naturligt, att kronan också skall under hela den tid, som gruvföretaget utnyttjas, betala hela denna avgäld. Man kan ej heller mot vår ståndpunkt i detta fall göra den invändningen, att därigenom lägges en alltför stor börda på gruvhanterin-

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Forts.)

gen. Jag kan på en sådan invändning svara detsamma som nyss, att det ju är kronan som skall betala avgälden, och det torde kronan stå nt med gott och väl, om den får den fördel, som det här är fråga om. Skall däremot gruvägaren betala, så har han ju i detta fall den förmånen att personligen behärska hela gruvföretaget.

Det är av dessa principiella skäl, som vi ej kunnat ansluta oss till den utformning, som utskottsmajoriteten givit § 53, utan framställt förslag om ändring, och med denna motivering ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservanternas förslag beträffande lydelsen av § 53.

Herr Lindqvist: Herr talman! För min del skall jag be att få yrka bifall till utskottets förslag i fråga om 53 §, som ju tillkommit på grund av den mycket omtalade motionen av herr Strindlund m. fl.

Nu efterlyser utskottets vice ordförande motiveringen till utskottets ställningstagande. Men, herr vice ordförande, den finns ju i utlåtandet, och dessutom finns ju herr Strindlunds hela motion, det tycker jag skulle räcka, så att man inte behövde därutöver motivera saken; särskilt som herr vice ordföranden själv är med på att man skall ha en sådan här avgäld, tycker jag det skulle räcka. Att här försöka taga upp någon principiell debatt om det berättigade eller icke berättigade med en avgäld tror jag inte är behövt, när vi nu kommit så långt på denna lag som ända till 53 §. Något dylikt motiverande har jag inte heller tänkt ge mig in på.

Herr vice ordföranden trycker gång efter annan på att nu är det kronan som skall betala avgälden, och då är det ju inte så farligt, även om beloppet skulle bli ganska högt. Det är visserligen riktigt, att en större samfällighet som hela staten bör ha lättare att komma ut med en sådan avgift än den enskilde, men jag kan dock icke finna det berättigat, att det blir på det sättet som reservanterna här föreslå. Ty när vi nu gemensamt gå in för att njuta de frukter som eventuellt kunna vara att hämta i bergen, tycker jag det kan vara riktigt att vi dela utgifterna även i fråga om avgälden.

Beträffande den maximering som utskottet föreslagit och som även reservanterna till en del äro med om, har utskottet ansett att det ur gruvhanteringen egen synpunkt är önskvärt med en maximering, både i fråga om det årliga beloppet och i fråga om tiden. Sedan blir det väl inte någon principfråga utan mera en fråga av annat slag, om man skall ha $\frac{1}{75}$ eller $\frac{1}{100}$. Nu säger herr Bergquist att det kanske kan tyckas — det kan ju vara naturligt att den tanken uppstår — som om reservanterna med sitt förslag om $\frac{1}{75}$ ville avse att få en auktion i gång och att det här skulle vara fråga om bud och överbud. Jag vill inte alls påstå att det ligger till på det sättet ifrån reservanternas sida. Det är ju så, att sjuttiofemtedelen redan finns inskriven på annat ställe i vår lagbok, och då anse reservanterna att man bör kunna ta den här också, så tyder jag saken. Men för att denna andel är stipulerad i fråga om stenkolsfyndigheter etc., vill jag inte påstå att det är nödvändigt att kopiera bestämmelsen även här. Motionären hade också ifrågasatt $\frac{1}{75}$, men vi stannade för procentsatsen $\frac{1}{100}$, enär vi ansågo att man inte skulle tynga gruvföretagen mer än nödvändigt och att man med $\frac{1}{100}$ mer tillräckligt tillgodose jordägarens intresse.

Med dessa få ord, herr talman, och med hänvisning till de motiv utskottet anfört för sitt förslag till den nya § 53, ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Strindlund: Herr talman! Jag noterar med tacksamhet att första lagutskottets vice ordförande mycket varmt går in för det förslag jag fram-

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Forts.)

ställt i min motion. Han går i denna punkt så långt, att han mycket ivrigt slår vakt jämväl om avvägningen av den ersättning jag föreslagit skulle utgå till jordägaren vid hans avstående av sin jordägarandel. Man kan förstå att han skall vara intresserad av att få veta, hur jag, i det läge frågan för närvarande befinner sig, skall komma att rösta; jag skulle kanske själv ha känt på samma sätt som han, om vi bytt platser, om jag suttit i utskottet och han varit motionär.

Som frågan nu ligger till, ber jag emellertid få påpeka, att full överensstämmelse icke föreligger mellan min motion i denna punkt och vare sig reservanternas eller utskottets förslag, emedan där föreslagits en begränsning av den årliga ersättningen till 5,000 kronor. Således kan det ur jordägarsynpunkt inte ha den ringaste betydelse, om man bestämmer andelen till $\frac{1}{100}$ eller $\frac{1}{75}$, så snart man kommit upp till en bruten malm mängd, som överstiger det maximum som här föreslagits. Sedan kan man naturligtvis säga, att det ur jordägarsynpunkt kunde ha varit fördelaktigare att få $\frac{1}{75}$, om man icke når upp till denna maximerade avgift på 5,000 kronor. Men tendensen här blir väl ändå, så vitt jag kan förstå — man kan i varje fall icke frigöra sig från den tanken — att reservanterna på sätt och vis vilja gynna de större företagen mera än utskottsmajoriteten och mera än jag själv avsett i min motion. Ty om ett företag är av mindre omfattning, skall det enligt reservanternas uppfattning erlägga $\frac{1}{75}$ av malmvärdet, men ett större företag, som kommer över 5,000 kronorsmaximeringen, har avgäld för den överskjutande brytningen. Ur den synpunkten kan det måhända finnas skäl för att bestämma avgälden till $\frac{1}{100}$.

Jag finner även att samma tendens som jag här nyss påpekat, nämligen att framför allt slå vakt om de större företagen, går igen, då det föreslås att kronan ensam skall betala denna avgäld och icke företagen i annat fall än då kronan avstår sin andel. Jag antar att det i praktiken kommer att gå till så att kronan avstår sin andel, då det är fråga om svaga och mindre givande fyndigheter. På svaga företag skulle enligt reservationen läggas $\frac{1}{75}$, men i fråga om de större företagen föreslår man begränsning av utgifterna på ett mycket kraftigt sätt. Därför förefaller utskottsfröslaget mera sympatiskt, emedan det tar bättre hänsyn till de svagare företagen. Logiskt hade det förhållit sig på annat sätt, om ingen begränsning av avgälden föreslagits.

Herr Gezelius: Herr talman! Herr Ryberg har tidigare i dag uttryckligen angivit sin uppfattning så, att utskottet principiellt erkänt jordägarens rätt till malmfyndighet å hans mark samt att avgälden utgjorde en avlösen av jordägareandelen. Men då bör också herr Ryberg ta konsekvensen av en dylik inställning och ansluta sig till reservanterna, som ju gå in för att den som övertager jordägareandelen skall betala avgälden.

Vad sedan beträffar beloppet så är det givet, att lägges betalningsskyldigheten på den som löser in en andel i en inmutning, torde det inte möta hinder för att bestämma beloppet till $\frac{1}{75}$. I varje fall har gruvhanteringen ingenting att invända emot detta. I så fall förmodar jag att inte heller herr Ryberg och hans meningsfränder ha något emot att ansluta sig till detta högre belopp, som ju kommer jordägaren till godo.

Herr Andersson i Rasjön: Herr talman! Herr Strindlunds motivering för att han inte längre vidhöll vad han yrkat i sin egen motion verkade inte särskilt övertygande. En svaghet i hans bevisföring var, att han talade om mindre företag och stora företag och därmed fick fram en slutledning som byggde på den uppfattningen, att alla stora företag också äro starka och att alla små

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Forts.)

företag äro svaga. Så är ingalunda förhållandet. Erfarenheten från den senaste krisen har visat, att flera av våra stora företag kommo i en mycket prekär ställning och hade svårt att klara sina utgifter, under det att många små företag kunde klara sig bättre.

Då herr Strindlund bygger sitt resonemang på den föreställningen, att ett stort företag alltid är starkt och har förmågan att bära ökade utgifter, har han alltså en ganska svag grund för sin uppfattning. Det maximibelopp av 5,000 kronor, som utskottet föreslagit, är ju ett fast belopp, som ingalunda har något att skaffa med den omständigheten, huruvida företaget är bärigt eller icke.

Jag vill även erinra därom, att såväl herr Bergquist som jag varit med om att yrka avslag på hela lagförslaget, då vi ansett att det inte vare sig i princip eller ifråga om detaljerna innebär någon lycklig lösning av detta problem. Därför kan icke någon säga, att vi rekommenderat någon bestämmelse, som komme att verka på otillfredsställande sätt. Men vi ha i det läge som uppstått efter den nyss företagna principvoteringen nödgats ta ställning även till lagförslagets olika detaljer.

Herr **Hedlund** i Östersund: Det leker mig verkligen i hågen att resonera litet med herr Bergquist. Jag har aldrig sett förslaget om att jordägarandelen skulle ersättas av kronan utformat, förrän reservationen blev skriven. I utskottet diskuterade vi icke principerna huruvida kronan eller företagen skulle bära avgäld för jordägarandelen; och jag minns att när en av utskottets ledamöter, som nu är reservant, framhöll att $\frac{1}{75}$ vore den rätta andelen, så replikerade jag: Hur kunna herrarna säga detta, då ni anse att hela denna lagstiftning kommer att tynga gruvnäringen så oerhört. Vi talade emellertid inte alls om att kronan skulle erlägga avgälden, förslaget härvidlag kom först fram i reservationen.

Jag ger herr Andersson i Rasjön rätt, då han säger, att det spelar ingen roll, om det blir $\frac{1}{75}$ eller $\frac{1}{100}$, därest kronan skall betala, vilket ju är reservanternas uppfattning. Utskottets uppfattning är den, att gruvföretagen skola ersätta jordägarandelen. Det är därför herr Bergquist fullt riktigt påpekar att det principiellt är stor skillnad emellan utskottets och reservanternas uppfattning. Utskottet har icke velat ersätta jordägarandelen på grund av att någon privat äganderätt till densamma existerar. Vi ha velat ersätta jordägarna, emedan de av hävd haft en viss förmån av att inneha jordägarandelen, men någon absolut skyldighet att ersätta densamma erkänna vi ej. Det är därför vi föreslå, att den avgäld, som skall erläggas, den skall icke staten utan gruvföretagen utge. Om nu de herrar, som vilja hjälpa jordbrukarna så långt som möjligt, votera fram den reservation som bl. a. undertecknats av herr Bergquist, så votera ni även för att plikten för gruvföretagen att ersätta sjuttiofemtedelen överföres på staten.

Jag vill ställa den frågan: Är det ändå inte sundare att den exploaterade gruvan får ersätta jordägarandelen än att staten, d. v. s. samhället, skall göra det? Jag förstår vad herr Bergquist kommer att replikera, och jag erkänner att reservationen är elegant skriven. Men skulle icke reservanterna i elfte timmen ha kommit att tänka på att det skulle kunna skrivas på detta sätt, så vore hela er principiella ståndpunkt ohållbar. Ni ha räddat principerna, och ni vilja gärna ha kammaren att följa dem också.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr **Bergquist**: Jag skall först be att få säga något i anledning av vad herr Strindlund anfört här, men jag tror inte att jag behöver säga så mycket

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Forts.)

därom. Hans egentliga invändning var att det skulle vara ologiskt, att vi satte en avgäld på $\frac{1}{75}$ och samtidigt bibehöllo en maximering av 5,000 kronor. Om jag fattade herr Strindlund rätt, skulle han inte ha något att invända emot en andel av $\frac{1}{75}$, om vi toge bort maximeringen på 5,000 kronor. Hade jag anat, att det funnits en möjlighet att vinna herr Strindlunds stöd i det fallet, skulle även jag mycket gärna ha varit med om att ta bort maximeringen.

Herr Hedlund sade, att vi inte diskuterat i utskottet huruvida avgälden skulle läggas på staten eller icke. Jag framförde emellertid detta förslag i utskottet, och vi räknade t. o. m. på vad det skulle betyda, om kronan eller gruvinnehavaren bleve den ersättningsskyldige. Efter ytterligare ett sammanträde hade herr Hedlund och jag ett privat resonemang om vilket som vore det mest logiska, att lägga avgälden på kronan eller den enskilde.

Nu säger herr Hedlund emellertid i sak det, att man bör lägga denna avgäld på gruvinnehavaren, att det är helt naturligt, att gruvinnehavaren, alltså antingen den enskilde inmutaren eller inmutaren jämte kronan såsom gruvinnehavare, skall betala denna avgäld. Men jag vill erinra herr Hedlund om, att en av de bärande principerna i Kungl. Maj:ts förslag är, att man icke på något sätt skall öka bördorna för den enskilde inmutaren, utan tvärtom genom denna förnämliga anordning med kronoandel och vad därtill hör göra det bättre för inmutaren. Ett av lagstiftningens syften är att stimulera det enskilda intresset att söka efter malm, varefter staten skall kunna rycka in och satsa kapital för att stödja näringen överhuvud. Då är det ju icke riktigt, att man här bryter emot den grundläggande principen i Kungl. Maj:ts förslag genom att lägga denna avgäld på gruvinnehavaren, ty det är en ökad börda för inmutaren som kommer till i förhållande till nu gällande lag. Enligt nu gällande lag har inmutaren icke något annat att räkna med än jordägarens inträde, och då får denne satsa sin andel i det erforderliga kapitalet, eller också låter han bli att inträda, och då får inmutaren det hela ensam. Här däremot får han räkna med att kronan kanske inträder och deltar, men så kommer denna extra avgäld till, varigenom man alltså ökar bördan för den enskilde gruvinnehavaren, vilket icke var syftet med Kungl. Maj:ts förslag. Även ur den synpunkten tycker jag det är ganska logiskt, att man lägger avgälden på kronan, som tar jordägareandelen.

Herr Ryberg: Herr talman! Med anledning av herr Gezelius uppmaning till mig att taga konsekvenserna av mitt anförande på förmiddagen och rösta för reservationen vill jag säga, att jag tar konsekvenserna av vad jag då sade. Jag yttrade nämligen, att då jordägaren nu skall avstå från sin jordägareandel, så vore det icke mer än rimligt att han fick ersättning för vad han i så fall avstod ifrån; och vad som gjorde, att jag för min del hade kunnat avsluta mig till utskottsförslaget, var det, att han genom vad som föreslås i utskottets förslag får den ersättning som jag därvid åsyftade. Jag vill därför säga till herr Gezelius, att jag kommer att rösta för utskottets förslag.

Herr Hedlund i Östersund: Herr talman! Det är alldeles riktigt, som herr Bergquist säger, att man icke skall belasta gruvinnehavaren, så att inmutaren avskräckes från att söka malmfyndigheter. Den saken har utskottet utrett genom hänvändelse till kommerskollegium, vars representant förklarade, att ett bärkraftigt gruvföretag knappast kände avgälden tyngande. Förefaller det icke herr Bergquist, som är en praktisk man, att det skulle te sig rätt egenomligt att först beräkna värdet av den ur gruvan upptagna malmen och sedan ålägga tredje man, staten, att betala avgäld för detta värde? Gruvföretaget bryter malmen, som till ett visst värde skall gå till ersättning åt

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Forts.)

jordägaren, men det är icke gruvföretaget, utan staten, tredje man, som skall betala. Nog blir väl det, herr Bergquist, litet besvärligt att försvara denna princip.

Herr Strindlund: Herr talman! Tillåt mig i anledning av herr Bergquists senaste anförande få göra en fråga till herr Bergquist. Det blir väl ändock i praktiken så, att staten endast kommer att gå in som delägare i ett mindre antal av företagen. Tillåt mig då fråga herr Bergquist: Vilket kommer att trycka en inmutare mera, då icke kronan är med, en sjuttiofemtedel eller en hundradel?

Herr Olsson i Mellerud: Herr talman! Jag är förekommen av herr Hedlund och kan i allt instämma med honom. Det var endast en sak, som jag skulle vilja påpeka ytterligare. Denna en sjuttiofemtedel i avgäld, som nu reservationen gått in för och som har sin förebild i stenkolslagen, skiljer sig i alla fall från den avgäld, vilken är bestämd i nämnda lag. Vi skola komma ihåg, att i den lag som nu är före till behandling ha vi dessutom till jordägaren en ersättning som heter försvarsavgift och som utgår årligen, oavsett om företaget är i gång eller icke. Denna försvarsavgift utgår med en ersättning av 10 kronor per hektar och återfinnes icke i stenkolslagen. Det är detta förhållande som varit motiv för att man ansett sig kunna gå ned från en sjuttiofemtedel och till en etthundradel.

Herr Bergquist: Herr talman! Jag vill endast i anledning av herr Hedlunds i Östersund anförande säga, att jag förstår icke riktigt hans sista resonemang om att det skulle bli en tredje man, kronan, som skulle betala denna avgäld. Enligt herrarnas förslag, som kommer att gå igenom, är kronan ingalunda tredje man, utan kronan kommer att bli en part i själva gruvföretaget, och det är i denna egenskap, såsom delägare i gruvföretaget, som kronan skulle betala denna avgäld. Kronan är icke någonting, som står fritt från det hela, och i det fall, att kronan icke vill inträda, skulle enligt reservanternas förslag inmutaren betala.

På herr Strindlunds enkla fråga, om en sjuttiofemtedel är mera betungande än en hundradel, vill jag endast svara, att rent matematiskt en sjuttiofemtedel är mera betungande än en hundradel, men enligt reservanternas förslag icke för gruvinnehavaren utan för kronan. Jag gläder mig för övrigt åt att herr Strindlund nu blivit så ömsint gent emot gruvhanteringen, att han hellre vill ha en hundradel.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av 53 § enligt utskottets förslag dels ock på godkännande av paragrafen i den lydelse, som föreslagits i den av herr Karl Emil Johanson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Votering begärdes emellertid av herr Gezelius, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner 53 § i första lagutskottets förevärande förslag till gruvlag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt 53 § i den lydelse, som föreslagits i den av herr Karl Emil Johanson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Forts.)

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Gezelius begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 139 ja och 65 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt förevarande 53 § i utskottets förslag.

54 §, rubriken till 6 kap., 55—57 §§, rubriken till 7 kap., 58—64 §§, rubriken till 8 kap., 65—67 §§, rubriken till 9 kap., 68—78 §§, rubriken till 10 kap., 79—82 §§ samt rubriken till 11 kap.

Godkändes.

Sedan *slutbestämmelserna* föredragits, anförde:

Herr **Herou**: Herr talman! I anslutning till den deklaration, jag gjorde i mitt förra anförande om anslutning till den reservation, som är avgiven av herr Branting, ber jag få göra det yrkandet, att i det stycke av övergångsbestämmelserna, som börjar: »Genom denna lag» och slutar med orden: »inom vissa län», skola utgå orden: »samt lagen den 28 april 1926 (nr 88) om inskränkning i rätten till inmutning inom vissa län».

Herr **Lindqvist**: Herr talman! De synpunkter, som herr Branting anført i sin reservation, hava ju framförts i utskottet och varit föremål för noggrant övervägande där. Men vi hava därvid funnit, att de skäl, som Kungl. Maj:t anført för sitt förslag om upphävande av 1926 års lag, varit så starka, att vi ansett Kungl. Maj:ts förslag böra tillstyrkas.

Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Jag skall be att få instämma i det yrkande, som gjorts av herr Herou.

Jag vill med anledning av vad som tidigare förekommit och vad som sagts i propositionen säga det, att det är icke något omedelbart samband mellan det förslag, som här ställts, och själva gruvlagen i övrigt. Jag tycker, att utskottets förslag på denna punkt strider emot själva principen, ty den nya gruvlagen avser ju ändå att säkra statens rätt, låt vara endast till 50 %. I det nya förslaget åsyftar man att prisge statens rätt, visserligen endast till hälften men ändå. Detta är ju ett steg tillbaka jämfört med den lagstiftning, som redan tidigare genomförts, naturligtvis med socialdemokraternas hjälp men av en borgerlig majoritet i båda kamrarna. Jag anser därför, att de skäl, som anförts för att man icke skall gå så långt, som regeringen här föreslagit, äro mycket bärande.

Därför vill jag, som sagt, yrka bifall till det förslag, som här ställts av herr Herou, och som innefattar bifall till den reservation, som herr Branting på denna punkt har avgivit inom första lagutskottet.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av slutbestämmelserna enligt utskottets förslag dels ock på godkännande av berörda slutbestämmelser med den ändring däri, som föreslagits i den av herr Branting avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besva-

Ang. förslag till gruvlag m. m. (Forts.)

rad. Votering begärdes emellertid av herr Herou, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner slutbestämmelserna i första lagutskottets förevarande förslag till gruvlag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt berörda slutbestämmelser med den ändring däri, som föreslagits i den av herr Branting avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppsyningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren godkänt slutbestämmelserna enligt utskottets förslag.

Rubriken till lagen.

Godkändes.

Övriga i punkten A) framlagda lagförslag.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A).

Förklarades besvarad genom kammarens beslut beträffande de i punkten framlagda lagförslagen.

Punkten B).

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 7, angående regleringen för budgetåret 1938/39 av utgifterna under riksstatens sjunde huvudtitel, innefattande anslagen till finansdepartementet.

Ang. utgifterna under riksstatens sjunde huvudtitel.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren, att förevarande utlåtande skulle föredragas punktvis samt att vid föredragningen av de särskilda punkterna endast rubrikerna skulle uppläsas.

Punkterna 1—22.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 23, angående kontrollstyrelsen: avlöningar.

Efter föredragning av punkten anförde

Ang. kontrollstyrelsen: avlöningar.

Herr **Råstock**: Herr talman! Jag kommer icke att ställa något säryrkande, men som kammarens ledamöter finna, är vid denna punkt avgiven en reservation av herr Nilsson i Malmö. Han ifrågasatte vid statsutskottets behandling av denna punkt såsom lämpligt att göra ett uttalande i den riktningen, att det med hänsyn till kontrollstyrelsens alltmer affärsbetonade verksamhet vore riktigt, att man från Kungl. Maj:ts sida övervägde lämpligheten av att åstad-

Ang. kontrollstyrelsen: avlöningar. (Forts.)

komma en organisation av kontrollstyrelsen, som vore mera anpassad efter de nya arbetsuppgifter, som så småningom kommit att åvila detta ämbetsverk.

Reservanten anförde vidare, att det kanske vore skäl tänka på att även i någon mån anpassa rekryteringen efter dessa nya förhållanden.

Det är, herr talman, endast för att så försiktigt som möjligt uttrycka min sympati för reservantens synpunkter i denna fråga, som jag begärt ordet för att säga dessa få ord.

Jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 24—44.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 45.

Lades till handlingarna.

Punkterna 46—50.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 51.

Lades till handlingarna.

Som tiden var långt framskriden beslöt kammaren på hemställan av herr talmannen, att uppskjuta behandlingen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 10.

Interpellation. Ordet lämnades härefter på begäran till

Herr **Lundqvist**, som yttrade: Herr talman! Enligt 57 § i gällande stadsplanlag äger Konungen förordna, att vad i denna lag är stadgat för stad skall äga motsvarande tillämpning för tätare bebyggd ort på landet; och äger Konungen därvid meddela det förbud mot nybyggnad inom orten, som föranledes av omständigheterna. Redan därförut — så snart fråga om sådant förordnande föreligger — kan enligt samma lagrum förbud mot nybyggnad komma till stånd. I avbidan på frågans slutliga avgörande äger nämligen Konungens befallningshavande utfärda förbud att, utan dess tillstånd i det särskilda fallet, verkställa nybyggnad inom området.

Det torde icke råda mer än en mening om behövligheten av dessa möjligheter att, när man siktar till en stadsmässig reglering av bebyggelsen inom ett område, redan under förberedelserna därtill kunna förhindra sådan bebyggelse, som skulle kunna försvåra genomförandet av den avsedda regleringen. Först i och med att stadsplan fastställs för området blir denna reglering bestämd. Och som bekant har man att räkna med att ansemlig tid kan komma att förflyta från det frågan om tillämpning av stadsplanlagens stadsbestämmelser inom ett framväxande samhälle tages upp och tills man når fram till målet: stadsplanens fastställande. Mycken olycklig bebyggelse skulle under den tiden kunna ske, om bebyggelsen då alltjämt fick fortgå i frihet.

Men det vill synas, som om något mer än möjlighet att meddela nybyggnadsförbud vore behövt för att icke samhället i avbidan på stadsplanens fastställelse i dylika fall skall vara utsatt för risken att olämpliga åtgärder vid-

Interpellation. (Forts.)

tagas, vilka efter stadsplanens fastställelse skulle vara uteslutna. Jag åsyftar härmed det förhållandet, att enligt 20 § i stadsplanelagen schaktning, fyllning, trädfällning eller annan därmed jämförlig åtgärd icke må vidtagas inom område, som ingår i stadsplan, såvida åtgärden uppenbarligen är av beskaffenhet att kunna väsentligt försvåra områdets användande för avsett ändamål. Även det skydd mot olämpliga åtgärder, som man velat bereda genom *detta* lagstadgande, torde åtminstone i särskilda fall kunna vara lika behövt redan under övergångstiden från det frågan om tillämpning av stadsplanelagens stadsbestämmelser inom ett samhälle tages upp och till stadsplanen hunnit fastställas.

Min uppmärksamhet har riktats härför på med anledning av vad som i detta avseende passerat inom ett municipalsamhälle här i Stockholms närhet, för vilket stadsplanelagstiftningens stadsbestämmelser nu varit tillämpliga i tio års tid, men som ännu icke fått någon stadsplan fastställd. I avvaktan härför gäller förbud mot nybyggnad. Samhället har karaktären av trädgårdssamhälle, och det ligger otvivelaktigt största vikt uppå att denna dess karaktär bibehålles och än vidare utvecklas. Markens naturliga beskaffenhet inom samhället erbjuder goda förutsättningar härför. Men just denna tillgång inom samhället håller nu på att spolieras. Enskilda markägare — bosatta å annan ort — ha tagit sig för att i stor skala försälja och bortforsla jord från sina fastigheter. Redan har ett 10-tal stadsägor inom samhället med en sammanlagd areal av närmare 30,000 kvadratmeter blivit på detta sätt fördärvade. Och man har anledning befara, att denna skadegörelse, om den får ohindrat fortgå, skall bli ännu mera omfattande, innan samhällets besvärliga stadsplanefråga kan bli löst. Man står inför utsikten, att *då* ett stort antal blivande byggnadstomter komma att utgöra — för att tala med en av samhällets ledande förtroendemän — »avskräckande sterila vrak, som icke utan stora upppoffringar kunna förvandlas till villaträdgårdar».

Man har försökt sätta stopp för denna olyckliga trafik men misslyckats. En av ifrågavarande markägare har av allmänna åklagaren i orten åtalats för att han utan tillstånd av samhällets byggnadsnämnd företagit schaktningsarbete och bortforslat jord från sin stadsäga samt fortfarit därmed trots föreläggande av nämnden att omedelbart upphöra med arbetet. Häradsrätten dömde visserligen vederbörande jämlikt 120 § byggnadsstadgan till ansvar för överträdelse av detta föreläggande; men hovrätten har efter besvär funnit honom lagligen oförhindrad att på sätt som skett utan byggnadsnämndens lov låta bortforsla jord från sin fastighet och har sålunda med upphävande av häradsrättens utslag ogillat den mot honom förda talan.

Under sådana förhållanden synes man icke kunna komma till annan slutsats, än att det nu omnämnda samhället — och naturligen även andra därmed jämförliga samhällen — härvidlag sakna det skydd mot olämpliga åtgärder från enskilda markägares sida, som de rätteligen borde vara tillförsäkrade. Det anförda torde visa, att betydande värden kunna stå på spel, om icke ett sådant skydd åstadkommes. Jag kan ej heller underlåta att påpeka, att tidigare framlagda stadsplaneförslag för det samhälle, jag här talat om, synas ha mött motstånd väsentligen därför, att i desamma icke tillräckligt stora områden varit avsatta till parker och andra platser för allmän trevnad. I betraktande härav synes det så mycket egendomligare, att enskilda markägare inom samhället kunna ha möjlighet att, under det arbetet med stadsplanen pågår, vidtaga åtgärder, som måste komma att i hög grad försvåra samhällets fortsatta utveckling just såsom trädgårdssamhälle.

Jag tillåter mig rikta herr statsrådets och chefens för justitiedepartementet uppmärksamhet på det nu påtalade förhållandet, för den händelse herr stats-

Interpellation. (Forts.)

rådet icke redan haft anledning uppmärksamma detsamma, och jag ber att i anslutning härtill få till herr justitieministern framställa en vördsam förfrågan, huruvida icke herr statsrådet finner något böra åtgöras för att både i det omförmälda och andra liknande fall förhindra sådan skadegörelse, som här nämnts.

Ifrågavarande anhållan bifölls.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.53 e. m.

In fiden:
Sune Norrman.

Onsdagen den 30 mars.

Kl. 7.30 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag för budgetåret 1938/39 till bidrag till pediatrisk klinik och poliklinik i Stockholm, och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 2.

Ang. anslag till karolinska sjukhuset och serafimerlasaretet. Härpå föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till karolinska sjukhuset och serafimerlasaretet.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Råstock**: Herr talman! Vid 1937 års riksdag föreslog statsutskottet bland annat följande uttalande i sitt utlåtande nr 181 på sid. 41: »Vidare vill utskottet uttala sin anslutning till det av allmänna civilförvaltningens lönenämnd framställda förslaget om upphävande av rätten till ersättning för utfärdande av intyg eller utlåtanden beträffande sådana poliklinikpatienter, på vilka bestämmelserna i lagen om olycksfall i arbete äga tillämpning.» Riksdagen biföll utskottets förslag. Jag har för min del den allra största respekt för allmänna civilförvaltningens lönenämnd, men jag får säga, att jag kände mig en smula bönhörd över hövan, när jag fick se statsrådets och chefens för ecklesiastikdepartementet proposition nr 103 till innevarande års riksdag. Statsrådet Engberg känner säkert till, vad jag nu kommer att säga, ty en del av mina replipunkter äro återgivna i propositionen. När jag säger, att jag för min del känt mig bönhörd över hövan, menar jag, att utskottets av mig citerade uttalande borde resulterat i, att Kungl. Maj:t föranstaltat om en fullständig utredning, som riksdagen sedan fått taga ställning till. Den nu föreliggande utredningens fullständighet vill jag inte precis klaga på, men däremot i någon mån på det sätt, varpå utredningen använts av statsrådet. De mest sakkunniga

Ang. anslag till karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet. (Forts.)
instanserna hava avstyrkt förslaget, och statsrådet har, såvitt jag kunnat finna, endast kunnat stödja sig på ett uttalande av en visserligen betydande reservant i sjukhusdirektionen. Jag för min del tror, att man bör erinra sig, vad riks-försäkringsanstalten framhållit i sitt utlåtande. Jag skall icke trötta med att läsa upp allt för mycket av det utan bara hänvisa till riks-försäkringsanstaltens konklusioner. Anstalten påpekar, att det egentligen är expertutlåtanden, som vederbörande läkare hava att avgiva. Vidare skall jag be att få framhålla något, som kanske får anses hämtat ur egen fatabur, nämligen att läkarna torde vara juridiskt ansvariga för innehållet i de intyg, de utfärda. Ytterligare ber jag få tillägga, att det säkerligen innebär en garanti för intygens vederhäftighet, att intygen utfärdas av de läkare, som haft hand om vederbörande patienter. Dessa läkare äro till exempel bättre än andra i stånd att, om en patient vid tiden för ett olycksfall lidit av någon sjukdom, avgöra, om sjukdomen på grund av olycksfallet utvecklats i elakartad riktning eller ej. Riks-försäkringsanstalten har framhållit, att dessa läkareintyg för att hava något verkligt värde böra vara omsorgsfullt utarbetade. De unga läkare, det här är fråga om, hava, hittills åtminstone, utfört detta arbete på tid, som legat utom den normala tjänstgöringstiden. De borde därför enligt min mening hava rätt att påräkna någon inkomst av detta sitt arbete. I stället ser det ut — jag säger »ser ut» — att bliva på det sättet, som om läkarna, som fått en blygsam löneförbättring så sent som i fjol, finge vidkännas en ekonomisk åderlätning. På tal om läkarnas ekonomi kan jag icke underlåta att fästa uppmärksamheten på att jag redan år 1916 eller 1917 eller kanske det var något senare — jag minns inte så noga — hade att syssla med hithörande frågor under arbete i den s. k. provinsialläkaredistriktkommittén. Kommittén kom underfund med, att kostnaderna för en läkares utbildning redan då uppgingo till omkring 30,000 kronor. Om jag säger, att det icke blivit billigare sedan dess, tror jag, att jag befinner mig på ganska säkra stigar. Jag vågar också göra gällande, att, om andra än sådana, som äro verkligt förmögna, skola våga ägna sig åt läkarbanan, måste man sörja för att läkarna, när de kommit så långt i sin utbildning, att de exempelvis tjänstgöra vid serafimerlasarettet och karolinska institutet, erhålla skälig ersättning för sitt arbete. Jag tror, att om man här går för brådstörtat till väga, så kommer även allmänheten att bliva lidande, och det kan jag icke heller finna vara riktigt. Jag gör mig den frågan: på vilket sätt skall man, om nuvarande bestämmelser upphävas, kunna honorera vederbörande läkare för det arbete, som de utföra utom den egentliga tjänstgöringstiden? Skall det ske med tillämpning av någon i vederbörande avlöningsreglemente förefintlig bestämmelse om övertidsersättning eller hur skall det ordnas? Kan man överhuvud taget säga, att det föreligger någon direkt skyldighet för dessa läkare att åtaga sig sådant arbete? Allt detta är frågor, som, såvitt jag kan se, i propositionen lämnats obesvarade. Situationen blir icke bättre därför att utskottet icke haft något att invända mot vad statsrådet Engberg i propositionen föreslagit därom, att Kungl. Maj:t efter hörande av direktionen skulle äga utfärda nödiga bestämmelser. Jag finner en liten tröst i vad utskottsmajoriteten skrivit på sid. 12. Det är ju på sätt och vis något så när av löfteskarakter. Det står där i andra stycket nedifrån ungefär mitt i stycket, att ersättning för utfärdande av intyg eller utlåtanden beträffande sådana poliklinikpatienter, på vilka olycksfallsförsäkringslagen äger tillämpning, bör avskaffas i sin nuvarande form. Jag upprepar, vad jag redan sagt: i vilken form kan, om nu gällande bestämmelser upphävas, ersättning tänkas kunna utgå till läkarna för ifrågavarande arbete? Allt detta svävar man i okunnighet om. Det skulle vara önskvärt att få det litet närmare preciserat.

Jag är för min del säker på, att statsrådet Engberg icke skall försumma att

Ang. anslag till karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet. (Forts.)
taga hänsyn till den vädjan, som jag nu vill rikta till honom och som går ut på att han, när han blir färdig med den nya utredningen i ämnet, icke brådskar med kungörelsens utfärdande utan låter riksdagen få tillfälle att se, vad det är fråga om. Jag föreställer mig också, att det skulle vara lämpligt — i dessa tider plägar man ju förhandla med alla möjliga organisationer om spörsmål, som angå dem — att man också finge veta, huruvida den läkarorganisation, som saken närmast rör, haft tillfälle att göra sin mening hörd. Allt detta är saker, som jag nu vill vädja till statsrådet Engberg att beakta. Jag hoppas, att han rättar till, vad som behöver rättas till och lägger fram förslag i ärendet till riksdagen. Riksdagen har ju bestämt lönerna. Jag kan icke föreställa mig, att Kungl. Maj:t skulle vara befogad att minska läkarnas inkomster och därigenom göra avsteg från vad riksdagen bestämt om deras löner.

Herr talman, jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag, men jag har icke kunnat finna mig i att stillatigande vara med om att lämna åt Kungl. Maj:t att ensam avgöra en så pass viktig fråga.

I detta anförande instämde herrar *Nylander, Holmdahl och Bagge, fru Gustafson*, herrar *Arnemark, Mosesson, Lundqvist, Thorell, Tornegård, Nilson* i Eskilstuna, *Janson* i Frändesta, *Holmgren, Lundberg, Erlander, Nolin, Lindskog, Holmbäck, Andersson* i Lindome, *Nilsson* i Göteborg, *Tengström, Hellberg* och *Sundberg*, fröken *Öberg* samt herrar *Leffler, Kyling* och *Gezelius*.

Herr Lithander: Herr talman! Om något sådant som detta massinstämmande förekommit i det engelska parlamentet, skulle regeringen antagligen måst demissionera. Nu är det ju icke i England utan i Sverige som det inträffat. Herr talman, jag skall för min del be att få livligt instämma i vad den ärade ordföranden i statsutskottet här yttrat. Jag tror, att det ur många synpunkter skulle vara mycket olyckligt icke bara för läkarna utan även för den svenska allmänheten, om regeringen i fortsättningen skulle följa den väg, som regeringen i propositionen tillkännagivit sig ha för avsikt att följa och som utskottet också gått in för. Mot utskottets utlåtande har endast avgivits ett par blanka reservationer.

Det gäller här en dess bättre mycket sällsynt företeelse i vårt offentliga liv. Grundlagen föreskriver, att en kungl. proposition skall remitteras till vederbörande myndigheter. Myndigheternas utlåtande publiceras i propositionen. I detta ärende har regeringen i allting gått emot vad de på området verkligt sakkunniga myndigheterna ansett vara det enda riktiga. Jag ber att få fästa kammarrens uppmärksamhet på, att regeringen gått emot, vad riks-försäkringsanstalten förklarar vara riktigt. Den har gått emot, vad de ömsesidiga försäkringsbolagens förening förklarar vara riktigt. Den har gått emot, vad de medicinskt verkligt sakkunniga inom direktionen för karolinska institutet och serafimerlasarettet förklarar vara riktigt. Regeringen har följt vad en reservant i sjukhusdirektionen, tillika byråchef i statskontoret, föreslagit. Regeringen har gått emot medicinalstyrelsen, vårt lands främsta auktoritet på detta område. Medicinalstyrelsen har nämligen instämt i, vad majoriteten inom serafimerlasarettet och karolinska institutet anför. Det står omnämnt i den kungl. propositionen i specialreferaten. Departementschefen redogör på sid. 29 i propositionen för sin ställning till saken. Han räknar upp, vilka som ha yttrat sig över utredningen: sjukhusdirektionen, riks-försäkringsanstalten, de ömsesidiga försäkringsbolagens förening hava icke funnit skäl föreligga för upphävande av nämnda rätt, medan däremot statskontoret i likhet med en reservant inom direktionen uttalat sig i motsatt riktning. Det kan ju vara ett minnesfel, det kan vara ett tryckfel — även denna regering kan ju fela — men statsrådet har

Ang. anslag till karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet. (Forts.)

glömt att i denna redogörelse tala om, att medicinalstyrelsen, vår främsta auktoritet, är emot honom. Denna underlåtenhet kan ju hava berott på en tillfällighet. Ecklesiastikministern har ju så mycket att stå i. Jag har velat för kammaren tala om detta därför att statsrådet på raderna inunder säger: »för egen del har jag kommit till den uppfattningen, att de övervägande skälen tala för avskaffande av nämnda ersättningar i deras nuvarande form.» Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på att denna slutledning, som statsrådet kommit till, absolut går stick i stäv emot vad alla ansvariga — nej icke alla ansvariga, ty statskontoret är ju också ansvarigt — men alla beträffande läkarvården verkligt sakkunniga anfört. Det är detta, jag velat framhålla. Jag skulle, herr talman, vilja tillägga följande. Vi veta, under vilka oerhörda svårigheter många fattiga ynglingar ägna en tio år av sitt liv åt medicinska studier vid universitetet. Många gånger ha de dessförinnan under sin uppväxttid haft att kämpa mot stora svårigheter och varit tvungna att iakttaga den största sparsamhet. Sedan de lämnat universitetet och nått det mål, som alltifrån ungdomen hägrat för dem, erhålla de under de första åren en mycket blygsam ersättning för sin möda. Nu vill regeringen minska de unga läkarnas blygsamma inkomster. Därvid är även att beakta, att regeringen vill beröva läkarna deras lön för ett arbete, som de huvudsakligen utföra på sin fritid och med användande av extra skrivhjälp. Därtill kommer, mina herrar och damer, att det gäller ett arbete, som icke direkt faller under läkarnas ämbetsutövning, ty till deras ämbetsutövning hör sjukvård, men ifrågavarande arbete, som för övrigt på grund av sjukkasseverksamhetens utvidgning med tiden vuxit i omfång, består i utfärdande av intyg, som skola tjäna till ledning för bedömande av, om och i vad mån personer äro berättigade att erhålla sjukersättning. Det är icke fråga om någon sjukbehandling utan det är endast fråga om reglerande av ett ekonomiskt mellanhavande mellan två parter. Man har velat ha mycket kvalificerade personer för detta arbete och därför har man valt dessa läkare. Regeringen har gått emot de sakkunniga myndigheterna. Regeringen säger visserligen, att det är meningen, att låta dem, som nu innehava ifrågavarande befattningar, uppbära ersättning enligt oförändrade grunder. Man vet ju dock, hur snabbt ombyte sker på dessa platser. Beträffande ersättning till dem, som skola efterträda de nuvarande innehavarna, vill regeringen efter hörande av direktionen framlägga förslag. Jag hoppas, herr statsråd, att jag icke uttrycker mig vanvördigt, om jag säger, att regeringen helt enkelt givit en god dag i vad sjukhusdirektionen yttrat. För framtiden vill regeringen emellertid hämta vägledning från direktionen och taga ad notam, vad denna förklarar sig anse vara riktigt. Jag tycker, att spåren litet grand förskräcka. Man kan hysa farhågor för, att regeringen i fortsättningen liksom nu kommer att ignorera även den myndighet, som i särskilt hög grad bör hava ett ord med i laget. Det är, herr talman, icke endast de sakkunniga myndigheterna, som här ställt sig avvisande till regeringens förslag och ansett dess genomförande vara ur alla synpunkter icke önskvärt. De yngre läkarna, representerande icke mindre än en tredjedel av den svenska läkarkåren, hava enstämigt uttalat sig emot förslaget. Det är dessa läkare som under kommande tider skola utföra ifrågavarande arbete. Den förening, som de representera och vars talan de fört, omfattar inemot hundra procent av de läkare, som fylla betingelserna för att få tillhöra föreningen, d. v. s. av dem, som kunna tänkas komma att erhålla dessa platser. Vi äro alla stolta över den höga standard, som råder vid våra sjukhus och över det sätt, varpå sjukhusen skötas. Jag vill fästa statsrådets uppmärksamhet på att det vore oklokt att i denna detaljfråga gå på den linje, som regeringen förklarat sig vilja följa, och som måste leda

Ang. anslag till karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet. (Forts.)
till en sänkning av läkarnas standard. Här kan intet yrkande göras. Vid frågans behandling i första kammaren framkallade den kritik, som riktades mot förslaget, många instämmanden från personer, tillhörande skilda politiska partier. Jag vill hoppas, att även i andra kammaren skall resas ett starkt motstånd mot förslaget. Jag vill vidare uttrycka den förhoppningen, att regeringen skall fästa tillbörligt avseende vid kritiken och att regeringen, när regeringen kommer fram med ett förslag, som jag liksom statsutskottets ärade ordförande hoppas riksdagen skall få tillfälle att taga ställning till, skall ha de verkligt sakkunniga myndigheterna med sig och icke mot sig.

Med herr Lithander förenade sig herr *Sandström*.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! Vore det icke skäl i att andra kammaren en smula lugnade sina upprörda känslor i detta fall? Här ha vi ett skolexempel på, hur riksdagen, sedan den begärt något av Kungl. Maj:t, ganska snart kan ändra ståndpunkt.

Herr Lithander fällde ett uttryck om hur förhållandena växla snabbt här i livet. Detta tyckes också vara fallet i avseende på den fråga, som vi nu ha att behandla. Det är på det sättet, att riksdagen, utan att jag vet att däremot restes någon opposition i andra kammaren, i fjol begärt precis det här, som Kungl. Maj:t nu föreslagit i år, nämligen i sin skrivelse beträffande lönerna vid serafimerlasarettet och karolinska institutet, så att någon anledning att vara särskilt indignerad på Kungl. Maj:t har verkligen icke andra kammaren, ifall den vill erinra sig, vad den sade i fjol.

När jag varit med om att biträda vad Kungl. Maj:t på riksdagens begäran föreslagit, har jag velat hävda en princip, som jag tror, att andra kammaren håller ganska starkt på, nämligen att sportlerna skola försvinna i den allmänna förvaltningen. Det här är nämligen ett slags sportler. Läkarna kanske ej betrakta sig som statens ämbets- eller tjänstemän. Läkarna vid serafimerlasarettet och karolinska institutet äro i varje fall statens ämbetsmän. De skola ha ordentligt betalt för sitt arbete. Om det är så, att den tjänst, de göra det allmänna, icke är tillräckligt avlönad, får det allmänna se till, att det betalar dem så, att de få den ersättning, de hava rätt att fordra. Men de skola icke ha några extra inkomster, i synnerhet om man ej vet, på vilka de komma att falla. Vem är det som talar om för andra kammaren, att det är de yngre läkarna, de mest behövande läkarna, som få dessa inkomster? Känner andra kammaren till, hur det förhåller sig? Är herr Råstock säker om att det är just de mest behövande unga läkarna, som få det mesta av denna ersättning?

Ifall det förhåller sig på det sättet, att det här är ett arbete utöver det, som man kan ålägga en läkare att göra, så får staten enligt min mening i fortsättningen medelst särskilt utmätt övertidsersättning giva precis de läkare, som utföra tjänsten, det arvode, de kunna kräva för det särskilda arbete som de utföra med att utfärda dessa intyg.

Jag återkommer till vad jag sagt. Andra kammaren har begärt just det förslag, som Kungl. Maj:t har lagt fram för andra kammaren. Det begärde andra kammaren 1937. Jag tycker ej, att det skulle vara vidare passande, att andra kammaren 1938 i något slags indignation ger sig själv en örfil.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herrar *Jansson* i Falun, *Fast*, *Andersson* i Södergård, *Svensson*, andre vice talmannen *Magnusson*, *Eriksson* i Stockholm, *Pettersson* i Hällbacken och *Sundström* i Vikmanshyttan.

Ang. anslag till karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet. (Forts.)

Herr Råstock: Herr talman! Jag är icke riktigt säker på, att herr Jonsson i Eskilstuna hörde vad jag sade. Annars hade han icke kunnat slå in öppna dörrar på detta sätt. Jag citerade ordagrant vad statsutskottet skrev i sitt utlåtande nr 181 sidan 41 men skyndade tillägga, att jag för min del kände mig bönhörd över hövan. Nu finner jag, att herr Jonsson i Eskilstuna i slutet av sitt anförande gick in för att dessa läkare skulle ha ordentligt betalt för sitt arbete, fastän han reserverade sig för, att det skulle klarläggas, i vilka former det skulle ske. Det har jag ju också här gjort. Jag har bara väntat till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet att låta riksdagen veta, vad han ville åtgöra i saken. Vi begärde ej i fjol, att denna fråga skulle vila på enbart allmänna civilförvaltningens lönenämnds utlåtande. Men vi anslöto oss till det och förutsatte, att vi skulle få veta, vad det bleve fråga om. Men det ligger icke till så i år, utan här begär Kungl. Maj:t att få utfärda en kungörelse efter hörande av direktionen. Det är skillnaden. Jag har icke gjort någon som helst anmärkning mot Kungl. Maj:t men hävdar min rätt att känna mig bönhörd över hövan. Något annat har jag ej sagt.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 3.

Till avgörande förelåg härefter statsutskottets utlåtande, nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en personlig professur för professorn K. B. J. Karlgren.

Uti en den 4 februari 1938 dagtecknad proposition (nr 104) hade Kungl. Maj:t, under återopande av vid propositionen fogat utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden för nämnda dag, föreslagit riksdagen att dels medgiva, att för professorn Klas Bernhard Johannes Karlgren finge från och med dagen efter professor J. G. Anderssons avgång från sin professors- och föreståndarbefattning inrättas en personlig befattning såsom professor och föreståndare för ostasiatiska arkeologiska samlingarna med de åligganden för Karlgren såsom innehavare av denna befattning, som av Kungl. Maj:t bestämdes, dels ock besluta, att Karlgren skulle såsom innehavare av den personliga professors- och föreståndarbefattningen vara i avlöningshänseende likställd med universitetsprofessor.

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts förevarande förslag.

Vid utlåtandet hade reservation avgivits av herrar *Olof Olsson, Johansson* i Fredrikslund, *Nilsson* i Fredriksfält, *Jonsson* i Lycksele, *von Heland, Bäcklund, Jansson* i Falun, *Jeppsson, Andersson* i Södergård och *Hansson* i Rubbestad, som ansett, att utskottet bort avstyrka Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag.

Ang. inrättande av en personlig professur för professorn K. B. J. Karlgren.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr Andersson i Södergård: Herr talman! Vid detta utlåtande är fogad en reservation av tio statsutskottets ledamöter. I anledning av detta skall jag som reservant be att få säga några ord.

Såsom framgår av statsutskottets utlåtande beslöt riksdagen 1926 på grund av en kungl. proposition, att det skulle inrättas en personlig professur för professorn Gunnar Andersson för att han skulle få bearbeta de ostasiatiska samlingarna. När riksdagen fattade detta beslut, var det i full anslutning till

Andra kammarens protokoll 1938. Nr 24.

Ang. inrättande av en personlig professur för professorn K. B. J. Karlgren.
(Forts.)

den då avlämnade kungl. propositionen som riksdagen gjorde det uttalandet, att det skulle vara en personlig professur för Gunnar Andersson men att, när han komme till pensionsåldern, beräknades det, att det icke skulle bliva någon professur i fortsättningen utan att samlingarna sedan skulle omhändervahas av historiska museet under överinseende och ledning av en antikvarie. Det skulle alltså, som riksdagen bestämt uttalade, icke bliva några konsekvenser för framtiden.

Nu visar det sig emellertid, att dessa konsekvenser, som icke skulle komma, ha kommit i alla fall. Kungl. Maj:t föreslår till årets riksdag, att vid professor Anderssons avgång det skall tillsättas en ny professur för att fortsätta bearbetningen av de numera utökade ostasiatiska samlingarna. Det kan åtminstone ur lekmanasynpunkt befaras, att, när den nu föreslagna professurens innehavare kommer att avgå efter femton år vid uppnådd pensionsålder, samlingarna komma att befinna sig i ett icke fullt bearbetat skick. Det är nämligen så, som det framkommit upplysning om, att de ursprungliga samlingarna, som professor Andersson skulle bearbeta och hava färdiga vid sin avgång vid uppnådd pensionsålder, icke på länge än äro färdigbearbetade. Och när professor Karlgren, om han nu efterträder honom på denna tjänst, blir pensionsmässig, så har han kanske ägnat det mesta intresset åt de nya samlingarna, som hänföra sig till bronsåldern. Då torde väl de gamla samlingarna icke ha fått åtnjuta så särdeles stor vård, ty han torde ej hinna med att bearbeta dessa samlingar så, att de ur vetenskaplig synpunkt bli färdiga. Det bli de kanske aldrig.

Vi reserverar oss därför ansett, att det är en tämligen riskabel väg att på detta sätt inrätta personliga professurer och säga, att de icke komma att medföra konsekvenser och icke fortsätta. Men de fortsätta; och man vet ej, hur snart det blir behov av nya professurer på detta område, om det här skall fortgå på detta sätt.

Vi ha därför anslutit oss till statskontorets utlåtande, som är i överensstämmelse med riksdagens tidigare fattade beslut. Jag ber att få citera några ord ur detta utlåtande, däri det anføres: »Det kunde icke annat än väcka en viss uppmärksamhet, att man nu sköte undan den ursprungliga, i och för sig naturliga tanken att ställa här avsedda samlingar under en av antikvarierna vid historiska museet. Tillräckligt skäl härtill kunde knappast anses ligga i den omständigheten, att samlingarna i fråga icke kunde förväntas vara vederbörligen bearbetade och vetenskapligt behandlade vid Anderssons avgång från föreståndarbefattningen, då det näppeligen kunde vara nödvändigt, att de arbetsuppgifter, som intill dess ej medhunnits, måste utföras just av den, som vore föreståndare för samlingarna. Statskontoret ifrågasatte, om icke ifrågavarande samlingar från och med tidpunkten för Anderssons avgång skulle kunna ställas under inseende av befattningshavare i lägre löneställning än den föreslagna.»

Till detta vill jag erinra om vad som står litet ovanför på sidan 19, nämligen att alltsedan 1929 har professor Karlgren även direkt gjort en stor insats i de ostasiatiska samlingarnas vetenskapliga bearbetning. Då undrar jag för min del, om icke professor Karlgren även i fortsättningen skulle kunna ägna detta vetenskapliga arbete och intresse åt samlingarna vid sidan om sin professorstjänst i Göteborgs högskola så som han kunnat det hittills. Då torde han väl kunna bearbeta det viktigaste och värdefullaste av dessa samlingar. I så fall skulle väl frågan kunna ordnas på sådant sätt, att samlingarna ställdes under inseende av en antikvarie.

Det sades i debatten i första kammaren, att det är orimligt att tänka sig

Ang. inrättande av en personlig professur för professorn K. B. J. Karlgren.

(Forts.)

detta, därför att det finnes ingen antikvarie vid historiska museet, som kan lösgöras för denna uppgift. Men eftersom professor Andersson icke skall avgå förrän nästa år, torde det vara möjligt för statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet att framlägga ett sådant förslag nästa år, att en antikvarie skulle kunna ställas till förfogande för uppgiften, när professor Andersson avgår. Också kan man tänka sig utvägen att låta professor Andersson kvarstå i tjänst något längre. Det ginge nog att behandla saken på detta sätt.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! Det är alldeles riktigt, att Kungl. Maj:t för tolv år sedan och riksdagen för lika lång tid sedan ansåg, att när man skapade en personlig professur för Gunnar Andersson och upprättade ostasiatiska museet, skulle det vara en institution, som skulle ledas av Andersson så länge han kvarstode i sin tjänst men som sedan skulle komma att föras över från sin självständiga ställning till att bliva en del av historiska museet. Det var riktigt, att dåvarande Kungl. Maj:t förklarat, att beslutet om inrättandet av en personlig professur åt Andersson icke skulle få några konsekvenser. Men sådana där uttalanden känna vi till här. Det gör Kungl. Maj:t ibland och riksdagen gör det också ibland för att trösta sig själv. Man säger, att det får ej bliva prejudikat eller det och det får icke medföra konsekvenser. Det är att liksom plåstra på sitt samvete, om jag får uttrycka mig på det sättet. Det betyder icke mycket. Har man fattat ett beslut en gång, så medför det konsekvenser, vad man än säger. Det betyder icke så mycket vad man säger och vad man pratar, utan det avgörande är vad man gör.

Man har nu en gång skapat detta museum och skapat en föreståndarbefattning vid det samt inrättat en personlig professur. Nu visar det sig, att det forskningsområde, som professor Andersson har, kommit att under årens lopp vidgas. Han har ej kunnat fullfölja den ursprungliga tanken att ordna museet, så att det bleve ett avslutat helt och så att det icke växte, utan det växer. Man gör nya upptäckter. Forskningen gör nya rön, som tillföras museet i Stockholm. Forskningen öppnar nya områden, som man förut ej kände till, områden, som den nuvarande föreståndaren icke kan behärska. Då visar det sig, att man kan få en ersättare för honom, som dels kan fullfölja det arbete, som professor Andersson icke kunnat slutföra, och dels föra forskningen med museet som bas ut över nya områden, som den forskare, varom nu är fråga, är specialist på.

Jag känner icke denne forskare, professor Karlgren, och vet icke vad han kan betyda. Men enligt vad människor, som känna till saken, säga, lär han vara en av de mest framstående om icke den allra främste på sitt område i världen. Då bör man väl knyta honom till museet och låta honom arbeta där och fullfölja de nya uppgifter, som öppna sig för den, som skall vara föreståndare för museet. Man kan naturligtvis ställa sig på den gamla ursprungliga och konservativa ståndpunkten, som riksdagen intog för tolv år sedan, och säga, att det nya bryr vi oss icke om. Vi ha tagit ståndpunkt till det för tolv år sedan, och vid den ståndpunkten stå vi fortfarande oberoende av vad som hänt på området. Man kan naturligtvis vara skeptisk mot vad Kungl. Maj:t säger i sin proposition, där denna nya anordning rekommenderas. Man kan vara mycket tveksam och tvivlande på alla möjliga sätt. Man kan hava ett mycket litet positivt intresse för denna sak. Man kanske ej har något positivt intresse alls. Men å andra sidan tror jag icke, att kammaren kan ha så starka skäl för en rent negativ ståndpunkt, att den känner sig berättigad att fälla

Ang. inrättande av en personlig professur för professorn K. B. J. Karlgren.
(Forts.)

det förslag, som Kungl. Maj:t här lagt fram för riksdagen. Det finnes intet skäl till att bereda Kungl. Maj:t den småleken, som ligger i ett sådant nederlag. Det vore en orättvisa. Det vore icke riktigt av riksdagen och andra kammaren.

Jag brukar icke hänvisa till vad första kammaren gjort eller gör, ty ofta är det i mina ögon ingen särdeles rekommendation. Men den här gången har första kammaren efter två timmars debatt, varunder man gjorde upprepade anfall på Kungl. Maj:ts proposition, utan votering godkänt propositionen, fast det är tio reservanter antecknade vid utskottsutlåtandet. Jag tror, att andra kammaren utan att spilla någon längre tid på en diskussion i detta ämne skulle kunna i likhet med första kammaren bifalla utskottets förslag, till vilket jag nu yrkar bifall.

Häruti instämde herr *Tengström*.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och blev utskottets berörda hemställan av kammaren bifallen.

§ 4.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av Storsjön m. m.;

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förberedande arbeten för ny kraftstation vid Torpshammar;

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om kapitalinvestering i fonden för förslag till statsverket till förskott å lotterimedelsfonden;

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för värnpliktige E. F. Björkstrand m. fl. från viss betalningsskyldighet;

nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldande av vissa skadestånds- och ersättningsbelopp; och

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående kompensation till Marstrands stad i anledning av skeppsgosseåkårens indragning.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 5.

Ang. beställning av viss flygmateriel m. m.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget statsutskottets utlåtande, nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beställning av viss flygmateriel m. m.

I proposition nr 149 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden, föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att i enlighet med det i berörda statsrådsprotokoll anförda och inom ramen av de i samma protokoll angivna kostnadsberäkningarna föranstalta om träffande av avtal rörande beställning av flygmateriel för leverans under budgetåren 1939/40—1942/43, dels ock till vissa förskott å flygmaterielleveranser å riksstatens fjärde huvudtitel under F. Flygvapnet: flygmateriel för budgetåret 1938/39 anvisa ett reservationsanslag av 7,325,000 kronor.

Ang. beställning av viss flygmateriel m. m. (Forts.)

Utskottet hemställde att riksdagen måtte

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att i enlighet med vad departementschefen i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 25 februari 1938 anfört och inom ramen av däri angivna kostnadsberäkningar föranstalta om träffande av avtal rörande beställning av flygmateriel för leverans under budgetåren 1939/40—1942/43;

b) till vissa förskott å flygmaterielleveranser under fjärde huvudtiteln för budgetåret 1938/39 anvisa ett reservationsanslag av 7,325,000 kronor.

Vid utlåtandet voro fogade reservationer:

1) av herr *Lindberg* i Umeå, som ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 149;

2) av herr *Jonsson* i Eskilstuna, utan angivet yrkande.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr *Lindberg* i Umeå: Herr talman! Mina damer och herrar! Med den reservation, som jag låtit anteckna till föreliggande utskottsbetänkande, har jag närmast velat fästa uppmärksamheten på, att ett genomförande av 1936 års försvarsordning kommit och kommer att medföra ekonomiska konsekvenser, som icke voro förutsedda, när beslutet fattades. Jag är för min del redan på det klara med, att om denna organisation skall strikt genomföras enligt 1936 års beslut kommer detta att medföra, jag vågar säga, en rent av äventyrlig ekonomisk belastning.

Jag har tillåtit mig göra en beräkning av de belopp, som årets riksdag anslagit eller kan anses komma att anslå för försvarsändamål. Om jag därvid medräknar de 50 miljoner kronor, som statsministern ställt i utsikt att regeringen kommer att föreslå riksdagen att bevilja, kommer jag till en sammanlagd summa på över 290 miljoner kronor. I detta belopp har jag då medräknat kostnaderna för det militära pensionsväsendet på mellan 20 och 25 miljoner kronor. Denna väldiga summa, 290 miljoner kronor, beviljad av en enda riksdag, är ju i och för sig ägnad att väcka bekymmer, men det ginge väl ändå an, om man kunde hoppas på att militärutgifterna under de närmaste åren komma att hålla sig på en nivå, som man åsyftade vid försvarsfrågans lösning för ett par år sedan. Jag tror emellertid, att man måste vara beredd på, att dessa utgifter under flera år framåt komma att avsevärt överstiga 200 miljoner kronor, pensionskostnaderna icke medräknade, i stället för de 148 miljoner kronor, som försvarsreformen årligen skulle kosta. Om vi nu, som man väl får lov att göra, räknar med en försvagad ekonomisk konjunktur, kommer det helt visst att visa sig, att ett upprätthållande av försvarsorganisationen i dess nuvarande omfattning icke är möjligt utan eftersättande på ett betänkligt sätt av synnerligen viktiga andra statsutgifter. Då kan det nog icke undvikas, att man blir tvungen att överväga begränsningar i organisationen för att få ned kostnaderna. Men ju längre man kommer med uppbyggandet av 1936 års försvarsorganisation, desto svårare kommer det att bli att företaga inskränkningar.

Vi ha nu här att behandla en proposition, vari det föreslås, att riksdagen skall binda sig för en merutgift till flygvapnet på 20.5 miljoner kronor. Denna utgift avser flygmateriel endast under den första uppsättningsperioden fram till 1943. Skulle prisförhållandena efter 1943 vara desamma som nu, kommer riksdagen att om några år presenteras en räkning för flygmateriel under andra uppsättningsperioden på minst lika stort belopp, som nu angives i statsutskottets utlåtande.

Ang. beställning av viss flygmateriel m. m. (Forts.)

Jag har ställt mig den frågan, om det icke finnes möjlighet att vidtaga sådana förändringar i fråga om flygmaterielens sammansättning, att kostnaderna kunna nedbringas utan att därför anspråken på militär effektivitet hos flygvapnet blir eftersatt. Det är klart, att meningarna måste vara delade på denna punkt. Jag kan emellertid för min del icke utan vidare godtaga den åsikt, som man företräder inom flygvapnet, en åsikt som satt sin prägel både på försvarskommissionens arbete och på 1936 års regeringsproposition. Man har i våra dagar på många håll icke så särdeles stor respekt för den sakkunskap, som flottans män företräda, och jag förstår icke, att de s. k. flygsakkunniga, som för oss här i landet är någonting tämligen nytt, äro så mycket förnämligare, att man på sätt här skett får böja sig för deras ord. Om jag nu hade föreslagit, att man skulle minska organisationen genom indragning av några regementen eller minska flottan under dess nuvarande storleksordning eller beskära flygvapnets personaluppsättning, förstår jag, att man med ett visst berättigande hade kunnat invända, att riksdagen dock får stå vid sitt ord under något längre tid än bara ett par år. Nu är det emellertid fråga om flygmaskiner, om en plan för uppsättning av sådana till flygvapnet, om vilken plan jag tillåter mig säga, att den är tämligen improviserad. Det är fråga om materiel med en livslängd på ett starkt begränsat antal år, en materiel, som är underkastad ständig utveckling. Det skulle alldeles säkert vara möjligt att åstadkomma mycket betydande besparingar, om man reviderar 1936 års uppsättningsplan för flygvapnet, så att den bättre passar in i det s. k. neutralitetsförsvar, som man tillämnar den svenska militärorganisationen. Jag tror för min del, att det vore god politik att minska eller helt utesluta de större bombflygplanen, d. v. s. de typer, som kosta de mesta pengarna.

I detta sammanhang vill jag fästa uppmärksamheten på, att flygplanstillverkningen för statens räkning sker i ett enda enskilt bolag, som enligt kontrakt tillförsäkras ersättning för alla sina kostnader och dessutom, åtminstone i det första kontraktet, garanteras 10 procents bruttovinst. Det säger sig självt, att man i detta bolag icke kan ha något större intresse av att flygmaterielen blir så billig som möjligt, eftersom vinsten förmodligen kommer att utgå på bruttokostnaderna. Det är, så vitt jag förstår, på flygförvaltningen det beror att öva kontroll över flygplanstillverkningen, men flygförvaltningen, som är en del av flygvapnet, har, vilket väl är ganska mänskligt, intresse av att flygplansbeståndet blir det allra förnämligaste, vilket är det samma som det allra dyraste. Jag undrar nu, om det icke kunde vara lämpligt och rimligt att skapa en instans med uppgift att öva tillsyn över hur mellanhavandet mellan Aktiebolaget Förenade Flygverkstäder och flygvapnet eller flygförvaltningen regleras, en instans med uppgift att bevaka de ekonomiska synpunkterna. Det är möjligt, att man på det sättet skulle kunna åstadkomma en hel del besparingar. Jag hemställer till herr statsrådet att tänka på denna sak, som jag för min del tror är ytterligt betydelsefull.

Jag har i min reservation tillåtit mig framhålla, att ett avgörande i nu föreliggande fråga bör kunna uppskjutas till nästa år, och i överensstämmelse med denna uppfattning, herr talman, ber jag att få yrka avslag å Kungl. Maj:ts föreliggande proposition, och bifall till den av mig avgivna reservationen.

Herr andre vice talmannen **Magnusson**: Herr talman! Åtskilliga av de anmärkningar, som herr Lindberg i Umeå här framställt, äro givetvis av det slag, att det tillkommer departementschefen att därpå lämna svar. Jag har därför ingen anledning att upptaga dessa till bemötande.

Ang. beställning av viss flygmateriel m. m. (Forts.)

Herr Lindberg började sitt anförande med att fästa uppmärksamheten på, att ett genomförande av 1936 års härordning kommer att medföra icke förutsedda ekonomiska konsekvenser. Men herr Lindberg är väl ändå klok och erfaren nog att förstå och erkänna, att om, sedan beräkningarna gjordes för 1936 års härordning och beslut fattades, betydande prisstegringar av kända skäl inträffat, så kunna vi lika litet undgå att röna inverkan därav och följa med dessa prisstegringar på detta område, som på alla andra områden, där staten utövar någon verksamhet. Däremot tror jag icke, att man har anledning, att om denna kostnadsberäkning fälla ett så hårt omdöme, som herr Lindberg gjorde, då han sade, att ett strikt genomförande av 1936 års härordning skulle för oss medföra en rent äventyrlig belastning. Det har sagts så många gånger tidigare, att det borde vara tämligen överflödigt att upprepa det, att det är icke stegringen av försvarsutgifterna, som ha inneburit den största ökningen av statsutgifterna. Sålunda kunna näppeligen försvarsutgifterna betecknas som den del av statens utgifter, som innebära de största äventyrligheterna.

Det är enligt min mening i avsevärd mån missvisande, när herr Lindberg, då han talar om en kostnadsökning av 290 miljoner kronor, i denna innesluter även de av regeringen begärda särskilda kostnaderna på 50 miljoner kronor. Vi veta icke för närvarande på vilka försvarsgrenar dessa komma att läggas, men givetvis kommer en betydande del därav icke att falla inom ramen för åtminstone de beräknade årliga kostnaderna för 1936 års härordning. Även om det blir fråga om åtgärder och anskaffningar, som ligga inom denna härordnings ram, rör det sig i alla fall om en forcering på så sätt, att vissa anslag skulle komma att utbetalas tidigare än beräknats. Herr Lindbergs siffror bli sålunda missvisande.

Det är emellertid en annan sak, som i detta fall bör vara avgörande. Det lär väl icke på något håll kunna förnekas, och jag tror icke herr Lindberg heller vill göra det, att förhållandena sedan 1936, utrikespolitiskt sett, tillspetsat sig — oron och osäkerheten ha blivit mycket större — att ett påskyndande av härordningens genomförande hör till de allra mest angelägna uppgifter, som de svenska statsmakterna ha eller kunna få sig förelagda. Det kan icke undgås, att detta kräver betydande offer, men de höra till den sortens offer, som vi måste göra, om vi överhuvud taget vilja svara mot de krav, som det nuvarande läget ställer på oss.

Jag skall här icke ingå på att försöka besvara de anmärkningar herr Lindberg framställde gent emot flygvapnet och där vidtagna anordningar. Jag tror, att det svaret bättre kan lämnas från annat håll. Herr Lindberg sade uti i viss mån klandrande vändningar, att flygstyrelsen givetvis är angelägen om att anskaffa den bästa möjliga materiel, vilken följaktligen är dyr. Ja, för min del kan jag icke finna, att detta är en anledning i och för sig till klander, ty vad vi behöva är fullgod materiel. Om denna fullgoda materiel blir dyrare, än som skäligen bör vara fallet, då först finnes det anledning till klander.

Man har nog från åtskilliga håll ställt sig tveksam inför en sådan åtgärd som att låta ett enda företag utföra flygmaskinsbeställningarna. Jag tror dock, att det för denna åtgärd finnes skäl, som kunna anses acceptabla, och att något verkligt skäl till grav anmärkning här icke föreligger.

Den fråga, som vi nu behandla, gäller emellertid ett fullföljande av 1936 års beslut. Spörsmålet huruvida något misstag gjorts från flygförvaltningens och de militära myndigheternas sida kan lämpligen diskuteras i annat sammanhang.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. beställning av viss flygmateriel m. m. (Forts.)

Herr **Lindberg** i Umeå erhöll ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag ber att till herr Magnusson få säga, att den mycket betydande kostnadsökningen icke hänför sig endast till stegringen i materialkostnaderna utan även till det förhållandet, att flygplanen ytterligare utvecklats. Vidare har tillverkningen av flygplan i Sverige tydligen blivit dyrare än man beräknat, men när försvarsfrågan löstes och när beräkningarna framlades, var det meningen, att man skulle taga hänsyn till utvecklingen av flygplanstyperna och till att flygplanen skulle tillverkas i Sverige.

Slutligen vill jag beträffande de 50 miljoner kronorna, som väl riksdagen så småningom kommer att bevilja, säga, att dessa sannolikt äro i stor utsträckning avsedda att täppa till de hål, som uppstått tack vare felaktiga beräkningar av kostnaderna för arméns organisation.

Herr andre vice talmannen **Magnusson** som likaledes för kort genmäle erhöll ordet, yttrade: Herr talman! Herr Lindberg gör gällande, att merkostnaderna för flygplansanskaffningen icke enbart hänföra sig till dyrare tillverkningskostnader utan också till dyrbarare plan, eftersom utvecklingen kräver dyrbarare sådana. Men varken herr Lindberg eller någon annan omdömesgill person menar väl, att vi, för att undvika dyrare plan, skulle låta bli att följa med den tekniska utvecklingen och underlåta att skaffa plan, som så mycket som möjligt stå på höjden av nuvarande teknik, i den mån sådana plan kunna anskaffas, även om det komme att kosta åtskilligt mera per plan, än man beräknat. En uppsättning av föräldrade och icke tidsenliga plan skulle väl vara något av det mest slösaktiga, som man kunde gå in för.

Vidare anförde:

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Jag skall bara säga ett par ord, herr talman.

Jag har varit med om att föreslå riksdagen att giva en admonition åt en myndighet på grund av dess kostnadsberäkningar, och det har kammaren också utan invändningar gått med på för någon stund sedan. Kammaren har sålunda strukit under det berättigade i denna admonition. Det förefaller, som om man kunde ha gjort något liknande i detta fall. Jag kunde i statsutskottet icke vara med om att reservationslöst ansluta mig till motiveringen för de kostnadsberäkningar, som redovisas i propositionen. Det har däremot utskottet gjort. Utskottets motivering är, som man ser, den kortast möjliga. Jag vet icke, vilken beräkning, som är riktig, den som gjordes 1936 eller den, som gjordes senare. Kostnadsökningen från 1936 till nu är emellertid, som var och en kan se av propositionen, högst betydande för att icke säga förvånande. Det kan ju tänkas, jag vill icke bestrida det, att den kostnadsberäkning, som gjorts nu, är den riktiga och den hållbara. Under sådana förhållanden är det möjligt, att den beräkning, som gjordes 1936, icke är den riktiga. Jag tror i varje fall icke på den beräkningen. Endera beräkningen måste i varje fall vara felaktig enligt min mening. Det är bara det jag vill säga.

Jag har icke kunnat vara med om att utan vidare godtaga det resonemang, som förekommit i propositionen beträffande förklaringen till kostnadsökningen. Jag har velat i det fallet ha händerna fria. Jag förstod, att riksdagen skulle giva den admonition till karolinska institutet, som nu är given, men jag tycker, att även en annan myndighet skulle kunna få en liknande admonition.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Nilsson**: Herr talman! Mina damer och herrar! Då herr Lindberg i Umeå här riktade kritik — för att nu inte använda ett för starkt ord — emot det sätt, på vilket försvarsfrågan

Ang. beställning av viss flygmateriel m. m. (Forts.)

utvecklat sig sedan 1936, vill jag först påpeka, att det mellan honom och mig alltid rått ett stort svalg i fråga om hur vi med vårt försvar bäst skulle möta tiderna.

1936 års försvarsordning leder till konsekvenser, som 1936 aldrig förutsågos, säger herr Lindberg. Jag vill härtill genmäla, att vi väl i dag leva under sådana förhållanden, som väl knappast någon förutsåg 1936, i varje fall gjorde inte jag det. Jag förstår, att herr Lindberg kan resonera på det sätt han gör; jag känner ju hans utgångspunkter 1936 och de äro precis desamma idag. Men lika omöjligt som det var för mig att komma undan vad riksdagen beslöt 1936, lika omöjligt är det för mig idag med hänsyn till tidsutvecklingen att gå med på en inskränkning av den organisation, som beslöts 1936 i avsikt att därigenom nedbringa kostnaderna. Jag vill i detta sammanhang erinra om vad som skedde här för omkring en vecka sedan, då hela riksdagen, såvitt jag kan förstå ganska enhälligt, mottog ett budskap, som pekade i helt annan riktning.

När man kommer in på flyget och dess ökade kostnader och talar om den korta livslängden på flygplan, så räknade man ju därmed redan 1936. Ett flygplan kan av olika skäl inte få en lång livslängd, inte bara på grund av slitage utan jämväl genom att tekniken på detta område utvecklar sig i ett oerhört hastigt tempo. Detta har gjort och gör, att år 1936 beräknade kostnader icke kunna hålla streck med hänsyn till att flygplanen i dag se ut på helt annat sätt än då, fränsett den stegring av materialkostnader och arbetslöner, som ägt rum sedan dess.

Då man anser, att bombplanen böra tagas bort, vill jag erinra om att jag naturligtvis är fullständigt lekman på detta område, men jag tror jag tolkar sakkunskapens syn på problemet fullkomligt riktigt, om jag för kammaren omtalar det svar jag fick på följande fråga, som jag framställde under mitt arbete i försvarskommissionen: Vi kunna väl även med den bästa flygutrustning råka ut för en övermakt, som vi icke kunna möta i luften? Givetvis, svarade man, men det framhölls dessutom, att luften, rymden är så stor, att om vi hade ett eget flygvapen — och därmed menas ett bombvapen — kunna vi kännbart såra en angripare i hans eget hemland. Att beröva flygvapnet denna möjlighet att ge en angripare, en fiende en påhälsning i hans hemland, det kan jag inte vara med om. Är det slagsmål så är det slagsmål, och då bör den ena parten ha samma möjligheter som den andra.

Härmed kommer jag in på det som väl är kärnan i det hela här. Saken har varit mycket omresonerad, bland annat i pressen; i riksdagen har den berörts mycket flyktigt, men herr Lindberg var inne på den, nämligen frågan om Förerade flygverkstäder.

Jag kan av naturliga skäl, tystnadsplikt bland annat, inte taga upp hela problemet, men jag kan säga en sak eller ett par, varom jag är fast övertygad, vilket gör att jag anslutit mig till ifrågavarande överenskommelse och fortfarande håller styvt på den, även om den kanske under vissa förutsättningar tillfälligtvis ställer sig dyrare än med annat arrangemang. *Vi måste ha en egen flygindustri.* Jag kan ur det svenska landets och folkets synpunkt icke komma ifrån detta som ett absolut krav. Om vi bli inestängda — och även om vi inte bli det — måste Sverige ha en inhemsk flygindustri. Att detta nu medför något ökade kostnader är alldeles klart. Hade inte denna överenskommelse träffats, tror jag inte vi haft den början till en sådan flygindustri, som vi dock ha den dag i dag är.

Sedan har också det spörsmålet kommit upp, huruvida statens beställningar på detta område skulle splittras eller ej. Ja, svenska statens beställningar sådana de äro och sådana de bli komma aldrig att bli tillräckligt stora för att sysselsätta en flygindustri här i landet. Men jag tvekar inte att deklarerat, att

Ang. beställning av viss flygmateriel m. m. (Forts.)

Jag ur försvarssynpunkt skulle bli synnerligen belåten, om vi här i landet kunde åstadkomma en flygindustri av samma mått som Boforsindustrien. Denna betraktar jag som en oerhört värdefull tillgång för Sveriges land ur försvarssynpunkt. För att nå detta mål måste emellertid den nya industrien åtnjuta ett visst stöd vid starten. Det är klart att det i Sverige inte finns den trimmade ingenjörskår, ännu mindre arbetarkår, som behövs för att från början göra en flygindustri tip top. En sådan behöver så att säga växa till sig. Det behövs samlade erfarenheter o. s. v. Nu kan jag i alla fall hysa det hoppet, att detta med svenskarnas tekniska geni och begåvning med tiden skall lyckas, och det kommer enligt min uppfattning att utgöra ett ur svensk synpunkt väsentligt plus till vår försvarsberedskap.

Jag skall även något beröra de där påståendena, som framför allt gjorts i pressen, att det skapas ett flygmonopol, ehuru det funnits andra bolag som varit villiga att medverka men icke tillåtits konkurrera. Det var bland annat en mycket stor koncern här i landet, som nog var intresserad av saken men vars chef sade, att han egentligen ville ha detta flygmaskinsbyggande som en reserv, då andra order höllo på att tryta. Inte var detta någonting att ta fasta på, det förstår väl var och en av kammarens ledamöter. Det var ju helt enkelt uteslutet att kunna acceptera ett dylikt anbud. Därför lämnades ordena åt ett bolag för vissa år, under viss kontroll, för att få denna industri i gång. Att detta är nödvändigt för landet har jag blivit mer och mer medveten om, och jag anser, att den därmed förbundna merutgiften är väl motiverad ur landets synpunkt.

Här har talats om behov av kontroll även av flygförvaltningens kontroll. Jag känner emellertid ganska väl till saken, och jag vet, att flygförvaltningen utöver sin kontroll på allra bästa sätt och pressar sina priser så långt det är möjligt. Så som det handelspolitiskt nu ligger till vet man ju, att det knappast på något område existerar fri tävlan mellan länderna i detta avseende, ty man bortelimineras både tullar och andra omkostnader genom att subventionera en viss export. Och jag kan ju säga så mycket, att jag är ganska övertygad om att man inte heller på flygets område är främmande för sådana åtgärder som exportpremier eller vad man nu skall kalla det för.

I fråga om flygets kostnader ha dessa naturligtvis påverkats av hela utvecklingen, vilken man icke kunde förutse 1936. Man kunde kanske i allmänhet förutse, att flyget var underkastat en oerhörd utveckling, men vad flyget skulle komma att kosta var omöjligt att förutse, lika litet som vi i detta ögonblick kunna förutse, hur flyget om exempelvis sexton månader kan ha utvecklats sig och hur denna utveckling kan komma att inverka på kostnaderna.

Herr Lindberg påstod också, att samtliga kostnader voro felaktigt beräknade i 1936 års försvarsbeslut; framför allt nämnde han armén. Jag har sett beräkningar och petita från både armén, marinen och flyget. Beträffande armén och marinen är kostnadsökningen ungefär densamma. Faktorer såsom ökade materialpriser och ökade arbetslöner verka där ungefär på samma sätt. Jag medger, att flygets kostnader ha visat en något större ökning, men detta beror också på den ur alla synpunkter långt större utveckling som flyget genomgått på den korta tid, som förflutit sedan 1936 års försvarsbeslut fattades.

Med detta, herr talman, är det ju alldeles klart, att jag känner mig mest tillfredsställd med ett bifall till utskottets hemställan.

Herr Törnkvist: Herr talman! Det finnes för närvarande ingen anledning att rikta särskild kritik mot försvarsministern. Försvarsekonomin befinner sig flytande. Det fordras just nu en, jag höll på att säga övermänsklig, men i varje fall mer än mänsklig förmåga att samla allt på en hand för nödig kon-

Ang. beställning av viss flygmateriel m. m. (Forts.)

troll. Jag skall därför inte ansluta mig till dem, som nu leverera ett speciellt missnöje över utseendet av det vi nu ha för händer, ty jag är synerligen känslig för den oro, som nu gör sig gällande ute i världen. En debatt rörande pengarna skulle i detta ögonblick förvisso i stor utsträckning bli missförstådd. Jag har alltså inte begärt ordet för att leverera kritik utan för att göra ett par påpekanden i anledning av vad som här yttrats.

Jag delar fullkomligt reservantens, herr Lindbergs, uttalade bekymmer för den militärekonomiska utvecklingen, och jag föreställer mig, att ingen i denna riksdag skulle önska annat än att man kunde hålla utgifterna för militärändamål inom en rimlig och icke med hänsyn till nuets konjunktur utan efter våra tillgångar avpassad begränsning. När denna proposition klandras, vill jag erinra därom, att den allenast är en i en hel serie propositioner, som löpt över riksdagens bord med principiellt samma innehåll och samma mening, utan att de föranlett någon debatt i kammaren. Den enda skillnaden emellan de tidigare propositioner, jag åsyftar, och denna är, att denna proposition ompänner en period av fyra år, medan vi tidigare haft att göra med endera tilläggsanslag för gången eller för ett kommande budgetår, men avseende belopp som fixerats i försvarsbeslutet 1936. Ökningarna på försvarsbudgeten kunna således icke jämföras med det, som en av talarna till höger om mig här i kammaren nyss erinrade om att kammaren på statsutskottets förslag godkänt i fråga om en annan, icke militär institution. Vad som beträffande denna proposition i nuvarande läge är bekymmersamt är givetvis, att den kostnadsökning på 20 miljoner kronor det här är fråga om, uppenbarligen är en gissningens siffra och att vi, när det material skall betalas som man här förklarar sig ämna beställa, då få betala icke vad som här angives utan väsentligt mycket mera, vilket i sin tur naturligtvis föranleder ytterligare en diskussion om tilläggsanslag.

Ett annat påpekande, som jag vill göra i detta sammanhang, är följande. Vid genomförande av 1925 års försvarsordning höll sig riksdagen till en början till de siffror, som fixerats i försvarsbeslutet: så och så många miljoner till armén, så och så många miljoner till flyget och så och så många miljoner till marinen. År efter år har riksdagen hållit sig till de beräknade siffrorna med resultat, att organisationen icke kunnat fullt genomföras inom ramen av 1925 års beslut. Från och med år 1937 och alldeles särskilt markerat år 1938 har riksdagen följt en annan linje och i första hand sett till, att organisationen blivit genomförd. Sedan har det fått kosta hur mycket pengar som helst. Det påpekanget är nödvändigt för att man skall förstå skillnaden mellan den försvarspolitik, som förts emellan åren 1925 och 1937, och den, som inaugurerats av vår nuvarande regering med riksdagens godkännande och, såvitt jag vet, utan den ringaste protest. Även här har, såvitt jag kan förstå, läget i världen inverkat, men, herr försvarsminister — detta har kanske icke påpekats tidigare — denna metod kräver obevekligt i finansiellt avseende, att så snart en nedgång av priserna inträffar och vi kunna säga oss ha återkommit till ett mera normalt utrikespolitiskt läge, skall försvarsdepartementet också, därest man är angelägen att följa 1936 års riksdagsbeslut, minst i motsvarande grad nedskryta utgifterna. Annars blir det uppenbarligen en ansvällning av försvarsorganisationen, som icke kan motiveras av prisstegringar, såsom den nu pågående anslagsansvällningen motiveras. Det fordrar logiken, och jag är alldeles övertygad om att detta logikens krav under inga omständigheter kommer att underlåta att göra sig påmint, så snart marknadsläget blivit sådant, att priserna på till försvarsväsendet hörande material sjunka.

Jag kan sålunda, herr förste vice talman, icke för min del taga på mitt ansvar att i detta läge handla på annat sätt än andra kammaren handlat i de av

Ang. beställning av viss flygmateriel m. m. (Forts.)
mig här berörda fallen. Då mitt namn icke återfinnes under detta betänkande, beroende på att jag hade permission och var hemrest, har jag med dessa påpekanden velat tillkännagiva, att jag är solidarisk med utskottet. Jag yrkar bifall till dess hemställan.

Herr Råstock: Herr talman! Jag har endast velat göra samma påpekande, som jag gjorde, då saken behandlades i statsutskottet och det var fråga om, med vilken procent de sammanlagda kostnaderna för arbetslön och material stegrats. Vi hava på fjärde avdelningen och sedermera i utskottet varit med om att för olika ändamål bevilja tilläggsanslag, uppgående till mellan tjugo och trettio procent. Jag instämmer helt och fullt i vad som sagts därom, att de olika myndigheterna, militära, civilmilitära och civila, skola behandlas lika.

Herr Lindberg i Umeå: Herr talman! Jag har begärt ordet närmast för att förtydliga mitt yrkande, som gick ut på avslag på Kungl. Maj:ts förslag. För att min motivering skall innefattas i yrkandet, ber jag få hemställa om bifall till min reservation.

Med anledning av vad som yttrats senast av herr Råstock, vill jag säga, att stegringen av materialkostnaderna endast utgör 25 %, under det att förslaget avser en utgiftstegring, uppgående till mellan 45 och 50 % av de år 1936 beräknade kostnader. Statsrådet talade om svårigheten att år 1936 förutse utvecklingen på detta område. Med anledning härav vill jag framhålla, att det för närvarande icke synes föreligga några svårigheter för flygförvaltningen att förutse utvecklingen ända fram till år 1943. Man tycks ju nämligen veta, att år 1943 flygplanen komma att kosta mellan 45 och 50 % mera än år 1938.

Herr Hellberg: Herr talman! Jag är medveten om att det är en ömtålig fråga, jag yttrar mig i. Jag vågar i alla fall nämna några ord, eftersom statsrådet och chefen för försvarsdepartementet i sitt anförande kom in på frågan. Han nämnde något om en stor koncern, som ville hava flygplansbygge till reservarbete. Jag har givetvis icke någon som helst vare sig rätt eller vilja att ifrågasätta, att här eventuellt föreligger ett misstag från herr statsrådets sida. Kan det icke i alla fall vara så, att någon skiftning i uttrycken kommit tankarna att vandra i olika banor? Jag tror, att det var så med den där koncernen, att den på grund av den avmattning i ordertillströmningen, som för koncernen uppstått vid en viss tidpunkt, fick klart för sig, att tiden var inne att undersöka, om icke dess företag lämpade sig för byggande av flygplan. Jag har icke alls fått den uppfattningen, att koncernen avsåg att hava flygplansbygge som en liten »gå till och från-industri», utan jag tror, att koncernen ämnade på fullt allvar gå in för byggande av flygplan, bara den finge tillfälle att förhandla och göra upp kalkyler för framtiden.

Liksom föregående talare ber jag att få bringa i erinran, att statsministern ställt i utsikt ökade anslag till okänt belopp. Jag vägrar för dagen att tro, att siffran 50,000,000, som nämnts, är en definitiv siffra. Jag har i varje fall icke hört detta uppgivas från auktoritativt håll. Helt säkert kommer en ganska väsentlig del av ifrågavarande belopp att gå till byggande av flygplan. Kan man då hoppas, att av den därigenom ökade orderstocken något skall gå även till andra industrier än den, som här sagts särskilt skola komma att gynnas med statens beställningar? Det var icke min mening att framställa någon fråga, och jag begär intet svar från herr statsrådet, eftersom saken är hemlig. Jag har endast velat giva uttryck åt en stillsam förhoppning, att herr statsrådet måtte taga i övervägande, huruvida det vore möjligt att arrangera det så, att

Ang. beställning av viss flygmateriel m. m. (Forts.)

även andra företag få del av de ökade beställningar, som jag vågar hoppas skola komma till stånd.

Till sist bara en liten upplysning om en sak, som naturligtvis är känd för var och en av damerna och herrarna i denna kammare. Det har runt hela världen blivit allt vanligare och vanligare, att skeppsvarv övergå till att bygga flygplan. Jag vågar hoppas, att svenska varv, som äro intresserade härav och som besitta de nödvändiga »verkstadskvalifikationerna» och den nödvändiga tekniska bakgrunden, åtminstone skola få tillfälle att förhandla.

Herr Osberg: Herr talman! Jag hade icke tänkt tala i den här frågan, men när statsrådet yttrade, att han ansåge, att vi borde hava flygplanstillverkning inom landet, så kunde jag icke underlåta att giva mitt fulla erkännande häråt. Jag tror, att alla som vilja någonting här i kammaren, hålla honom räkning för detta.

Jag känner herr Lindbergs inställning sedan många år tillbaka. Man måste ju respektera hans uppfattning. Man kan icke göra något för att få honom att ändra den. Jag tror icke det betyder så mycket, att vi i det tidsläge, vi nu befinna oss uti, stå och resonera om några kronor hit och några kronor dit. Jag tror, att vi bara hava att marschera och göra det bästa av situationen.

Det var en sak, som jag skulle vilja vädja till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet att taga ad notam. Jag har hört, att vi betala royalty till ett främmande land, när det gäller flygmotorer. Skulle icke herr statsrådet vilja verka för att det gäves en uppmuntran åt dem, som här kunna åstadkomma något? Det är väl icke meningen, att vi skola följa i kölvattnet efter dem, som äro längre komna än vi på detta område. Herr statsrådet yttrade, att vi hade skickliga ingenjörer och skickliga arbetare. Vi äro ju alla underkunniga om detta. Om vi gjorde någonting för att uppmuntra dem till att göra sitt bästa, så skulle vi göra en god gärning. Det är icke så många år sedan man sade, att bilfabrikation här i landet endast kunde drivas i så liten skala, att det icke vore någon idé för oss att bry oss om biltillverkning. För biltillverkning erfordrades stora fabriker, där en mångfald bilar kunde tillverkas o. s. v. Det är som sagt icke många år sedan detta sades, men nu befinner sig Volvo-fabriken i den ställningen, att den kan exportera bilar till främmande land. Vi äro för snåla, när det gäller att uppmuntra unga och framåtsträvande människor. Såväl enskilda personer som de, vilka arbeta för ett gemensamt mål, borde kunna påräkna någon ersättning eller belöning för vad de uträtta. Varför skulle icke svenskar på detta område likasom på så många andra områden kunna utmärka sig genom att göra revolutionerande uppfinningar? Vad som gav mig anledning att begära ordet var, att jag ville framhålla, att vi icke på detta område böra vara beroende av andra, när det visat sig, att vi på så många andra områden kunna gå i täten. Därför böra vi icke vara alltför nugga utan ställa i utsikt belöningar åt unga ingenjörer och arbetare — många gånger hava »vanliga» arbetare, som man brukar kalla dem, gjort uppfinningar, som visat sig vara av oerhörd stor betydelse. Öppna utsikter till belöning för ingenjörer och arbetare! Jag giver krigsministern en eloge för att han vill sträva efter att vi icke alltid skola vara beroende av utlandet.

Det är detta jag velat framhålla, herr talman. Jag hoppas, att försvarsministern i fortsättningen kommer med några nyheter, som kunna sporra folk även i vårt land att göra uppfinningar.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Nilsson:** Herr talman! Om jag fattade herr Törnkvist i Karlskrona riktigt, yttrade han, att han be-

Ang. beställning av viss flygmateriel m. m. (Forts.)
 stämt hölle på att försvarsutgifterna borde nedbringas i den mån omkostnaderna komme att sjunka. Hur kan herr Törnkvist vara säker på att omkostnaderna skola sjunka? Jag vågar icke lita på, att så skall ske. Läget kan åter bliva lika allvarligt som det var för en vecka sedan, då riksdagen enhälligt anslöt sig till statsministerns förklaring om behovet av en ökning av vår försvarsberedskap. I den mån materialkostnaderna sjunka, föreligga ju emellertid utsikter till ett prisfall. Man får dock komma ihåg, att i försvarskostnaderna ingå även utgifter för arbetslöner, och jag för min del är icke säker på, att arbetslönerna komma att minskas. För övrigt är jag icke heller säker på, att det vore så lyckligt, om så skedde.

Om jag rätt uppfattat vad herr Lindberg yttrade, så sade han, att flygplanen år 1943 beräknas komma att kosta 45 å 50 % mer än f. n. Därom vet jag ingenting. Det är möjligt, att herr Lindberg får rätt, men icke kan man rättvisligen förebrå dem, som fattade 1936 års beslut i försvarsfrågan, eller rättare sagt dem, som utförde de beräkningar, varpå beslutet grundades, att de icke kunde förutse en sådan prisstegring. På tal om flyget vill jag anföra ett exempel, som visar, att inga beräkningar, hur ärligt de än må vara utförda, kunna anses fullt säkra. För en viss teknisk detalj i flygets utrustning, som vi år 1936 beräknade skulle komma att kosta 500 kronor, utgör kostnaden i dag 10,000 kronor. En förhöjning har således ägt rum med 2,000 %. Kostnadsökningen beror på teknikens utveckling, och ingen räknevärdare kan göras ansvarig för en sådan felaktig beräkning.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den av herr Lindberg i Umeå avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets berörda hemställan.

§ 6.

Till avgörande företogs vart efter annat:

statsutskottets utlåtande, nr 84, i anledning av väckt motion angående beredande av gottgörelse i en eller annan form till vissa musiksergeanter för stängda befordringsmöjligheter;

utrikesutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en den 10 april 1926 avslutad internationell konvention rörande fastställande av vissa gemensamma bestämmelser i fråga om statsfartygs fri- och rättigheter, m. m.; och

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om godkännande av det internationella avtalet den 13 maj 1936 angående enhetligt system för utprickning av farleder; samt

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 8, i anledning av väckt motion angående vissa grundlagsändringar i syfte att bereda riksdagens kamrar rätt att under viss förutsättning var för sig avlåta framställningar till Kungl. Maj:t; och

nr 9, i anledning av väckt motion om införande av obligatoriska fullmäktigeinstitutioner i samtliga borgerliga kommuner.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 7.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 10, i anledning av väckt motion angående interpellationsinstitutets omformning och utbyggande.

Ang. interpellationsinstitutets omformning och utbyggande.

I en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion nr 233 av herrar *Bagge* och *Anderson* i Norrköping hade hemställts, »att konstitutionsutskottet ville låta utreda frågan om interpellationsinstitutets omformning och utbyggnad samt till riksdagens kamrar härom framlägga förslag».

Utskottet framhöll i anledning av denna motion, bland annat, att en omdaning och vidare utveckling av interpellationsinstitutet i vidsträckt mening inom vissa gränser vore möjlig inom ordningsstadgornas ram, vilket utskottet finge för riksdagen anmäla.

Vid detta utlåtande hade reservation avgivits av herrar *Hallén*, *Anders Andersson*, *Nordström* i Torsby och *Hällgren*, som hemställt, att riksdagen måtte avslå motionen nr 233 i andra kammaren.

Sedan herr talmannen meddelat kammaren, att utskottet i förevarande utlåtande gjort en anmälan, yttrade:

Herr Fast: Herr talman! Det är ju ganska egendomligt, att när det föreligger en motion, som varit remitterad till ett utskott, man i detta utskotts utlåtande icke finner något svar på motionen. Ett sådant utlåtande hava vi här framför oss, ett utskottsutlåtande, som således icke kan föranleda någon åtgärd från riksdagens sida. Man kan varken yrka bifall eller avslag på det föreliggande utskottsutlåtandet. Det utnynnär ju endast i en anmälan, som innebär någon sorts förhandsrekommendation för ett visst system. Man väntar väl, att någon med hänvisning till under riksdagen inträffad händelse skall väcka en ny motion, som sedermera skall remitteras till s. k. tillfälligt utskott. Det är en ganska säregen situation, och jag har för mitt vidkommande ansett detta utskottsutlåtande vara så pass anmärkningsvärt, att vad som förekommit icke utan vidare bör få passera. Detta rörande själva formen för motionens behandling. Nog förefaller det mig, som om man, därest man haft sympatier för motionen, kunnat på ett smidigare och mera lättbegripligt sätt klara ut saken.

Beträffande den »rekommendation», som ligger i denna utskottsansmälan, måste jag säga följande: jag är visserligen gammal anhängare av tanken, att interpellationsinstitutet bör utvidgas, och jag har tidigare som reservant i utskottet hävdad den uppfattningen, att detta institut bör kompletteras med ett dagordningsinstitut, men jag kan icke vara med om införandet av dessa »frågeaftnar». Såväl av utskottets här förevarande argumentation som den promemoria, vilken ligger till grund för denna argumentation, framgår, att meningen är att kamrarna i sina arbetsordningar skola införa vissa bestämmelser, gående ut på att det nuvarande interpellationsinstitutet skall bibehållas, men att det skall skapas möjlighet att två dagar i förväg kunna till kansliet skicka in lappar till statsråden med frågor angående angelägenheter av icke politisk karaktär. Det nuvarande interpellationsinstitutet skall, som sagt, bibehållas. Man skall således vid sidan av detta institut få ett nytt institut, avsett för framställande av frågor till vederbörande fackministrar om sådant, som enligt mitt förmenande förnuftigt folk i regel icke besvära statsråden med utan i stället statssekreterarna, kansliråden eller i vissa fall kanske t. o. m. förste vaktmästarna. Jag tror icke, att det är lämpligt att på detta sätt öka fackministrarnas arbetsbörda. Det tjänar i varje fall ingenting till

Ang. interpellationsinstitutets omformning och utbyggande. (Forts.)
att införa detta nya institut. Det har påståtts, att frågeaftnarna skulle öka allmänhetens intresse för riksdagsarbetet. Det vore ganska besynnerligt, om sådana av riksdagsledamöter till vederbörande fackministrar framställda frågor kunde vara av något som helst allmänt intresse. Frågorna skulle ju icke vara av politisk karaktär, ty när det gällde politiska frågor, skulle det nuvarande interpellationsinstitutet komma till användning. Jag tror, att allmänheten komme att ställa sig ganska kylig eller finna hela tillställningen en liten smula löjlig. Jag är rädd för, att det senare komme att inträffa, och det vill åtminstone icke jag vara med om att medverka till.

Man skall observera en sak, och det är den, att man anser, att rörande dessa enkla frågor, som skola framställas till vederbörande statsråd, skall icke någon annan få yttra sig än den som framställt frågan. Det skall heller icke behövas någon vidlyftigare motivering eller någon motivering alls. Det hela skall vara rakt på sak och klart avfattat. Hur står nu detta i överensstämmelse med riksdagsordningens bestämmelse om att ledamöterna skola äga rätt att erhålla ordet i varje fråga, i den mån de anteckna sig? Jag tror, att man icke kan genom ändring av riksdagens arbetsordning suspendera en viktig bestämmelse i våra grundlagar. Man har visserligen sagt, att i fråga om interpellationerna avgör riksdagen, huruvida interpellationen skall få framställas eller icke, och att det i arbetsordningen är föreskrivet angående diskussion vid dylika tillfällen. Det är en sak, mina damer och herrar, men en annan är att tillåta en diskussion och strypa den sedan en talare haft ordet. Det är detta, som ger det hela en annan karaktär och som åstadkommer en mycket bestämd motsättning till de nuvarande bestämmelserna i riksdagsordningens 52 §.

Jag tror således, att det sätt, varpå man föreslagit inrättande av ett frågeinstitut, icke är framkomligt utan en ändring av grundlagen. Vidare anser jag, att vad man här åstadkommit icke är av den beskaffenhet, att det genom den nya anordningen blir ett intimare tankeutbyte mellan regering och riksdag, eller att därigenom allmänhetens intresse för vad vi ha för oss i riksdagen kommer att ökas. Snarare blir det tvärtom, samtidigt som det kommer att totalt i onödan belasta arbetet för fackministerrarna, vilka kanske t. o. m. sannolikt få lov att ha någon med sig, som känner till de olika sakerna. Vi böra ändå erkänna, antingen vi äro riksdagsmän eller statsråd, att det är en gudagåva att när ett arbete är färdigt kunna glömma bort det, att helt få ägna sig åt något nytt och icke belasta minnet med allt möjligt gammalt. Jag skulle tro, att det är alldeles omöjligt för vederbörande statsråd att kunna svara på allt som det kommer att frågas om. Förmodligen få de väl göra så, att när herr Johansson eller herr Andersson eller vad riksdagsmannen heter frågar dem, de bara ruska på huvudet — och så är den saken ur världen. Jag tror icke, att det är på det sättet man skall förbättra vårt interpellationsinstitut.

Jag kan i detta sammanhang också tillägga, att det är nog en hel del av dem, som varit med på saken, vilka tyckt, att en anmälan som denna är ofarlig och därför icke velat motsätta sig den. Men vilka, när frågan kommer i sitt andra skede, då ett enskilt eller tillfälligt utskott fått taga ställning till den, komma att gå emot förslaget. Av den bristande oppositionen i första kammaren skall man icke insövas i den föreställningen, att man där utan vidare är villig att i sin arbetsordning införa anordningen.

Ehuru jag icke varit med vid så att säga själva klubbslaget, men då jag deltagit i den tidigare behandlingen av detta ärende och då jag är gammal vän av interpellationsinstitutets utbyggande men på andra vägar än de här föreslagna och heller icke kan anse, att det man här tänkt sig leder till något

Ang. interpellationsinstitutets omformning och utbyggande. (Fors.)

av vad man egentligen syftar till utan snarare kommer skada åstad, skall jag, herr talman, icke yrka bifall till utskottets hemställan, då det icke finns någon sådan, ehuru utskottet haft att besvara en motion, utan be att få yrka avslag på den föreliggande motionen.

I detta anförande, varunder herr andre vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herrar *Nordström* i Torsby och *Wallentheim*.

Herr Lindskog: Herr talman! I anledning av herr Fasts yttrande skall jag tillåta mig att med några ord bemöta de invändningar han kom med. De äro för det första av formell natur. Herr Fast säger, att det är en egendomlig form detta, att man blott och bart anmäler en sak. Det är alldeles riktigt. Det är ganska ovanligt, men det strider icke alls mot vad som är konstitutionellt möjligt. Jag skall be att få föreslå, herr talman, för att på den punkten neutralisera herr Fasts farhågor, att andra kammaren gör som första kammaren gjort utan votering och till synes enhälligt, nämligen lägger framställningen till handlingarna.

Sedan säger herr Fast, att man icke kan utan grundlagsändring gå med på denna sak. Därvidlag göra sig olika meningar gällande, vilket också framkommer i utlåtandet. Men jag skulle ändå vilja framhålla, utan att gå in på någon utförlig diskussion om själva grundlagsfrågan, att jag icke tror, att man behöver vara alltför ängslig för den saken, då de två förnämsta grundlagstolkare vi ha inom riksdagen och konstitutionsutskottet, nämligen professorerna Reuterskiöld och Andrén, båda ansett, att man utan ändring av grundlagen kan gå på denna linje. Jag undrar, om icke herr Fast och de övriga opponenter kunna lugna den del av samvetet, där de konstitutionella betänkligheterna ha sin plats.

Om jag sedan från dessa formella synpunkter, som jag tror att vi med hänsyn till de framstående auktoriteter, som lett utskottet, kunna skjuta åt sidan, går över till den sakliga behandlingen, så är det ju klart, att en pessimist och en så ohjälpligt konservativ natur, som min vän herr Fast är, naturligtvis alltid här kan finna de obotfärdigas förhinder mot ändringar av detta slag. Jag vill dock påpeka, att man även ute i landet har en ganska stark känsla av att vi inom riksdagen ha en viss tungrodd apparat med det interpellationsinstitut vi ha. Man säger, att det kan utvecklas. Ja, det är lätt att säga, att det kan utvecklas. Men hur är det? Man skulle snarare vilja säga, att det blir mer och mer tungrott. Vi ha t. ex. i år ett par lysande exempel. Här framställdes några mycket betydelsefulla interpellationer i ett par viktiga och mycket aktuella frågor för en tid sedan, och riksdagen går och väntar månad efter månad på att få dem besvarade. Interpellationerna remitterades ut till olika myndigheter, och när svaret till sist är färdigt, kanske allt intresse är bortblåst och frågan icke aktuell längre.

Jag tycker verkligen, att riksdagen skulle kunna kosta på sig ett experiment härvidlag. Jag kan gå med på att det är ett försök, men ett försök som i andra länder slagit väl ut. Då detta frågeinstitut infördes i England för många år sedan, kommo precis samma invändningar fram. Det hette: det är onödigt; det gör ingen nytta; vad skall det tjäna till? Och ändå har i England frågeinstitutet utvecklats till att vara det institut, som intresserar den stora allmänheten mer än kanske något annat i det engelska parlamentet. Nog tycker jag, att vi skulle kunna ruska av oss känslan av att ingenting bör göras och försöka införa litet smidigare och lättare former. Om det misslyckas och icke visar sig kunna göra effekt, är ju olyckan icke så stor. Jag

Ang. interpellationsinstitutets omformning och utbyggande. (Forts.)
tycker, att vi kunna göra ett försök. Säkerligen skulle man därmed kunna avvinna rätt stort intresse för den svenska riksdagen, och med hänsyn till riksdagens ställning ute i landet skuldet det göra ett gott intryck, om riksdagen ville visa, att den önskar få fram litet smidigare former.

Jag tror sålunda, herr talman, att det icke är någon risk för andra kammaren att följa första kammarens exempel. Det skulle ju dock vara bra försmädligt, om det inträffade — och det *kan* inträffa — att första kammaren införde frågeinstitutet och vi sade nej. Jag undrar, om icke andra kammaren då skulle bli litet ångerköpt.

Jag skall med dessa korta ord, herr talman, be att få föreslå, att föreliggande framställning från konstitutionsutskottet lägges till handlingarna.

Häruti instämde herrar *Lithander* och *Andersson* i Ovanmyra.

Herr **Anderson** i Norrköping: Herr talman! Jag kan instämma med herr Fast i hans kritik av det formella tillvägagångssättet från utskottets sida. Liksom han är jag ganska förvånad över utlåtandets form. Jag hade givetvis som motionär hoppats, att utskottet skulle ingått på en realbehandling av frågan, att man verkligen skulle tagit upp den och prövat synpunkterna för och emot. Jag hade också hoppats att det intresse för saken, som herr Fast vitsordade fanns hos honom personligen och väl förmodligen också finns hos en del andra av utskottets ledamöter, skulle tagit sig uttryck i ett positivt förslag, om man nu överhuvud taget reflekterat på motionen.

Nu tycker jag emellertid, att detta icke är det avgörande. Ty det finns utan tvivel också en annan väg att gå för att komma till ett resultat, och det är den väg konstitutionsutskottet här anvisat. När herr Fast upprepade gånger betygat, att han är så intresserad för interpellationsinstitutets utbyggande, ehuru han vill komma fram på andra vägar än den årets motionärer anvisat, måste jag fråga honom: varför kan icke herr Fast då någon gång lämna ett positivt bidrag till att få frågan förd ett steg framåt? Den är icke ny för riksdagen. Det har motionerats om saken för tio år sedan, den har diskuterats i kamrarna och man och man emellan. Jag har fått det intrycket av diskussionen, att det snart sagt på alla håll i kammaren och även inom den nuvarande regeringen finns ett ganska stort intresse för att utbygga interpellationsinstitutet.

Herr Bagge och jag, som väckt motionen i år, ville taga fasta på detta intresse. Vi ha icke ansett oss kunna lägga fram ett fullständigt utarbetat förslag till utbyggande av interpellationsinstitutet, men vi ha velat ha frågan väckt och diskuterad. Vi hade hoppats, att med den sakkunskap konstitutionsutskottet besitter och med det intresse, som där finns för hithörande spörsmål, ett förslag skulle kunna komma fram från utskottet. Nu få vi, som sagt, gå andra vägar. Jag har här en motion liggande färdig och underskriven av ett par av kammarens ledamöter. För den händelse kammaren lägger utskottets anmälan till handlingarna, kommer jag att motionera om tillsättande av ett tillfälligt utskott för att närmare utforma de ändringar i kammarens ordningsstadga, som behandlingen av frågan kan giva anledning till.

Nu är det uppenbart av herr Fasts anförande, att de som motsätta sig initiativet i år — och det är väl samma personer, som motsatte sig det förut — slå ned på enstaka detaljer. Man har särskilt tagit fasta på den av motionärerna i förbigående antydda möjligheten, att man skulle ha två slags interpellationer. Det ena slaget skulle vara s. k. enkla frågor, det andra egentliga interpellationer. Men avsikten har icke varit, att man med dessa enkla frågor skulle komma fram till, som herr Fast skildrade, ett ideligt besvärande av

Ang. interpellationsinstitutets omformning och utbyggande. (Fors.)

statsråden. Jag har alltid varit motståndare till frågor i onödan, och jag är det allttjämt. Jag vill icke att man skall ha ett sådant system, att man skall behöva besvara statsråden med ideligt frågande. Vad jag vill komma fram till är bättre kommunikation mellan regering och riksdag. Jag måste säga, att ingen som studerat förhållandena utomlands och de parlamentariska formerna där kan undgå det intrycket, att vi ha det sämre ställt i vårt land i detta avseende. Vi ha sämre möjligheter till kommunikation mellan regering och riksdag, och det är en sak, som icke är betydelselös ur vare sig den svenska riksdagens egna synpunkter — jag tänker på det inre arbetet — eller riksdagens ställning till allmänna opinionen. Det skulle vara utomordentligt nyttigt och befordrande för intresset och även i viss mån, tror jag, för den svenska parlamentarismens anseende, om man kunde komma fram till nya former för samverkan mellan regering och riksdag. Det är nödvändigt att göra något för att knyta det politiska intresset i vårt land starkare vid riksdagsförhandlingarna. Detta har varit ett av motiven för oss, när vi föreslagit utbyggande av interpellationsinstitutet.

Jag skall icke upptaga tiden vidare med att närmare motivera den framställning vi gjort i vår motion, då jag förutsätter, att frågan kommer upp ånyo senare vid årets riksdag, sedan den fått prövas av ett tillfälligt utskott, tillsatt för att föreslå de ändringar i kammarens ordningsstadga, som kunna befinnas påkallade.

Beträffande de uttalade farhågorna för att dessa enkla frågor icke skulle kunna åtföljas av debatt, vill jag lugna herr Fast med att säga, att om jag i fortsättningen får befattning med frågan, skall jag gärna på den punkten gå med på att man tillåter fri debatt även i dessa fall. Orsaken till att man antytt möjligheten av en begränsning är, att man måste tänka sig, att interpellationsdebatterna — antingen det gäller de enkla frågorna eller interpellationer i den gamla meningen — icke få svälla ut på ett sådant sätt, att de taga oskäligt stor del av tiden i anspråk. Någon restriktion måste man finna på, men möjligen någon annan än den här antydda. Jag skall gärna biträda herr Fast i hans önskan om frihet till debatt även när det gäller de enkla frågorna.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka, att konstitutionsutskottets anmälan lägges till handlingarna.

Herr *Olsson* i Staxäng instämde häruti.

Herr **Hällgren**: Herr talman! Den siste ärade talaren nämnde, att denna fråga varit uppe till behandling i riksdagen för ett tiotal år sedan. Det är alldeles riktigt. Den var uppe i form av ett förslag om ett dagordningsinstitut. Men man bör också tala om, att det pågått en officiell utredning angående det ifrågasatta dagordningsinstitutet och att utredningen kommit till det resultatet, att man icke vill rekommendera det för den svenska riksdagen. Det var detta som åsyftades, när någon nämnde, att en ledamot av regeringen också sympatiserade med denna sak.

Om man ser på de länder, där dagordningsinstitutet har tillämpats, kan man icke heller säga, att resultatet är glädjande. I Frankrike har man under tiden 1871—1935, alltså under en tid av 64 år, haft icke mindre än 95 ministärer. Man har då sökt förebilden i det engelska parlamentet och vill införa frågedagar eller frågetimmar sådana som dem man där har. I England lär det gå så till, att man framställer hundratals dylika frågor, som föreligga till besvarande vid varje session. I regel är en trekvarts timme — från kl. 3 till kl. 3.45 e. m. — under fyra dagar i veckan avsatt för dessa frågors besvarande.

Ang. interpellationsinstitutets omformning och utbyggande. (Forts.)

När Sverige är ett litet land i förhållande till England, skulle förslaget väl här närmast utformas på det sättet, att en halvtimme skulle vara tillräcklig för att besvara de frågor, som eventuellt skulle kunna framställas. Detta skulle väl vara mest för allmänheten och för att väcka dess intresse för riksdagen. Då skulle det kanske bli en underhållande eller rolig halvtimme, som vi här skulle få anordna, för att allmänheten skulle få någon upplysning om saker och ting. Nu säger man visserligen, att det inte är meningen, att de framställda frågorna skola vara av politisk art. Jag frågade i utskottet, vad det vore för skillnad mellan sådana frågor, vilka man ansåge vara rent informatiska, och sådana som äro av politisk art. Jag menade då, att så snart en fråga är framställd för att besvaras i riksdagen, lär den väl ändå bli en politisk fråga. Jag är inte så konservativ, att jag inte vill vara med om reformer, om jag anser, att dessa reformer ha något ändamål och kunna vara nyttiga för riksdagen eller landet. Men man kan inte komma någonstans med det frågeinstitut, som det här synes vara meningen att få fram. Det är inte alls avsikten, att det skall göras hemställan eller fattas något beslut i den riktningen, att statsråden skola ha någon skyldighet att besvara frågorna. Det kan man icke avse, därför att Kungl. Maj:t och dess rådgivare äro en statsmakt och riksdagen en annan. Riksdagen kan inte ålägga Kungl. Maj:t någonting i den vägen. Man avser således inte alls att röra vid de konstitutionella grunderna för att på detta sätt försöka få frågor besvarade. Något beslut skall inte heller kunna fattas i kamrarna i anledning av dessa frågor. Man har, som herr Fast mycket riktigt anmärkte, velat begränsa yttranderätten i kamrarna till att den skulle gälla för den, som framställt en fråga, eller möjligen annan, som kunde framställa en kompletterande fråga. Det skulle alltså bli så som förr, när människor reste omkring i landsbygden och höllo politiska föredrag. Då avlystes all diskussion, men var det någon, som efter föredraget ville framställa en fråga, skulle han få göra det. Det utnyttjades naturligtvis av mötesdeltagarna därhän, att alla yttranden i debatten framställdes i frågeform. Den svenska riksdagen skulle bli en mycket konstiflik församling, om man skulle behöva tillgripa ett sådant system för att vid dylika tillfällen få rätt att yttra sig i en kammare. Jag tror liksom herr Fast, att det inte går att beskära riksdagsmännens yttranderätt på det sätt motionärerna tänkt sig, och jag betvivlar, att de endast önska få informatiska sakupplysningar från statsråden i vissa spörsmål, sakupplysningar som man kan skaffa sig på annat och mera direkt sätt. Jag tror fastmer, att det ligger så till, att man vill utnyttja detta frågeinstitut för att åstadkomma en sorts politisk irritation. Kanske det också är avsett att tjäna som information till tidningspressens söndagsbilagor, särskilt som det skall vara fredagarna som skola bli frågedagar. Detta vore alldeles särskilt lämpat för att man skulle hinna skriva sina politiska kåserier och få in dem i lördags- eller söndagstidningarna.

Jag kan inte med bästa vilja i världen finna, att man kan vinna något praktiskt resultat med vad som motionärerna här föreslagit, och skall därför be att få yrka bifall till reservationen, vilket yrkande innebär detsamma som avslag på den föreliggande motionen.

Den behandling som konstitutionsutskottet bestått motionen är, får man säga, över all förväntan välvillig. Ett tillfälligt utskott hade säkerligen inte givit sig till att behandla en sådan motion på det sättet. Motionärerna hade tänkt sig, att utskottet skulle skriva ett lagförslag i anledning av denna motion, ehuru ett sådant förslag skulle innebära ändring av ordningsstadgarna, varom konstitutionsutskottet inte är behörigt att yttra sig. Konstitutionsutskottet har inte, som det borde ha gjort, avslagit motionen eller återförvisat

Ang. interpellationsinstitutets omformning och utbyggande. (Fors.)
den till kamrarna, så att kamrarna kunnat hänvisa den till annat utskott, utan har i stället givit sig in på att försöka besvara en del av motionen i positiv riktning. Sådan är motiveringen, och så slutar utskottet med att göra en anmälan. Det synes mig, att det enda riktiga svaret på utskottets hemställan är, att kammaren bifaller reservationen, vilket är detsamma som avslag på den förevarande motionen.

Herr Vougt: Herr talman! När denna motion först framkom, kände jag mig i hög grad lockad av tankegången däri, därför att jag tycker, att allt som kan tjäna till att göra den svenska parlamentarismen en smula mer vital är gagneligt och tacknämligt. Sedan har jag haft tillfälle att deltaga i den delegation, som i konstitutionsutskottet dryftat saken, och har då funnit, att det är ganska svårt att gå motionärernas önskemål till mötes. En av de svårigheter, som yppat sig, är ju den frågan, hur man skall se till, att inte i samband med besvarandet av framställda frågor alltför vidlyftiga debatter utspinna sig. Jag är också fortfarande tveksam om hur man skall kunna förverkliga motionärernas syfte. Men det är *en* sak. En annan sak är, att jag icke kan motsätta mig att riksdagen skulle göra en realbehandling av denna sak, ty det är faktiskt så, att konstitutionsutskottets behandling av frågan hittills varit helt formell. Konstitutionsutskottet har funnit, att det inte kan vara lämpligt att upptaga frågan om en grundlagsändring. Man har ansett, att den föreslagna reformen bör behandlas av varje kammare för sig och att den lämpliga gången således är, att i vardera kammaren tillsättes ett tillfälligt utskott, där saken behandlas, innan den ånyo kommer till riksdagen. Varje kammare har då att taga ställning till frågan. Konstitutionsutskottet har sålunda endast gjort en anmälan om denna sin uppfattning. Sedan kommer herr Anderson i Norrköping, såsom han här meddelat, att väcka en motion i detta ärende här i kammaren, och samma förfaringssätt kommer att följas i första kammaren. Därefter komma dessa utskott att utses och komma i sinom tid till kamrarna med sina yttranden. Jag tycker att herr Hällgren hade kunnat vänta med att klubba ner förslaget till dess saken kommer till realbehandling. Det är faktiskt så, att det är en stor grupp i riksdagen och i andra kammaren, som anse, att här skulle kunna vara något värdefullt för vårt politiska liv, och under sådana förhållanden tycker jag, att det är orimligt att sätta sig emot en realbehandling av hela detta spörsmål. Jag vill inte ingå i någon polemik med herr Hällgren, därför att jag inte anser, att ögonblicket nu är inne för en saklig behandling av ärendet. Men jag vill säga, att konstitutionsutskottet har bestämt sagt ifrån, att det här inte kan vara tal om att taga upp frågan om ett dagordningsinstitut. Införandet av ett sådant skulle kräva en grundlagsändring, och en sådan visar ju konstitutionsutskottet ifrån sig på den punkten, och då tycker jag, att herr Hällgren inte behöver skrämja oss med farorna för den svenska parlamentarismens förvandling till något i stil med den franska som för övrigt också kan ha sina goda sidor, trots det att man skiftar regeringsledamöter där ganska ofta. Vad man vill komma fram till är ju att få en svensk mosvarighet till de frågetimmar, med vilka engelsmännen liva upp meningsutbytena i underhuset. Jag kan inte finna det annat än riktigt, att denna tanke prövas. Det är bara detta, som nu föreslås, och ur den synpunkten ber jag, herr talman, att få instämma i yrkandet att konstitutionsutskottets anmälan lägges till handlingarna.

Herr Fast: Herr talman! Jag kan försäkra, att mitt intresse för interpellationsinstitutets utbyggande alljämt finns kvar. Men det behöver inte betyda, att man kan godkänna vilket hugskott som helst. Här förhåller det sig

Ang. interpellationsinstitutets omformning och utbyggande. (Forts.)
på det sättet, att konstitutionsutskottet redan vid den förberedande undersökningen bestämt avvisat varje tanke på att gå in på en undersökning av detta problem, vilket skulle kunna ordnas på andra vägar än som här skisserats, d. v. s. vare sig i fråga om de gemensamma stadgarna eller i fråga om en grundlagsändring. När man på det sättet begränsat möjligheten att göra något, är det klart, att det kan bli sådana besynnerligheter, som detta utlåtande företer, nämligen att man besvarar en motion genom en anmälan till riksdagen, vilket kan göra en så pass tveksam, att man nästan kan anse sig ha rätt att yrka avslag på motionen. Jag är emellertid inte säker på att talmannen kan göra proposition på ett sådant yrkande. Jag delar inte herr Hällgrens uppfattning, att dagordningsinstitutet i Frankrike spelar den roll, som han tillmäter detsamma. Det är helt andra omständigheter som där spela in. Jag tror inte, att det bör tillmätas avgörande betydelse, även om man vill kopiera utländska mönster. Vi ha ingen anledning att göra det. Jag har inte någon anledning att motsätta mig sådana åtgärder, varigenom man kan en smula liva upp debatterna i vår riksdag, om man nu kan göra det på det sätt, som här föreslagits. Jag är glad över att en av motionärerna redan förbättrat motionens yrkande genom sitt anförande på mycket väsentliga punkter, nämligen därigenom att han medger, att det inte går att begränsa dessa frågor mellan ett statsråd och vederbörande frågande till att bli ett mellanhavande mellan dem. Det finns ju också något som kallas tredje man, vilken kanske har lika stort intresse av en fråga och kanske känner till den och som kanske känner sig mindre tillfredsställd med svaret. Jag vidhåller, att det inte är möjligt att i våra ordningsföreskrifter för varje kammare enskilt begränsa riksdagsmännens rätt att yttra sig i frågor, där debatt uppstått. Det är min ståndpunkt, och sedan må den eller den ha vilken uppfattning som helst. Jag tror, att man orätt tolkar professor Lindskogs, professor Reuterskiölds och professor Andréns mening, om man säger, att de bestämt gått i borgen för att här inte behövs någon grundlagsändring för detta ändamål. Jag tror mig klarare tillkännagiva deras ståndpunkt, om jag säger, att de inte tagit slutlig ställning till saken, utan att det får bli en undersökning i detta avseende i de tillfälliga utskotten. Jag tror, att det är riktigare att ge den tolkningen åt deras uppfattning.

Sedan vill jag i anledning av vad som sagts om det institut vi nu ha, säga det, att jag undrar, om vi inte kunde väsentligen lätta upp det. Om man genom praxis låte det få någon uppmjukning, gärna då med sådan ändring, att man kunde framställa frågor utan en sådan där förfärlig motivering, vore mycket vunnet. Är det alldeles nödvändigt, att riksdagen själv i fråga om sådana där interpellationer kräver, att det skall bli en så fruktansvärd utredning före svarets avgivande, som uttömmar allt och bygger på utlåtanden från ämbetsverken o. s. v.? Ja, däri ligger nu anledningen till att riksdagen får vänta så länge på svaren, i den mån vederbörande statsråd finner att en fråga är att besvara och att den bör och kan besvaras. På den punkten finnas inga delade meningar, utan man har ansett, att det skall vara vederbörande statsråd förbehållet att avgöra, om han skall svara eller inte, vare sig det gäller en stor fråga eller en enklare. Jag tror, att det vore möjligt att mjuka upp formerna så, att det bleve möjligt för vederbörande statsråd att avge snabbare svar. Men vi äro så förfärligt rädda för att vi inte skola kunna lagra tillräckligt med papper. Och Gud tröste det statsråd, som råkar gå förbi något ämbetsverk vid ett ärendes utremmitterande! Då får han nog veta, att han gjort sig skyldig till en verklig förseelse. Ja, vi äro sådana. Och jag menar, att när vi äro sådana, få vi taga formerna sådana de bli. Men vi kunna vara överens om, att om vårt förhållande till statsråden bleve litet mindre byråkratiskt och ensidigt, kunde kanske också statsråden å sin sida söka besvara frågorna litet snabbare. Där-

Ang. interpellationsinstitutets omformning och utbyggande. (Fors.)

igenom skulle kunna åstadkommas en något närmare kommunikation mellan de båda statsmakterna. Jag har alltså inte det ringaste emot att få en utbyggnad av interpellationsinstitutet vare sig med eller utan dagordning. Men vad jag bestämt vågar tro är, att denna rekommendation av utskottet inte kan vara vägledande när det gäller att nå fram till det mål, som motionen åsyftar, och om vars önskvärdhet jag är ense med motionärerna, ehuru jag tror, att man får gå litet längre än de här gjort.

Nu beklagar jag, att saken kommit i sådant läge som skett. Nu föreligger denna anmälan från utskottet, och man har redan signalerat, att här kommer en motion vid denna tidpunkt av riksdagen. Så skall det tillsättas ett tillfälligt utskott, som i sin tur inte kan pröva detta problem från några andra utgångspunkter än utskottet är behörigt att pröva det från, ty detta utskott torde vara lika ängsligt att gå in på konstitutionsutskottets område, som konstitutionsutskottet varit för att gå in på ett tillfälligt utskotts område. Jag vidhåller alltså, att den behandling frågan fått från utskottsmajoriteten hade kunnat vara litet mjukare och smidigare, och jag är nästan färdig att säga, att man ibland har anledning att be Gud bevara sig för sina vänner. När allt kommer till kritan, få kanske motionärerna mera stöd av dem, som i dag stå på avslagslinjen, än av dem, som yrka bifall till utskottets förslag, när frågan slutligen kommer upp.

Herr Mosesson: Herr talman! I sitt första anförande sade herr Fast, att, om en riksdagsman önskar få svar på en enskild fråga, han kan privat vända sig till vederbörande statsråd, han kan vända sig till statssekreteraren eller, som herr Fast sade, han kan fråga en vaktmästare i departementet och på sådant sätt få önskad upplysning. Att en man av herr Fasts resning kunde ifrågasätta, att vi med det förslag som här kommit fram skulle avse att få några sådana upplysningar, som man på dessa vägar kunde inhämta, hade jag inte väntat. Men eftersom herr Fast drog fram detta exempel, skall jag tillåta mig, ehuru, som herr Vougt sade, vi senare få anledning att taga ställning till frågan, nämna ett annat. Det gällde i fjol en fråga, som visserligen inte intresserade mig personligen, men som intresserade många andra och som inte var av politisk natur. Ingen annan än vederbörande statsråd kunde besvara den. Det var ett önskemål att den frågan blev besvarad. Jag tillät mig fråga vederbörande statsråd enskilt: Om jag framställer en interpellation, är statsrådet då vänlig att svara på den? — Han svarade: Naturligtvis gör jag det, men jag vill uppriktigt säga, att jag önskar inte någon interpellationsdebatt om den saken. — Och när vi resonerat länge och väl kommo vi överens om, att jag skulle styra om att en tidningsman intervjuade honom, så att han på det sättet finge tillfälle att avge svar på denna fråga. Det var alltså nödvändigt, därför att vi inte hade den nu ifrågasatta möjligheten. Jag tycker därför, att vi inte borde vara så rädda för att här göra ett försök att komma till någonting, som, efter vad som här upplysts, i det engelska parlamentet användes i sådan utsträckning, att upp till ett tiotusental frågor på det sättet kunna besvaras.

Herr Anderson i Norrköping: Herr talman! Jag vill först rätta till ett misstag, som herr Hällgren gjorde sig skyldig till. Han påstod, att när denna fråga senast var under behandling i riksdagen, motionärerna hade fört fram den i samband med ett förslag om införande av ett dagordningsinstitut. Detta är ett misstag. Motionen väcktes den gången alldeles fristående från frågan om ett dagordningsinstitut. Men då vid samma riksdag en motion om inrättande av dagordningsinstitut hade väckts från annat håll, behandlades denna

Ang. interpellationsinstitutets omformning och utbyggande. (Forts.)
motion i konstitutionsutskottet i samband med den senare motionen. Detta är det enda sammanhang som härvidlag finns. Motionären hade den gången inte någon tanke på att sammankoppla interpellationsinstitutet med dagordningsinstitutet.

Herr Fasts sista inlägg gjorde på mig ett ganska beklämmande intryck. Det gav en god illustration till hur man ser på dessa frågor här i riksdagen. Man är för all del mycket intresserad av nya former, och man vill göra allt för att den svenska parlamentarismen skall bli mera arbetsduglig och i syfte att stärka dess anseende utåt. Men så fort det framkommer ett förslag äro ögonblickligen de formella betänkligheterna uppe; frågan kan inte behandlas på det föreslagna viset, och så får det hela ramla. Nu har herr Fast, trots att han gång på gång understrukt sitt stora intresse, ställt ett yrkande, som, därest det skulle vinna kammarens bifall, slår ihjäl frågan för denna gång. Jag tror, att den under sådana förhållanden inte skulle komma tillbaka så snart. Hade det verkligen hos herr Fast funnits ett levande intresse för frågan, skulle han väl ändå inte ha velat gå emot den anordning, som konstitutionsutskottet här har tänkt sig, nämligen att frågan av varje kammare skall prövas av ett tillfälligt utskott, vilket får föreslå de ändringar i vederbörande kammares arbetsordning, som kunna befinnas erforderliga. Det kan väl inte vara farligt att låta frågan bli ytterligare prövad, när det tydligen enligt herr Fasts egen mening finns många synpunkter, som motionärerna inte beaktat. Detta ber också jag att få understryka, men jag vill tillägga, herr Fast, att motionärerna själva sagt, att de inte anse möjligheterna till en effektivisering av interpellationsinstitutet uttömda genom det som föreslagits i motionen.

Jag är övertygad om, att om vi sloge oss ihop och strävade efter att få fram ett resultat, det hela inte skulle behöva bli så motigt. Men faktiskt är det så, att den svenska riksdagen är alldeles omöjlig när det gäller att göra den minsta ändring i dess arbetsordning. Det vore nog mycket bra om det låte sig göra, som herr Fast önskade, att genom praxis komma fram till andra former än de nuvarande. Jag har väntat på den saken i tio år, och jag har talat med herr Fast åtskilliga gånger därom — och andra också — men det har inte funnits någon möjlighet att få till stånd den utveckling av praxis, som skulle kunna medföra en effektivisering av interpellationsinstitutet. Snarare har det hela gått i motsatt riktning. Jag kom nyss att tänka på att vid årets riksdag, så vitt jag vet, inte besvarats en enda interpellation i denna kammare. Jag har nästan glömt bort hur ett interpellationssvar går till, så länge var det sedan jag hörde ett sådant. Är man verkligen intresserad av frågan, hur detta institut skall kunna utbyggas, kan man inte lita till praxis, utan man får skapa andra former. Vad man ytterst skall sträva till är ett förhinderande av att riksdagen blir mer och mer isolerad från folkmeningen. Vidare skall man sträva till, såsom jag i mitt första anförande underströk, att skapa bättre kommunikationsmöjligheter mellan regering och riksdag.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Jag skall också be att få understödja den anmälan, som här gjorts av konstitutionsutskottet. Jag tror att det vore ganska nyttigt, om det bleve en smidigare form för interpellationerna än den nuvarande, eller rättare sagt att det bleve en komplettering av den nuvarande formen. Denna är ju synnerligen byråkratisk, då det ligger helt och hållet i regeringens hand att avgöra, om den önskar besvara en viss fråga eller inte. Det är den som avgör, om en framställd fråga har den betydelse, att den bör besvaras.

Om man under mindre byråkratiska former kunde få besked i en viss fråga, tror jag att därmed mycket skulle vara vunnet. Därför äro vi också, herr tal-

Ang. interpellationsinstitutets omformning och utbyggande. (Forts.)
man, för vår del anhängare av tanken på att någonting bör göras för att få till stånd en smidigare ordning på detta område.

Herr Fast: Herr talman! Med utgångspunkt från vad motionären här anfört, nämligen att det inte skall förekomma några partipolitiska frågor utan endast rent politiska frågor, är min argumentation fullständigt riktig.

Överläggningen var härmed slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till det under överläggningen framställda yrkandet, att ifrågavarande utlåtande måtte läggas till handlingarna, dels ock på avslag å motionen II:233; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

§ 8.

Vid nu skedd föredragning av andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 2, i anledning av väckt motion om föreskrifter till förebyggande av sanitära olägenheter av rävfärmer m. m. biföll kammaren utskottets däri gjorda hemställan.

§ 9.

Härefter förelåg till avgörande andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, i anledning av väckt motion angående ändring i visst avseende av hälsovårdsstadgan.

*Ang. ändring
i visst avse-
ende av hälso-
vårdsstadgan.*

I en inom riksdagens andra kammare väckt, till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 26, hade herr *Falk* föreslagit riksdagen att besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om sådan ändring i hälsovårdsstadgan, att hälsovårdsnämnd finge, även då fastighet vore utarrenderad, meddela jordägaren åläggande om botande av bofällighet å bostad.

Utskottet hemställde, att här ifrågavarande motion, nr 26, ej måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr Andersson i Tungelsta: Herr talman! Det föreligger här ett enhälligt utskottsutlåtande, i vilket det yrkas avslag på en av herr *Falk* väckt motion. Jag har inte för avsikt att hemställa om bifall till det yrkande som framställts i motionen. Jag har emellertid den uppfattningen, att den sak det här gäller, nämligen hur man skall kunna åstadkomma en förbättring av arrendatorers och torparens bostadsförhållanden, är i så hög grad aktuell, att den är förtjänt av en alldeles särskild uppmärksamhet från statsmakternas sida. Socialstyrelsen framhåller i sitt yttrande över den föreliggande motionen, att denna berör en viktig och komplicerad sida av landsbygdens bostadsfråga. De erfarenheter som hittills vunnits visa, att innehavare utav torp och arrendegårdar samt lönearbetare vid sådana arrendegårdar endast i ringa omfattning kunnat bli delaktiga av förmåner, som genom av statsmakterna vidtagna åtgärder beretts i avseende å förbättring utav bostäder på landsbygden. Verkställda undersökningar visa också, att de bostäder, som det här gäller, torparens och arrendatorers bostäder, äro undermåliga och bristfälliga i långt högre grad än andra bostadslägenheter på landsbygden. Innehavarna utav dessa lägenheter sakna ju också i regel själva möjlighet att med framgång ta initiativ till förbättring av sina bostäder. I regel är det ju så, att det är på initiativ av hälsovårdsnämnd eller facklig organisation som man kan få till stånd någon förbättring av sådana bostäder. Hälsovårdsnämnderna, som ha att förbereda

Ang. ändring i visst avseende av hälsovårdsstadgan. (Forts.)

dessa ärenden lokalt, och egnahemsnämnderna, som sedan skola fatta beslut beträffande bidrag eller lån, möta ofta oöverkomliga svårigheter då det gäller att avgöra vem det är som skall betala kostnaderna för en reparation, om arrendatorn skall göra detta eller jordägaren. Dylika tvister leda ofta till att en i hög grad av behovet påkallad bostadsförbättring inte alls kommer till stånd eller också kommer till stånd i en så blygsam omfattning, att den inte medför någon verklig upprustning och förbättring av bostaden i hygieniskt hänseende. Bostadsbeståndet för dessa medborgargrupper består i mycket stor utsträckning utav mycket gamla, för trånga och i övrigt ohygieniska bostäder. I stället för en helt ombyggd eller nybyggd bostad nödgas man i regel nöja sig med en blott uppsnyggad och ur hälsovårdssynpunkt ingalunda förbättrad bostad. Det är ju en känd sak att synemännen vid de syneförrättningar, som i regel förrättats då en arrendator eller torpare till- eller frånträder ett arrende, icke fattat som sin uppgift att avge något utlåtande, huruvida bostaden ur hälsovårdssynpunkt kan fylla de mått, man har rätt att kräva av densamma eller hälsovårdsstadgan föreskriver. Det händer därför ganska ofta, att en torpare eller arrendator redan vid tillträdet av sitt arrende får flytta in i en bostad, som kan betecknas såsom i hög grad hälsovådlig och som han sedan under den tid han innehar arrendet icke har någon möjlighet att på jordägarens bekostnad bygga om. Jag har belägg för mitt påstående, att det här gäller ett område, där man verkligen bör se till att någonting uträttas, som kan lända till förbättrade förhållanden.

Nu har man från socialstyrelsens sida ansett, att här skulle föreligga ett lagstiftningsproblem, som borde göras till föremål för en närmare utredning och prövning från statsmakternas sida. Erfarenheten ger ju också belägg för att en sådan utredning är i hög grad av behovet påkallad. Det synes mig därför föreligga skäl för att den förevarande motionen besvaras på det sättet, att denna kammare hemställer om en sådan utredning hos Kungl. Maj:t.

Utskottet, som livligt instämmer i motionens syfte, anser emellertid, att det bör ankomma på 1936 års arrendeutredning att till behandling uppta förevarande spörsmål. Då det emellertid torde vara ovisst, huruvida så kommer att ske och då det ju är uppenbart, att arrendeutredningen icke inom ramen för sitt uppdrag kan inrymma alla de spörsmål, som det här gäller att ta ställning till, synes det mig att frågan är mest betjänt av att göras till föremål för en särskild utredning från Kungl. Maj:ts sida. Jag har nu icke möjlighet att framställa ett yrkande, som omfattar även den del av här ifrågavarande spörsmål, som torde vara att hänföra till arrendelagen. Jag nödgas därför framställa ett yrkande inom motionens ram om utredning av denna fråga. Om en sådan utredning kommer till stånd torde det väl kunna tagas för avgjort, att de som komma att syssla med denna fråga också komma att samarbeta med den arrendeutredning, som jag nyss omnämnde och som utskottet syftar på.

Jag ber därför, herr talman, att få framställa ett yrkande om en utredning från Kungl. Maj:ts sida utav denna fråga. Jag hemställer sålunda, att kammaren ville för sin del besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om verkställande av utredning om möjligheten att vidtaga sådan ändring i hälsovårdsstadgan, att hälsovårdsnämnd må, även då fastighet är utarrenderad, meddela jordägaren åläggande om botande av bofällighet å bostad.

I detta anförande instämde herrar *Eriksson* i Sandby, *Holm*, *Andersson* i Munkaljungby, *Landgren* och *Karlsson* i Munkedal.

Herr **Nilsson** i Kristinehamn: Jag är närmast, herr talman, missräknad över, att motionären och de många sympatisörer, som han säkerligen har i

Ang. ändring i visst avseende av hälsovårdsstadgan. (Forts.)

denna kammare, inte känna sig tillfredsställda med utskottsutlåtandet. Det förhåller sig nämligen på det sättet, vilket också framgår av utskottsutlåtandet, att utskottet mycket livligt beaktat de synpunkter, motionären framfört, och även i utskottsutlåtandet givit ett uttryck åt, att det är utskottets förhoppning att på detta område så kraftiga åtgärder som möjligt böra komma till utförande. När emellertid utskottet efter en synnerligen välvillig motivering ansett sig nödsakad att framställa ett avslagsyrkande, har detta skett uteslutande därför att utskottet ansett sig ha större förutsättningar att gagna saken på det sättet än genom en hemställan om en särskild utredning.

Jag försäkrar den ärade talaren, att den utredningsväg, som han nu föreslår kammaren att beträda, ha vi i utskottet mycket noggrant undersökt. Vi ha emellertid, inte minst på grund av det yttrande som avgivits av socialstyrelsen, kommit till den uppfattningen, att den genaste vägen att komma till rätta med dessa förhållanden är att man söker förbi 1936 års arrendeutredning att ta upp saken till behandling. Socialstyrelsen påpekar ju också, att det inte utan vidare är givet, att den ändring av gällande bestämmelser som härvidlag bör ske endast skall avse hälsovårdsstadgan, utan att den möjligen i stället bör ske i arrendelagen eller eventuellt i båda dessa författningar. Under sådana förhållanden förefaller det ju som om det skulle vara tämligen otänkbart att man skulle kunna komma förbi 1936 års arrendeutredning. Herr Andersson i Tungelsta anför ju också, att han för sin del anser, att den utredning han förordar bör träda i kontakt med 1936 års arrendeutredning.

Nu förhåller det sig ju på det sättet enligt Kungl. Maj:ts berättelse till riksdagen, att 1936 års arrendeutredning väntas bli färdig med sitt arbete redan under innevarande år. När därtill motionären själv sitter som ledamot i denna utredning, kan jag verkligen inte finna annat än att han bör ha alla möjligheter att i denna göra sina sina synpunkter gällande, om inte på annat sätt så dock i form av en reservation, varigenom ju saken i vart fall kommer fram till Kungl. Maj:t. Vi ha också i utskottet övertygat oss om, att Kungl. Maj:t hyser ett mycket varmt intresse för denna sak. Man kan sålunda knappast tänka sig annat än att man på det hållet kommer att göra vad som är lämpligt och möjligt att göra.

Vi ha inom utskottet funnit den genaste vägen till rättelse i här påtalade missförhållande vara den väg, utskottet i sitt utlåtande anvisat. Uteslutande därför ha vi yrkat avslag på motionen. Jag tror också, att kammaren, herr Anderssons i Tungelsta anförande till trots, gagnar denna sak bäst genom att följa utskottet. Jag hemställer därför, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr **Falk**: Herr talman! Jag vill för min del inte påstå annat än att utskottet sökt, efter sitt sätt att se och så långt det varit möjligt, gå min framställning till mötes. Det är emellertid alldeles uppenbart, vilket herr Nilsson i Kristinehamn också mycket riktigt antydde, att denna fråga helt enkelt inte kan lösas enbart genom en ändring av arrendelagstiftningen. Eftersom jag är ledamot av arrendelagstiftningskommittén kanske jag kan få meddela kammaren, att det inte alls finns någon utsikt att i en blivande arrendelagstiftning kunna dra upp så klara gränslinjer mellan arrendator och jordägare, att de missförhållanden som här äro påtalade kunna tänkas bortfalla. Arrendelagen kan under dessa förhållanden icke åstadkomma annat än en ram, inom vilken vederbörande parter kunna göra upp sina ekonomiska mellanhavanden. Men här gäller frågan, om hälsovårdsnämnderna i utövandet av sin verksamhet skola tjänstgöra såsom något slags domare vid avgörandet av rättsförhållanden mellan jordägare och arrendator. Den saken kan arrendelagstiftningen

Ang. ändring i visst avseende av hälsovårdsstadgan. (Forts.)
under inga förhållanden komma till rätta med, utan härvidlag måste det ske en ändring i hälsovårdsstadgan.

Nu kan man ju tänka sig, att jag i kommittén visar upp detta utskottsutlåtande, och att kommittén sedan, om den så vill, skriver till Kungl. Maj:t och säger, att den inte kan knäcka denna nöt. Kommittén har emellertid ingen som helst skyldighet att titta på vad som sagts i en utskottsmotivering och inte heller Kungl. Maj:t. I klämman har man yrkat avslag på min framställning, och det är väl klämman som är det avgörande. Under sådana förhållanden och om det kommer att gå så att riksdagen, sedan den fattat sitt beslut om **ändring i gällande arrendelagstiftning**, varskar, att den fråga, som här föreligger, icke kunnat lösas, har man ju, i och med att man beträtt den väg, som utskottet här angivit, bara skjutit hela frågan på framtiden. Och vidare, även om en ändring av arrendelagarna skulle komma till stånd, är det väl ingen människa som ett ögonblick tror, att dessa ändringar skulle få retroaktiv verkan, och hur skola vi då kunna lösa problemet för alla de arrendekontrakt, som för närvarande gälla? Dessa kontrakt gälla ju för 5, 10, 15 eller 20 år, och en hel del kontrakt ingås också i år och komma att ingås nästa år. De missförhållanden, som finnas, komma då att stå kvar för alla de kontrakt, som gälla vid den nya lagens ikraftträdande, ända till dess de utgå.

Då jag är övertygad om att saken kan forceras betydligt mera, om riksdagen i skrivelse hemställer om utredning, så ber jag att få förena mig i det yrkande, som framställts av herr Andersson i Tungelsta.

Herr **Johansson** i Björnlunda: Herr talman, mina herrar! Jag har för min del den uppfattningen, att arrendesakkunniga knappast kunna lösa denna fråga och att man därför måste vidtaga en ändring i hälsovårdsstadgan. Vi ha inom de sakkunniga, av vilka också herr Falk är medlem, haft frågan uppe till debatt, och i varje fall majoriteten hade den uppfattningen, att det är hälsovårdsstadgan, som bör ändras. Detta blir nödvändigt först och främst av den anledningen, att man endast på detta sätt kan få någon effekt inom en mera näraliggande framtid, ty det finns ju kontrakt, som redan löpa, och en lagändring kan icke gärna få retroaktiv verkan.

Ett par i Södermanland förekomna fall ha föranlett mig att taga upp saken inom de sakkunniga. I ett fall hade hälsovårdsnämnden sagt ifrån, att bostaden icke fick användas till människobostad. Jordägaren svarade, att gården var utarrenderad och att han icke hade någon skyldighet att göra något, och det blev ingen annan råd än att hälsovårdsnämnden fick blunda. I ett annat fall lyckades man få en uppgörelse, så att jordägaren vidtog de påbjudna förbättringarna.

Jag har den uppfattningen, att det är mycket svårt att genom ändring av arrendelagstiftningen komma till ett resultat, om man icke vill göra en arrendelagstiftning av tvingande natur. Skulle ett sådant förslag komma till riksdagen, antar jag, att riksdagen icke skulle vara beredd att ta det. Nog är det emellertid egendomligt, att om jag äger en fastighet och har den uthyrd, så måste jag vidtaga de förbättringar, som hälsovårdsnämnden anbefaller, men om jag har fastigheten utarrenderad, behöver jag icke göra något förrän arrendetiden utgått, och jag kan t. o. m. få en ny arrendator utan att bostaden är godkänd. Bostaden kan visserligen vara utdömd genom syn, men jag kan kanske få en ny arrendator, om jag gör en del förbättringar, även om dessa icke äro av sådan art, att hälsovårdsnämnden vill godkänna lägenheten såsom människobostad.

För min del tycker jag det skulle vara lämpligast att få den föreliggande frågan utredd särskilt för sig. Det kan ju hända, att en sådan utredning

Ang. ändring i visst avseende av hälsovårdsstadgan. (Forts.) skulle skickas till arrendesakkunniga, men som frågan nu ligger till, tror jag knappast vi kunna lösa frågan. Inom denna utredning hyser man nämligen den uppfattningen, att frågan hör hemma i hälsovårdsstadgan och icke i arrendelagen. Vi ha som sagt diskuterat saken och kommit till det resultatet. Det kanske kan gå lättare nu, sedan utskottet har skrivit så välvilligt, att de sakkunniga böra taga hand om saken, men jag tror det knappast.

Det är väl icke nu mycket lönt att göra något yrkande mot utskottet, men jag ber i alla fall att få instämma i det yrkande, som framställts av herr Andersson i Tungelsta. Även om man icke därigenom kan få någon skrivelse till stånd, tror jag, att bara den omständigheten, att frågan kommit upp i kammaren och att man hänvisat till arrendesakkunniga, kan göra god effekt. Man måste emellertid i så fall få in en paragraf i arrendelagen av tvingande natur, och jag är rädd för, att när vi en gång skola fatta beslut därom, man kommer att resa motstånd häremot.

Herr Nilsson i Kristinehamn: Herr talman! När herr Johansson i Björnlunda säger, att arrendeutredningen knappast kan knäcka denna nöt, så är detta ju precis detsamma som utskottet har sagt. Vi förutsätta nämligen visst icke, att arrendeutredningen skall kunna knäcka saken ensam, ty, såsom jag redan tidigare har framhållit, torde ändring vara erforderlig även i hälsovårdsstadgan. Vi anse emellertid, att det i så fall är arrendeutredningen, som bör påfordra dessa ändringar i hälsovårdsstadgan. Jag ber att få erinra de båda ledamöterna av arrendeutredningen om vad som står i utredningsdirektiven, nämligen att i utredningsuppdraget ingår att överväga och avgiva förslag till ändringar, som av utredningen kunna finnas påkallade, jämväl i andra författningar än i nyttjanderättslagen och norrländska arrendelagen etc. Arrendeutredningen bör därför, såvitt jag förstår, ha alla möjligheter att på snabbast möjliga sätt, antingen i form av ett kommittéförslag eller reservationsvis, få denna sak på Kungl. Maj:ts bord, och det är denna väg vi ha anvisat utskottet.

Herr Andersson i Tungelsta: Herr talman! Efter de anföranden, som hållits av tvenne ledamöter av 1936 års arrendeutredning, torde det väl vara uppenbart, att frågan är bäst betjänt av att göras till föremål för en särskild utredning. Nu säger utskottets ärade ordförande, att arrendeutredningen bör för sin del påkalla en sådan utredning i den mån den icke själv kan utföra den. Är det då icke bättre, om man vill få en sådan utredning till stånd, att man ifrån riksdagens sida begär utredning av Kungl. Maj:t? Det borde väl snabbare och effektivare leda till det resultat, som man här vill uppnå. När det är så, att utredningen måste omfatta olika ting, som icke alla kunna inrymmas inom ramen för det uppdrag, som 1936 års arrendeutredning har fått, så måste väl en särskild utredning vara mest motiverad.

Jag ber därför att få vidhålla mitt tidigare yrkande.

Herr Lindqvist: Herr talman! På grund av en del sorgliga bostadsförhållanden i mitt län har jag också kommit att ägna visst intresse åt denna fråga. Jag tänkte mig från början, att det kunde vara tillräckligt att godkänna utskottets förslag, men då nu herr Johansson i Björnlunda säger, att arrendeutredningen icke lär komma att taga upp frågan, tror jag det är bättre, om andra kammaren ger sin mening till känna genom ett bifall till det av herr Andersson i Tungelsta framställda yrkandet. Icke heller det är helt tillfredsställande, men han kan, såsom han framhållit, icke framställa ett mera vitt-

Ang. ändring i visst avseende av hälsovårdsstadgan. (Forts.)
gående yrkande, därför att det skulle gå utanför motionens ram, vilket ju icke är tillåtet.

Jag tillåter mig sålunda, herr talman, att för min del också hemställa om bifall till herr Anderssons i Tungelsta yrkande.

Herr Nilson i Eskilstuna: Herr talman! Alla inom utskottet ha ju ställt sig välvilliga till motionen, men vid utskottsbehandlingen stod det ganska klart för samtliga, att man först måste bestämt fastslå, vem det är som skall svara för byggnaderna, jordägaren eller arrendatorn. För en mycket kort tid sedan såg jag just ett fall i min provins, vilket illustrerar detta förhållande. Bostäderna voro under all kritik. Jordägaren bodde långt från egendomen och förklarade, att han icke hade någon anledning att bry sig om bostädernas beskaffenhet. Arrendatorn å sin sida hade ett femårigt kontrakt, som snart skulle utlöpa, och han förklarade sig icke heller ha någon skyldighet att göra något. Hälsovårdsnämnden stod under sådana förhållanden maktlös.

När det nu är så, mina damer och herrar, att det är oklart i lagen vem som skall svara för bostadsunderhållsskyldigheten, så lönar det sig icke att utreda hälsovårdsnämndernas ställning. Vi må utreda den saken hur mycket som helst, vi komma ändå icke ur fläcken, ty hälsovårdsnämnden kan aldrig få rätt att avgöra, att det är jordägaren, som skall svara för detta, eller att det är arrendatorn, som skall göra det. Utskottet ansåg därför, att man först måste klargöra vem som skall svara för byggnaderna. Vem skall då utreda den saken? Jo, det är klart, att 1936 års arrendeutredning bör göra det. Jag förstår icke, hur denna kommitté skall kunna slutföra sitt uppdrag, låt vara att direktiven äro vaga, om den icke tar upp även denna fråga. När det sedan blir klarlagt, om det är jordägaren eller arrendatorn, som skall svara för byggnaderna, så kunna hälsovårdsnämnderna utnyttja den befogenhet de ha eller beklädas med större makt.

Det av herr Andersson i Tungelsta framställda förslaget är alltså så ineffektivt som det kan vara, och kammaren gör därför bäst uti att bifalla utskottets hemställan och därmed understryka utskottets uttalande, att 1936 års arrendeutredning bör taga upp frågan till mycket noggrann och ingående behandling och verkligen försöka bena upp problemet på ett ordentligt sätt. Sedan må frågan komma åter hit under annan form.

Vi gå förbi pudelns kärna, om vi bifalla den föreliggande motionen och herr Anderssons i Tungelsta yrkande. Ett sådant beslut försenar ett tillrättaläggande av här påtalade missförhållanden. Därför hoppas jag, att utskottets yrkande må bifallas. Det är den genaste vägen att komma fram.

Herr Persson i Undersvik: Herr talman! Jag har såsom suppleant i utskottet deltagit i diskussionen om denna motion, och jag tillät mig därvid att föreslå, att i motiveringen skulle utsägas, i likhet med vad socialstyrelsen framhållit, att Kungl. Maj:t måtte följa utvecklingen på detta område med uppmärksamhet och vidtaga de åtgärder, som den kunde anse erforderliga, d. v. s. företaga en utredning av frågan i olika avseenden. Jag tänkte därvid framför allt därpå, att ett övervinnande av de svårigheter, som man har att kämpa med, när det gäller hälsovårdsstadgans tillämpning i praktiken, kanske icke kan ske enbart genom en lagändring på ena eller andra sättet, därför att det härvidlag i stor utsträckning även gäller en tillämpningsfråga. Jag menar, att även i sådant hänseende skulle Kungl. Maj:t med stöd av vunna erfarenheter kanske kunna vidtaga åtgärder för att ernå ett bättre sakernas tillstånd.

Vad som här åsyftas av dem, som yrka på utredning, är ju, att vi skola få

Ang. ändring i visst avseende av hälsovårdsstadgan. (Forts.)

en opinionsyttring eller ett uttalande från kammarens sida. Om i motiveringen hade intagits något sådant, som jag föreslog, hade det tjänat samma syfte. Vad jag sålunda önskar, när vi nu stå inför beslut här i kammaren, är, att man på något sätt ger uttryck åt det önskemålet, att Kungl. Maj:t skall följa utvecklingen på detta område.

Det är dock klart, såsom utskottets ordförande framhöll, att Kungl. Maj:t har uppmärksamheten riktad på dessa förhållanden och följer dem, även om icke kammaren gör någon särskild framställning i saken. När utskottet ansluter sig till socialstyrelsens utlåtande, som ju utmynnar i ett förslag om utredning, så är givetvis även utskottet inne på samma linje och önskar få en utredning av frågan i dess helhet. Det förefaller mig därför, som om det i verkligheten icke behöver råda så stora meningsskiljaktigheter. Även om kammaren skulle biträda utredningsyrkandet, så har det icke gått emot utskottet, vilket ju i och med att det anslutit sig till socialstyrelsens utlåtande i själva verket också är med om en utredning.

Herr talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Falk: Herr Nilson i Eskilstuna gav ju i sitt anförande ett alldeles typiskt exempel på de oeffterättliga förhållanden, som föreligga på detta område, när han talade om hurusom bostäderna vid en arrendegård voro alldeles undermåliga men hälsovårdsnämnden icke hade möjlighet att ingripa, när både jordägaren och arrendatorn förklarade sig icke vara skyldiga att göra något. Detta är just pudelns kärna, herr Nilson i Eskilstuna, att enligt nuvarande lagrum ingen, vare sig jordägaren eller arrendatorn, är skyldig att vidtaga åtgärder för att hålla bostäderna i visst skick. Jordägaren har ingen skyldighet. Han kan arrendera ut en fastighet med eller utan byggnader och han kan arrendera ut den med eller utan syn. Arrendatorn har enligt lag skyldighet att hävda fastigheten så, att den under arrendetiden icke försämras. Det är den enda bestämmelse, som finns i lagen.

Vi kunna naturligtvis genom att ändra arrendelagen få ett bättre sakernas tillstånd för framtiden, men vi kunna icke, såsom jag redan framhållit, ändra lagen så, att vi få bort de missförhållanden, som nu råda, ty detta förutsätter en retroaktiv tillämpning, och det lär icke finnas någon, som ett ögonblick tror, att det skulle vara möjligt att få igenom något sådant. Jag för min del tvivlar på att riksdagen är villig införa tvingande bestämmelser i arrendelagen i så stor utsträckning, som skulle erfordras.

Nu förhåller det sig ju på det sättet, att hälsovårdsnämnden har att meddela ett åläggande, tvingas att gå in på att pröva rättsförhållandena mellan två parter och därtill rättsförhållanden, som äro så ofullständigt angivna i lagen, som här är fallet. Hälsovårdsnämnden kommer därför i en svår belägenhet, när parterna förklara sig icke vara skyldiga att följa nämndens åläggande. Nu säger socialstyrelsen, att den anser, att hälsovårdsstadgan icke bör ingå på ekonomiska mellanhavanden mellan dessa parter utan bör hållas utanför dessa. I så fall vore det enligt mitt förmenande logiskt att gå vidare och säga, att hälsovårdsnämnden icke heller skall ingå på ekonomiska och rättsförhållanden mellan dessa båda parter, utan att även hälsovårdsnämnden bör stå utanför dessa genom att meddela jordägaren åläggandet. Jordägaren skulle alltså vara den ansvarige, och sedan må det bli en sak mellan jordägaren och arrendatorn att tvista om vid eventuell ekonomisk uppgörelse. Detta är i själva verket enda möjligheten att lösa problemet, och därför är en utredning nödvändig.

Jag vidhåller yrkandet om bifall till herr Anderssons i Tungelsta förslag.

Ang. ändring i visst avseende av hälsovårdsstadgan. (Forts.)

Herr Nilson i Eskilstuna: Herr talman! Herr Falk pläderade mycket starkt för utskottsmajoriteten, då han visade, huru vanmäktig en hälsovårdsnämnd är. När nämnden meddelat ett åläggande, svara nämligen båda parterna, att det finns ingen skyldighet för dem att göra något i saken, och då står nämnden där och kan icke göra något. Det är därför, som vi i utskottet ha sagt, att den kommitté, som motionären tillhör, skall knäcka den nöten och utreda problemet samt fastslå, vem som har skyldighet att klara upp bostadsfrågan. När den frågan sedan är klar, kan riksdagen ge hälsovårdsnämnden större befogenhet. Jag är mycket tacksam för den hjälp med vår argumentering, som motionären på detta sätt givit.

Sedan fällde herr Falk ett intressant uttalande, då han sade, att det icke kan bli fråga om någon retroaktiv verkan, om arrendeutredningen kommer med något förslag. Ja, det kan det icke bli i vilket fall som helst, ty om motionärens yrkande skulle bifallas och hälsovårdsnämnden finge en större befogenhet — vilket jag dock icke kan tro, att den under nuvarande förhållanden kan få — är det klart, att nämnden icke kan tillrättalägga förhållanden, som ligga tre à fyra år tillbaka i tiden. Det kan aldrig bli någon retroaktivitet, utan det gäller att rätta till för framtiden, vilken väg riksdagen än kommer att gå.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Jag skall givetvis icke lägga mig i den fråga, som såväl motionären som utskottets representanter tvista om, men det förefaller mig, som om alla äro eniga om att det behöver göras någonting i berörda fråga. Jag kan då icke finna annat än att det är angeläget, att arrendeutredningen eller den kommitté, som har med arrendefrågorna att göra, penetrerar hela problemet för att i arrendelagen få in bestämmelser, som fastställa rättsförhållandena emellan jordägare och arrendator. Om då icke de juridiska bestämmelserna kunna bli retroaktiva beträffande gällande kontrakt och rådande förhållanden äro besvärliga, återstår det naturligtvis att pröva, i vilken utsträckning hälsovårdsstadgan i sådant fall bör ändras. Jag menar emellertid, att även den frågan bör arrendeutredningen beakta, därför att om man kompletterar hälsovårdsstadgan i sådan riktning, bör naturligtvis även arrendelagen kompletteras, så att man kan lösa de spörsmål, som beröra rättigheter och skyldigheter för den ena eller andra parten.

Med den motivering, som utskottet här skrivit, förefaller det mig därför, som om Kungl. Maj:t, därest arrendeutredningen anser sig icke kunna taga upp denna fråga, borde kunna uppdraga åt arrendeutredningen att pröva de juridiska spörsmålen och även i detta sammanhang pröva frågan i övrigt.

Jag har blott velat säga detta. Jag vill icke lägga mig i den frågan, huruvida riksdagen skall skriva till Kungl. Maj:t eller icke, men jag menar, att gången av ärendets behandling torde böra bli på av mig angivet sätt.

Herr Falk: Herr talman! Jag vill gentemot herr Nilson i Eskilstuna säga, att hälsovårdsnämndens befogenheter äro egentligen så pass stora, som den själv anser. Det föreligger här i landskommunernas förbunds tidskrift nr 1 för år 1938 en förfrågan från en hälsovårdsnämnd, huru den i ett visst fall skulle förfara när det gällde meddela åläggande. Landskommunernas förbund svarade, att det ur kommunens, alltså ur samhällets synpunkt är likgiltigt, vilken av parterna detta åläggande meddelades, men hälsovårdsnämnden kan, säger man, med ledning av arrendekontraktet pröva, vilken av dessa

Ang. ändring i visst avseende av hälsovårdsstadgan. (Forts.)
 som enligt dess uppfattning har denna skyldighet. Sedan står det längre ned:
 »Även kan hälsovårdsnämnden taga hänsyn till den, som enligt nämndens
 uppfattning ur olika synpunkter, bland annat den ekonomiska bärigheten,
 har de bästa förutsättningarna för att ordna saken enligt föreläggandets inne-
 håll.» Detta är alltså den upplysning, som Landskommunernas förbund läm-
 nar. Hälsovårdsnämnden har obegränsad makt att spika fast en syndare och
 meddela honom åläggande. Jag menar, att ett sådant rättsförhållande är väl
 ändå orimligt. Någon klagan till högre instans över åläggandet finns strängt
 taget icke, utan blir arrendator ålagd att utföra arbetet, måste han göra det.
 Vi ha inom lantarbetareförbundet i ett fall drivit denna sak så långt att vi
 måst göra en hänvändelse till vederbörande länsstyrelse. Anledningen härtill
 var, att i ett visst fall åläggandet meddelats en arrendator, vilket föranledde,
 att denne arrendator några månader senare måste göra konkurs. Vi ville icke
 vara med om att en sådan historia upprepas.

Nu säger herr jordbruksministern, att saken kan mycket väl ordnas. Om
 Kungl. Maj:t på grund av denna utskottets motivering uppdrar åt arrendeut-
 redningen att pröva den saken, kan arrendeutredningen försöka att pröva den,
 så långt den kan, och säga ifrån, om den icke kan. Då uppstår emellertid
 samma fråga, hur det går med de kontrakt, som äro gällande, och de, som
 ingås under den närmaste tiden. Detta problem löses icke med en ändring i
 arrendelagen, utan därtill fordras otvivelaktigt en ändring i hälsovårdsstadgan.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propo-
 sitioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt
 bifall i stället till det av herr Andersson i Tungelsta under överläggningen
 framställda yrkandet; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava
 utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes
 emellertid av herr Andersson i Tungelsta, i anledning varav efter given var-
 sel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra tillfälliga utskottets hemstäl-
 lan i utskottets förevarande utlåtanden nr 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan,
 bifallit det av herr Andersson i Tungelsta under överläggningen framställda
 yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter därefter intagit sina platser och voteringspro-
 positionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning
 av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-
 propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 10.

Föredrogs vart efter annat:

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 1, i anledning av
 väckta motioner, II:149, angående portofrihet för deklarations- eller upp-
 giftsförsändelser, föranledda av beslut av offentlig myndighet, och II:337,
 angående portofrihet vid insändande till taxeringsmyndighet av självdeklara-
 tion;

Andra kammarens protokoll 1938. Nr 24.

bankoutskottets utlåtande, nr 23, i anledning av framställningar angående ersättning till vissa personer i anledning av sjukdom, ådragen under militärtjänstgöring, m. m.; samt

andra lagutskottets utlåtande, nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 15 § epidemilagen den 19 juni 1919 (nr 443).

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 11.

Ang. förebyggande av alltför tidigt tobaksbruk bland den uppväxande ungdomen.

Härpå föredrogs andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 1, i anledning av väckt motion, angående åtgärder till förebyggande av alltför tidigt tobaksbruk bland den uppväxande ungdomen.

I en inom andra kammaren väckt och till dess fjärde tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 325, hade herr Dahlbäck hemställt, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville med beaktande av i utskottets motivering utvecklade synpunkter låta verkställa utredning rörande de åtgärder, vilka lämpligen borde vidtagas i ändamål att förebygga alltför tidigt tobaksbruk bland den uppväxande ungdomen, så ock att Kungl. Maj:t måtte med ledning av utredningen framlägga förslag i ämnet för riksdagen.

Utskottet hemställde, att motionen II: 325 ej måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr Dahlbäck: Herr talman! Den fråga, som här är uppe, har förut behandlats av riksdagen vid flera tillfällen. Jag erinrar om att senast år 1934 väcktes en motion av ett antal andrakammarledamöter, vilken motion gick ut på dels förbud för minderåriga under femton år att verkställa inköp av tobaksvaror och dels till och med förbud att begagna dylik. Den nu föreliggande motionen är begränsad till att avse allenast cigaretter. Man kan ju ha en allmän känsla av att — såsom utskottet konstaterat i sitt utlåtande, då det för sin del uttalar, att det behjärtat det i motionen framförda önskemålet — bruket av tobaksvaror otvivelaktigt är till skada särskilt under uppväxtåren. Under senare tid har ju den befolkningspolitiska synpunkten trätt i förgrunden, och ur den synpunkten måste det givetvis vara förmånligt, därest någonting kunde göras för att uppskjuta bruket av tobaksvaror, framför allt då cigaretter, bland den uppväxande ungdomen. Så snart emellertid ett initiativ här i riksdagen tages, stannar det emellertid ofta endast vid en platonisk försäkran men intet resultat. I den befolkningspolitik, som numera får anses vara omfattad av oss alla, bör emellertid icke endast hänsynen till det kvantitativa ingå, d. v. s. att man så att säga skall söka tillföra så stora kretsar av vårt folk som möjligt tillfredsställande bostäder, näringsmedel och intellektuell utrustning o. d., utan man torde numera också vara på det klara med angelägenheten av att vi draga försorg om huru det svenska folket skall kunna bringas att vårda och bevara sin livskraft, sitt hälsotillstånd och den duglighet, som ett folk särskilt i dessa tider, när alla nationer pressas till att taga i anspråk sina yttersta krafter i den rasande konkurrensen, behöver för att kunna bestå med framgång. En rationell befolkningsvård är ett lika stort statsintresse som själva tanken på vården av folknumera, ty detta är det viktiga — och det äro alla överens om — att kvaliteten om möjligt ej sänkes utan helst höjes. De unga måste göras dugliga för att bestå i livskampen.

Ang. förebyggande av alltför tidigt tobaksbruk bland den uppväxande ungdomen. (Forts.)

Staten tar nu årligen in ungefär 90 miljoner kronor på tobaken enbart i skatter, och man kan då fråga sig: vad gör staten för att skydda de unga och för att främja deras livsduglighet i den mån den blivit angripen av en för tidig tobakskonsumtion? Vad kostar staten på sig till värn för dessa ungdomar? Vi äro allesammans i färd med att försöka tillförsäkra de uppväxande ett ordentligt mål mat var dag de gå i skolan, men vi kunna icke stå likgiltiga inför att dessa barn, sedan de ätit sig mätta, kanske söka sig avsides någonstans för att hänge sig åt ett tillåtet eller otillåtet bruk av cigarretter, varigenom de alldeles givet få sin nervkraft nedsatt och ta ut i förskott på sin hälsa för framtiden. Man måste uppställa såsom ett önskemål, att konsumtionen av tobak, enkannerligen cigarretter, om möjligt uppskjutes beträffande dessa unga till dess de nått en mogen ålder, till dess de äro fullt utvuxna, så att de med framgång kunna tåla den påfrestning, som detta tobaksbruk innebär. För den skull kan man icke vara likgiltig inför tanken på att någon propaganda — någon upplysningspropaganda skulle jag vilja säga — bland ungdomen kunde komma till stånd.

Utskottet har förklarat, att det behjärtar motionens syfte, men detta måste betecknas såsom en till intet förpliktande fras. Utskottet konstaterar, att bruket av tobak är av betydande fara under uppväxtåren, och konstaterar även, att en rationell upplysning skulle vara synnerligen önskvärd. Utskottet säger, att en sådan upplysning bör också kunna lämnas enligt 1928 års cirkulär från skolöverstyrelsen. Därest en dylik upplysning från myndigheternas sida på ett tillfredsställande sätt meddelas, bör den saken kunna arrangeras utan att, såsom jag som motionär framhållit, en utredning för detta ändamål behöver komma till stånd. Alla känna vi emellertid till på vad sätt en på detta område bedriven upplysningsverksamhet inom skolorna måste gestalta sig, när den skall trängas med ett stort antal andra ämnen, och i all synnerhet när den kanske skall bedrivas av lärarekrafter, som kanske blott i undantagsfall kunna beräknas vara särskilt intresserade för frågan. Sådana undantagsfall — och vi kunna peka på ett antal kategorier av undervisningsanstalter t. ex. läroverken — torde vara sällsynta och skolor finnas, där någon som helst undervisning för ungdomen på detta område överhuvud icke bedrives. För att man skall kunna komma någon vart, synes det mig alldeles uppenbart, att denna upplysningspropaganda bör ske på ett sådant sätt, att den väcker ungdomens hänförelse för saken. Det är av stor betydelse för vårt folk att ha en ungdom, som är stark och duglig, när den träder ut i livet. Vi ha exempel på hurusom en sådan propagandaverksamhet har kunnat bedrivas genom mjölkpropaganda i fråga om mjölkkonsumtionen samt genom sparpropaganda i fråga om sparverksamheten med resultat, som varit påtagliga. Om upplysning i dessa ämnen ej skulle ha meddelats, är jag övertygad om att den påtagliga ökning av mjölkkonsumtionen som inom vidsträckta lager av vårt folk förekommit, aldrig förverkligats enbart medelst skolans undervisning.

Den andra avdelningen av min motion går ut på att försöka åstadkomma ett förbud för försäljning av opaketerade cigarretter. Det är icke fråga om att förbjuda försäljning av opaketerade cigarrer eller cigarrecigarretter utan det är allenast fråga om cigarretter. Utskottet uttalar, att det betvivlar, att någon som helst minskning skulle komma till stånd genom ett dylikt förbud. Utskottet tror fastmera på att en stimulering av konsumtionen skulle komma att äga rum, då utskottet förmenar, att dessa småpojkar skulle komma att i onödan köpa cigarretter i större förpackningar än de under normala förhållanden skulle göra. Mig synes det, som om detta resonemang icke föregåtts

Ang. förebyggande av alltför tidigt tobaksbruk bland den uppväxande ungdomen. (Forts.)

av någon som helst undersökning eller utredning. Man har icke gjort sig besvär med att taga reda på huru det förhåller sig i t. ex. våra grannländer. Det är konstaterat, att Sverige torde vara så gott som det enda land i världen, som säljer opaketerade cigarretter. I både Norge och Danmark har man haft förbud mot försäljning av opaketerade cigarretter sedan 1923, och där har det mig veterligen ingalunda verkat så, att förbrukningen bland småpojkar ökats, utan att den tvärtom minskats. Jag har talat med tobakshandlare, som försäkrat mig, att därest förbud mot försäljning av opaketerade cigarretter i vårt land skulle införas, vore man övertygad om att inemot 90 procent av småpojknas inköp skulle komma att försvinna.

Vårt land besöktes häromåret av ett par turister från Kapkolonien i Sydafrika. De hamnade i en cigarrbutik i den stad, jag representerar. Där fingo de se, hurusom den ena lilla pojken efter den andra infann sig i butiken för att köpa en cigarrett. Då uttalade dessa personer sin synnerliga förvåning över att någonting dylikt var tillåtet i ett civiliserat land, och de försäkrade, att i alla de länder, som de besökt, och framför allt i deras hemland, var det någonting otänkbart att sälja cigarretter styckevis. De försäkrade, att i Kapkolonien förekom det endast i de trakter, där det bodde, som det på engelska heter »these poor black groes» — dessa stackars fattiga svarta negrer, som befunno sig på ett så lågt ekonomiskt plan, att de överhuvud taget icke föfogade över större medel för att tillfredsställa sin röklystnad än att de kunde köpa blott en cigarrett i sänder. Man uttalade också sin förtrytelse över att man här i Sverige tillät sig att behandla sina småpojkar såsom stående i nivå med dessa stackars negrer i deras hemland.

Man har mot förslaget invänt, att, därest opaketerade cigarretter skulle vara förbjuna till försäljning, skulle, såsom man sagt i pressen, detta endast ha till följd, att man skulle få se det mycket osmakliga skådespelet, att småpojknas skulle komma att ställa till med salning för att inköpa cigarretter. Detta kan knappast bottna i annat än en gissning. Tobakshandlarna här i landet förklara, att detta ingalunda är att befara, och dessa tobakshandlare ha gång på gång gjort framstöt om förbud mot försäljning av opaketerade cigarretter. Man kan, synes det mig, icke heller jämställa dessa småpojkar, som annars icke ha tillräckliga medel till att köpa ett paket cigarretter, med de gamla i dryckenskapen förfallna kolingarna nere i Stadsgården, som alldeles givet voro typiska utövere av denna gamla salningsmetod. Utskottet vill ej vara med härom, och jag förstår, att när man kanske ej satt sig så noga in i frågan och framför allt i den sidan av saken, som jag nu här har berört, man ställer sig avvisande mot förslaget. Man säger, att det är bättre att lita till försäljarnas lojalitet, och rekommenderar »för saken intresserade kretsar» att göra en hänvändelse till Sveriges köpmannaförbund och Kooperativa förbundet. Gentemot detta behöver jag blott hänvisa till att av vårt lands 56,000 handlande mindre än 16,000 äro inrangerade i köpmannaförbundet och att Kooperativa förbundet ej har mer än ungefär 700 butiker, av vilka det knappast är någon enda som säljer tobaksvaror här i Stockholm. Vi ha i vårt land enligt butikstängningsutredningens betänkande ej mindre än 4,000 kiosker, som allesammans sälja tobaksvaror. Praktiskt taget är ingen av dem organiserad vare sig i tobakshandlarnas förening eller ännu mindre i Sveriges köpmannaförbund. Man har sålunda ingenting att vänta, som utskottet förmodar, av en hänvändelse till dessa båda organisationer. För övrigt kan man ifrågasätta, huruvida och på vad sätt en överenskommelse, sådan som t. ex. den som sedan åtskilliga år tillbaka träffats mellan specialtobakshandlarna, uppehålls. Det är säkert ett stort antal av dem, som, när de ej äro bundna av

Ang. förebyggande av alltför tidigt tobaksbruk bland den uppväxande ungdomen. (Forts.)

något som helst vite, ganska ogenerat sälja även till mycket unga köpare, i synnerhet när dessa uppträda som springpojkar eller skickebud.

Det är framför allt en synpunkt, som ej har kommit fram men som är för hela vårt folk av stor vikt, nämligen vilken skada cigarrettrökningen efter allt att döma har visat sig utöva på vårt folks utveckling under uppväxtåren. Om vi studera de fluktuationer i försäljningen av cigarretter, som tobaksmonopolet redovisar år efter år, och ställer dem i relation till kasseringsprocenten för hjärtfel vid bevaringsmönstringarna, skola vi finna för så gott som vartenda år, att när försäljningen av cigarretter ökas ett år, ökas påföljande år kasseringsprocenten för hjärtfel vid bevaringsmönstringarna. Minskas åter försäljningen av cigarretter ett år, så minskas följande år också kasseringsprocenten. Jag har siffror här framför mig, men jag skall ej trötta med uppläsning av dem. Det torde ej vara så många av oss, som har gjort klart för sig, hur stor kasseringsprocenten för hjärtfel är vid bevaringsmönstringarna. Den är ingalunda liten. Den uppgår nu till ungefär 22 eller 23 promille av alla vid bevaringsmönstringarna undersökta ynglingar. För närvarande är det ej färre än cirka 1,300 värnpliktiga, som kasseras till följd av organiskt hjärtfel, och då vi se, hurusom denna kasseringsprocent följer fluktuationerna i cigarrettförsäljningen, synes mig detta vara en så allvarlig fråga, att den ej kan förbigås endast med en axelryckning. Om vi erinra oss förhållandena under kriget, då vårt land hade ont om tobak och därför såväl framställningen som konsumtionen av cigarretter sjönk, hade vi då under flera år ej större antal för hjärtfel kasserade värnpliktiga än 200 å 300. När sedan en obegränsad tillgång till cigarretter gjorde sig gällande, steg antalet för hjärtfel kasserade värnpliktiga till 1,000 och därutöver.

Det synes mig alltså, som om denna fråga vore alltför allvarlig, för att man endast skulle betrakta den som utslag av en välmenande motionärs funderingar. Jag tror, att, om man tar hela vårt folks välfärd i betraktande och särskilt om man lägger märke till den befolkningsvärd, som sida vid sida med befolkningspolitiken överhuvud taget är av omständigheterna påkallad, man torde kunna säga, att det funnits verkligt fog för att framföra de synpunkter, som jag i motionen här har framhävt. Jag anser, att dessa motiv äro tillräckligt starka för att jag ej skall tveka att även gentemot ett enhälligt utskott yrka bifall till motionen.

Häruti instämde herr *Johanson* i Huskvarna.

Herr **Mäler**: Herr talman! Jag har den allra största respekt för motionärens uppfattning i den fråga som här behandlas, men denna respekt skulle åtminstone för min personliga del varit större, om motionären hade anvisat några mera framkomliga vägar för att komma till rätta med de missförhållanden, som han påtalat.

Utskottet har i sitt utlåtande återgivit en historik över denna tobaksfrågas behandling i riksdagen sedan 40 år tillbaka, och det torde ur denna historik kunna utläsas, hur svårt det är för statsmakterna att genom lagstiftningsåtgärder åstadkomma några förändringar i detta avseende. Det är nog på detta som på många andra områden så, att om man vill vinna någonting, när det gäller den personliga hygienien, den personliga livsföringen, kommer man ej till rätta med saken genom att skapa förbud, kontroll och inskränkningar utan man behöver åstadkomma positiva åtgärder. I det fallet har motionären såvitt jag förstår ej anvisat något annat än detta att söka förhindra ungdomarna att köpa cigarretter styckevis. Utskottet säger, och det är grundat på iakttagelser

Ang. förebyggande av alltför tidigt tobaksbruk bland den uppväxande ungdomen. (Forts.)

på olika håll, att en sådan åtgärd skulle mycket väl kunna tänkas medföra, att ungdomarna i stället för att köpa enstaka cigarretter skaffa sig pengar till att köpa hela asken och därigenom snabbare komma in i det fördärvliga bruket. I varje fall är detta ingen utväg för att råda bot på själva missbruket bland ungdomen.

Med detta tycker jag, att frågan om att lagstiftningsvis söka ingripa mot ifrågavarande missbruk kan vara något som är tillräckligt behandlat. Jag vill emellertid tillägga, att i vad motionären här i sitt anförande säger rörande behovet av befolkningsvård kan jag till fullo instämma med honom, men när han patetiskt efterlyser, vad staten gör för befolkningsvården, så behöver man väl ej erinra om de många olika åtgärder som i detta fall företagits och som föreslagits. Jag vill särskilt erinra om förslaget att inrätta ett institut för folkhälsan, vilket naturligtvis även på detta område kan komma att få en stor betydelse.

Ja, jag kan, herr talman, ej i motionärens framställning se någon framkomlig linje, något positivt uppslag, och jag ser mig därför föranlåten att yrka bifall till vad utskottet här föreslagit.

Vidare yttrades ej. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 12.

Ang. de administrativa myndigheternas bestraffningsrätt.

Slutligen föredrogs andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 2, i anledning av väckt motion, angående de administrativa myndigheternas bestraffningsrätt.

I en inom andra kammaren väckt och till dess fjärde tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 332, hade herr Senander m. fl. hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag i syfte att åstadkomma en revision till det bättre av nu gällande principer inom stats-tjänsten beträffande tilldelandet av bestraffningar jämte därmed sammanhängande spörsmål.

Utskottet hemställde, att motion II: 332 ej måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr Brädefors: Herr talman! Jag måste uttrycka min förvåning över att utskottet i sitt yttrande i denna fråga har kommit fram till ett rent avslagsyrkande på denna för statstjänarna så viktiga motion. Jag anser, att jag har skäl att till denna min förvåning tillägga, att de inhämtade yttrandena giva vid handen, att motionen berör ett missförhållande, som ej gärna kan förbises.

Yttrandena från de hörda verksstyrelserna tyda dels på att förhållandena i fråga om det administrativa rättsförfarandet kommit att utvecklas därhän, att en revidering måste företagas, och dels på att de olika verksstyrelserna tilllämpa de mest skilda principer beträffande de av oss påtalade påföljdsstraffen. Järnvägsstyrelsen och tullstyrelsen framhålla, att frågan skall tagas under omprövning, och det förutsättes, åtminstone av statens järnvägar, att denna kommer att resultera i en lindring av vissa bestämmelser. Telegrafstyrelsen framhåller i sin tur, att administrativ bestraffning ej utesluter befördran eller

Ang. de administrativa myndigheternas bestraffningsrätt. (Forts.)
uppflyttning i högre löneklass. Det ser alltså ut, som om påföljdsstraffet skulle vara avskaffat vid telegrafverket, under det att det hittills tillämpats i andra statens verk i en utsträckning, som gör det befogat att tala om missbruk av den administrativa bestraffningsrätten.

Jag vill i detta sammanhang framhålla, att syftet med vår motion varit, vilket också framgår av dess motivering, att få påföljdsstraffet avskaffat såsom varande en bestraffningsform, som ger spelrum för verksamhetsledningens godtycke och dessutom innebär en på det allmänna rättsväsendets område redan avskaffad princip. Därtill kommer, att flertalet av de personalsammanslutningar, som yttrat sig, ha erkänt det berättigade i motionen, även om de av vissa skäl avstyrkt densamma.

Statstjänarkartellen, den ojämförligt största av de sammanslutningar som yttrat sig, representerande omkring 35,000 statstjänare, har faktiskt gått längre än motionärerna. Under det att vi i motionen begärt utredning i frågan, har statstjänarkartellen direkt ställt kravet på en avskrivning av det administrativa påföljdsstraffet. Statstjänarnas centralorganisation har varit försiktigare i sin formulering men hemställer, att riksdagen måtte uttala, att de administrativa myndigheterna vid undanhållande av befordran aktgiva på de ekonomiska verkningarna för befattningshavaren. Trafiktjänstemännens riksförbud vill ej motsätta sig utredningen, ehuru förbundet tror, att saken skall kunna ordnas inom respektive verk. Slutligen har Sveriges allmänna tulltjänstemannaförening, som omsluter de högre tulltjänstemännen, anslutit sig till motionen.

Jag har anfört detta, därför att utskottet söker stödja sig på de av personalsammanslutningarna avgivna yttrandena, då det motiverar sitt avslagsyrkande. Faktum är emellertid, att flertalet personalsammanslutningar i sak givit oss rätt.

Utskottets huvudskäl för avslagsyrkandet är emellertid ett annat. I yttrandet framhålles, att utskottet särskilt vill understryka, att personalrepresentanterna i 1936 års lönekommitté ej haft något att erinra mot bibehållande i ett nytt civilt avlöningsreglemente av bestämmelserna om bestraffningsinverkan på befordran och uppflyttning i högre löneklass. Ja, än en gång måste jag erkänna, att jag är förvånad, för att icke säga överraskad av detta utskottets yttrande. Det förhåller sig nämligen så, att några bestämmelser om bestraffningsinverkan på befordran aldrig funnits i avlöningsreglementet och ej heller föreslås i det nya avlöningsreglementet. Det finns överhuvud taget inga bestämmelser om bestraffningsinverkan på befordran. Däremot föreskriver grundlagen, att förtjänst och skicklighet skall vara utslagsgivande vid befordran i statstjänst. De representanter för personalen, som inkallats till 1936 års lönekommitté, ha följaktligen aldrig haft möjlighet att taga ställning till frågan om bestraffningsinverkan på befordran. Jag skulle vilja tillfråga någon av utskottets ärade ledamöter, varifrån denna felaktiga uppgift har sitt ursprung. Det är också viktigt, att kammaren får en bekräftelse på oriktigheten av denna uppgift, alldenstund densamma ingår som ett mycket väsentligt moment i utskottets motivering för avslagsyrkandet. Däremot är det riktigt, att personalrepresentanterna i 1936 års lönekommitté icke hade någon avvikande mening och inte hade något att erinra mot bibehållande av bestämmelserna i avlöningsreglementet om bestraffningsinverkan på uppflyttningen i löneklass i det fall, då mindre väl vitsordad tjänstgöring förelåg. Det är givetvis beklagligt, men frågan om bestraffningens inverkan på löneklassuppflyttning är inte heller det väsentliga, vilket klart framgår av vår motion. Vad vi främst syfta till att få bort är det förhatliga påföljdsstraffet vid befordran, och i detta ha vi alla statstjänare och deras organisationer på vår sida.

Utskottet har slutligen anfört, att ett införande av enhetliga bestämmelser

Ang. de administrativa myndigheternas bestraffningsrätt. (Forts.)
på detta område är olämpligt. Därvid åberopar sig utskottet på avgivna yttranden. Det är sant, att exempelvis statstjänarkartellen ifrågasatt lämpligheten av att införa enhetliga bestämmelser, men detta ifrågasättande grundar sig på farhågor att en dylik åtgärd i många fall skulle kunna medföra sämre förhållanden. Vår begäran om utredning går emellertid ut på att helt avskaffa påföljdsstraffet, varför dylika farhågor måste bottsna i misstro mot regering och riksdag. Man tror kanske, att de med sin utredning skulle åstadkomma en försämring i stället för en förbättring.

Jag kan inte finna annat än att allt vad som anförts av verksammyndigheter och personalorganisationer understryker, att motionen tagit sikte på ett allvarligt missförhållande. Ingen har heller direkt bestritt riktigheten av de i motionen framförda synpunkterna. Vi ha bland annat påpekat olägenheterna av att så lång tidrymd får förflyta innan anteckning om bestraffning eller varning avföres från vederbörandes personalkort. Vi ha vidare framhållit, att en befattningshavare på grund av att han inte under denna karenstid kan vinna befordran gör förluster på tusentals kronor.

Jag skall genom ett exempel visa, hur orimlig hela denna anordning med påföljdsstraffet är. En befattningshavare i Göteborg sökte vid ett tillfälle befordran till förman. Trots att han var den ojämförligt äldste bland de sökande, erhöll han icke förord. Han överklagade beslutet, och de förordsgivande myndigheterna anförde då bland annat, att han inte kunde komma i fråga, därför att det å hans personalkort fanns en anteckning om en erinran, som tilldelats honom för 18 år sedan. Han hade inte varit nog förtänksam att ingiva ansökan om anteckningens borttagande, och därför kunde den åberopas mot honom, trots att den tilldelats honom för 18 år sedan.

Ett annat exempel. En verkstadsförman vid statens järnvägar i Kiruna sökte verkstadsmästarebefattningen vid Svartön i Luleå. Han fick förord och blev också befordrad till verkstadsmästare. En medsökande överklagade emellertid denna befordran och anförde därvid som skäl, att den befordrade tidigare hade haft bestraffning i form av böter för en viss förseelse mot fribiljettförordningen. Befordringen upphävdes då av vederbörande myndigheter, och den överklagande befordrades till verkstadsmästare. Någon tid därefter sökte samme person på nytt verkstadsmästarebefattning, denna gång i Kiruna. Med åberopande av samma skäl som tidigare blev han förbigången, och en yngre och mindre meriterad sökande blev befordrad till verkstadsmästare. Sådana exempel visa verkningarna av det förhatliga påföljdsstraffet, och min kännedom om förhållandena härvidlag gör, att jag inte kan acceptera utskottets avslagsyrkande. Jag vet nämligen, att om verksstyrelserna i fortsättningen skulle ha rätt att tillämpa påföljdsstraffet, skulle det komma att kvarstå, om än i något modifierad form. Då emellertid ett av de väsentliga skälen för utskottets ställningstagande vilar på en saklig oriktighet av ganska uppseendeväckande karaktär, som jag redan här har framhållit, hemställer jag, herr talman, att ärendet återremitteras till utskottet. Skulle kammaren icke bifalla återremissyrkandet, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till motionen. Jag anser, att denna fråga är av så pass stor vikt för statstjänarekåren, att jag kommer att begära votering.

Jag har nu blivit upplyst om, att man icke kan göra ett sådant yrkande. Jag vill därför avstå från yrkandet om bifall till motionen och yrkar alltså återremiss av ärendet till utskottet.

Herr Mäler: Med åberopande av vad utskottet anført i sitt utlåtande ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Ang. de administrativa myndigheternas bestraffningsrätt. (Forts.)

Herr **Lindahl**: I motsats till herr Brädefors kan jag mycket väl förstå utskottets ställningstagande, då såväl verksstyrelserna som respektive personalorganisationer för sin del ha undanbett sig den i motionen förordade utredningen.

Det ligger ändå enligt mitt sätt att se åtskilligt i den motion, som har väckts i denna fråga. Det är också tämligen klart, att spørsmålet omfattas med stort intresse av olika personalgrupper och framför allt av personalen vid statens järnvägar.

Det är även riktigt, som motionärerna påpekat, att den administrativa bestraffningsrätten sannerligen är av en smula gammalt datum. Ty medan man vid de civila domstolarna för några år sedan har gått ifrån påföljdsstraffet på grund av att man icke anser att det är ett straff, som går i stil med modernt tänkande och icke heller tror, att detta straff verkar uppfostrande på människorna, så förefinnes allt fortfarande denna straffform inom statsverket.

Några större förseelser behöva sannerligen icke begås för att detta påföljdsstraff skall träda i kraft. Med den hets och den forcerade arbetstakt, som råder t. ex. vid statens järnvägar, är det inte så svårt för en befattningshavare att komma i den situationen, att han erhåller bestraffning i en eller annan form. Det kan gälla endast en urspårning, ett relativt obetydligt missöde, som dock förorsakat vissa materiella skador. Vederbörande befattningshavare har då icke endast att betala böter i form av löneavdrag; det införes även i hans personalakt anteckningar om att han begått den och den förseelsen och erhållit det och det straffet.

Vi kunna t. ex. tänka oss en banvakt, som med sin dressin är ute och inspekterar linjen. Han möter då ett tåg; det är snöstorm eller dimma, han observerar inte tåget, men i sista minuten hoppar han ur dressinen och ned på banvallen. Tåget kör över dressinen och banvakten får betala densamma. Detta är en sak för sig, men han erhåller dessutom bestraffning i form av löneavdrag. Men därutöver — och det är sådant som berör personalen mest pinsamt — skall i hans personalakt införas en anteckning om förseelsen. Med den utpräglade ambition, som finnes hos statsbanornas personal — jag känner ju närmast det folket — kan det i ett dylikt fall inträffa och har kanske många gånger inträffat, att en banvakt i stället för att rädda sig själv, vilket han har möjlighet att göra, också försöker få med sig dressinen med påföljd att både han och dressinen bli överkörda.

Ja, hela rader av exempel skulle kunna anföras. Men detta har ju herr Brädefors gjort i sitt tidigare anförande. Jag skall därför inskränka mig till att framhålla, att det exempelvis under fjolåret inträffade, att en lokförare, som gick ut på fel signal, råkade spränga en växel. Vissa materialskador uppstodo, och när vederbörande senare skulle behandla denna sak, så visade det sig, att denne man, som nu börjar närma sig pensionsåldern, tidigare i sin gröna ungdom blivit ådömd bestraffning på grund av onykterhet i tjänsten. Men tjugo år efteråt funnos dessa anteckningar i behåll och togos fram i samband med den nya bestraffning som mannen fick.

Vad skall man vidare säga om följande fall. En stationskarl, som för 15 år sedan blivit ådömd bestraffning för en förseelse, men sedan dess skött sin tjänst på ett utomordentligt sätt, så att under dessa 15 år ingen anmärkning mot honom förekommit, söker inträde till en kurs, som han nödvändigt måste genomgå för att vinna befordran. Då säga vederbörande: nej, den mannen kan icke komma med på kursen på grund av att han hade en bestraffning för 15 år tillbaka i tiden. Jag anser, att ett åberopande av dylikt icke är något straff i vanlig bemärkelse; det är nästan en ren hämndeakt från

Ang. de administrativa myndigheternas bestraffningsrätt. (Forts.)
 vederbörandes sida. Jag anser, att det är staten ovärdigt att behandla sin i regel plikttrogna och ansvarsfyllda personal på detta sätt. Besträffningar äro ju nu för tiden synnerligen tunnsådda; det inträffar knappast längre, att det befinnas att befattningshavare är onykter i tjänsten o. s. v. Sådana förseelser ha under senare år i allra största utsträckning försvunnit överallt på arbetsplatserna.

Som frågan nu ligger till och närmast med hänsyn till statstjänarekartellens ställningstagande kan jag icke finna, att man vinner något särskilt genom ett bifall till motionen. Jag har intet yrkande, alldenstund jag på förhand är fullt på det klara med vilken utgång denna fråga kommer att få i riksdagen. Men jag har ändå vid detta tillfälle sökt göra mig till tolk för vad personalen, åtminstone i stort sett, tänker i denna fråga.

Herr **Hagberg** i Luleå: Jag är för min del enig med min partikamrat Brädefors om yrkandet på återremiss på grund av att utskottet har byggt sin motivering på alldeles felaktiga utgångspunkter. Då nu emellertid utskottets företrädare inte anser, att någonting har inträffat, som motiverar en ny prövning av saken, så vill jag inte att frågan skall gå till protokollet i den formen, att yrkandet om återremiss eller bifall till utskottets avslagsyrkande skola stå mot varandra. Jag vill för att ställa frågan under avgörande yrka bifall till motionen.

Herr talmannen gav till en början propositioner beträffande det under överläggningen framställda återremissyrkandet, nämligen dels på bifall till berörda yrkande dels ock på avslag därå; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den senare propositionen.

Härefter framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 13.

Till bordläggning anmäldes

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överflyttande av medel från jämtländska renbetesfjällens skogsfond till Norrbottens lappfond;

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsverkets övertagande av vissa städers förpliktelser beträffande befattningshavare, vilkas tjänster vid upphörande av rådhusrätterna i samma städer komma att indragas;

nr 87, i anledning av remiss från andra kammaren av en motion;

nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till avtal med Luossavaara—Kiirunavaara Aktiebolag och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund jämte motioner; och

nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa stödåtgärder inom malmkommunerna jämte två motioner;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 24, i anledning av väckta motioner rörande understöd från Vadstena krigsmanshuskassa åt visst f. d. indelt manskap m. m.;

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillämpning i vissa

fall av allmänna familjepensionsreglementet å befattningshavare, som avgått med förtidspension före reglementets ikraftträdande;

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beräkningen av pensionsavdrag enligt militära tjänstepensionsreglementet för vissa icke-ordinarie befattningshavare vid försvarsväsendet;

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade pensionsförmåner för vissa f. d. underofficerskorpraler vid flottan m. m.; och

nr 28, i anledning av väckta motioner angående hos hushållningssällskapen anställda vandringsrättares avgångs- och pensionsålder;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 29, i anledning av väckta motioner om beredande av representation åt de privatanställda i arbetsdomstolen m. m.;

nr 30, i anledning av väckta motioner rörande avgiftsplikten enligt lagen den 28 juni 1935 om folkpensionering;

nr 31, i anledning av väckt motion angående privilegierad inkomst enligt lagen den 28 juni 1935 om folkpensionering;

nr 32, i anledning av väckta motioner om utsträckt tillämpning av lagen den 27 juni 1927 angående uppsikt å vissa jordbruk;

nr 33, i anledning av väckt motion om ändring av 55 § i lagen den 12 maj 1917 om expropriation;

nr 34, i anledning av väckta motioner om reglering av arbetstiden för affärs- och kontorsanställda m. m.; och

nr 35, i anledning av väckta motioner om rätt för konstsalonger att hålla öppet å sön- och helgdagar m. m.; samt

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av väckt motion angående tjänstebrevsrätt för ordförande i barnavårdsnämnd.

§ 14.

Anmälades och godkändes utrikesutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 149, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en den 10 april 1926 avslutad internationell konvention rörande fastställande av vissa gemensamma bestämmelser i fråga om statsfartygs fri- och rättigheter, m. m.; och

nr 150, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om godkännande av det internationella avtalet den 13 maj 1936 angående enhetligt system för utprickning av farleder.

Vidare anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 146, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om den 1 majs likställande i vissa hänseenden med allmän helgdag.

§ 15.

Justerades protokollsutdrag.

§ 16.

Avlämnades följande motioner, nämligen av:

herr *Larsson* i Östersund, nr 432, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 190, angående anslag till främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer m. m.; och

herr *Anderson* i Norrköping *m. fl.*, nr 433, om tillsättande av ett enskilt utskott för behandling av vissa frågor om interpellationsinstitutets omdaning m. m.

Dessa motioner bordlades.

§ 17.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Andersson</i> i Höör (sjuk)	under minst 21 dagar fr. o. m. den 28 mars,
» <i>Holm</i>	under 3 » » » 1 april,
» <i>Lundstedt</i>	» den 31 mars och den 2 april,
fröken <i>Hesselgren</i>	» 6 dagar fr. o. m. den 2 april,
fru <i>Alvén</i>	» 4 » » » 1 » och
herr <i>Österström</i>	» 6 » » » 1 » .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 12.1 på natten.

In fidem
Sune Norrman.